

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Erdal YILDIZ

İŞİD VE İRAK'IN İŞGALİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2019

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Erdal YILDIZ

İŞİD VE İRAK'IN İŞGALİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Prof. Dr. Abdullah KIRAN

MUŞ-2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Muş Alparslan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesine göre hazırlamış olduğum “İşid ve Irak’ın İşgali” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin sadece Muş Alparslan Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Teziminyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

28.05.2019

Erdal YILDIZ

TEZ KABUL TUTANAĐI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĐÜ'NE

Prof. Dr. Abdullah KIRAN danışmanlığında, Erdal YILDIZ tarafından hazırlanan "İŞİD ve Irak'ın İşgali" isimli çalışma 28 /05 /2019 tarihinde aşğıdaki jüri tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Asem Nauşabayeva Hekimođlu

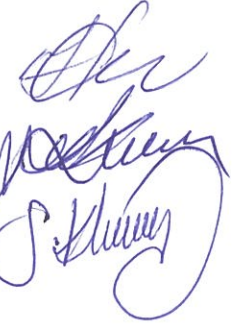
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Abdullah Kıran

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Sedat Karakaya

İmza:

İmza:

İmza:

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	VI
ÖNZÖZ	V
KISALTMALAR DİZİNİ	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞİD'İN KURULUŞ VE GELİŞİMİ

1.1. AFGANİSTAN SAVAŞI	5
1.2. RADİKAL İSLAMİ ÖRGÜTLERİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	8
1.3. 11 EYLÜL 2001 OLAYI.....	9
1.4. IRAK İSLAM DEVLETİ	10
1.5. IRAK VE ŞAM İSLAM DEVLETİNİN DOĞUŞU.....	16
1.6. BAĞDADI'NİN ÖRGÜT LİDERLİĞİ	20

İKİNCİ BÖLÜM

İŞİD'İN İDEOLOJİK KAYNAKLARI

2.1. HARİCİLİK	23
2.2. SELEFİLİK	26
2.3. VAHABİLİK	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞİD'İN IRAK'TA YAYILMASI VE MUSUL İŞGALİ

3.1. ABD'NİN 2003 IRAK MÜDAHALESİ.....	34
3.2. IRAK'TA Şİİ İKTİDARI VE MEZHEPÇİ POLİTİKALAR	36
3.3. İŞİD'İN IRAKLI SÜNNİLER ARASINDA TABAN BULMASI.....	40
3.4. FARKLI ÜLKELERDEN İŞİD'E KATILIM	44
3.5. İŞİD'İN MUHALİF ÖRGÜTLER İLE ÇATIŞARAK SİNDİRMESİ.....	47
3.6. MUSUL'UN İŞGALİ.....	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İŞİD'E KARŞI ULUSLARARASI MÜDAHALE

4.1. İŞİD KARŞITI ULUSLARARASI KOALİSYONUN OLUŞTURULMASI	52
4.2. İŞİD'E YÖNELİK ULUSLARARASI OPERASYONLAR.....	53

4.3. ULUSLARARASI KOALİSYONUN PEŞMERGE VE IRAK ORDUSUNA	
DESTEĞİ	54
4.4. MUSUL'UN IŞİD'DEN GERİ ALINMASI	56
SONUÇ	58
KAYNAKÇA.....	58
ÖZGEÇMİŞ	70

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ İŞİD VE İRAK'IN İŞGALİ

Erdal YILDIZ

Danışman: Prof. Dr. Abdullah KIRAN

2019, 77 sayfa

Irak ve Şam İslam Devleti, kısaca İŞİD, resmî adıyla İslam Devleti ya da Irak ve Levant İslam Devleti, Türkiye'ye komşu olan Irak ve Suriye'de etkinlik gösteren silahlı grup ve tanınmayan devletin adıdır. Grupgenelde Sünnî topluluklar olmak üzere Mücahidin Şûra Konseyi, El-Kaide, Jaysh el-Fatiheen, Jund el-Sahaba, Katbiyan Ansar el-Tevhid vel Sunnah, Jeish el-Taiifa el-Mansoura gibi farklı isyancı gruplardan oluşur ve onların desteğiyle politikalarını sürdürmektedir. Örgütün temel hedefi özellikle Irak ve Sünni nüfusun yoğun olduğu bölgelerde halifeliği kurma hedefi vardır. İŞİD petrol kaynaklarına yakınlığı nedeniyle ve kimi zaman denetim altına tuttuğu zengin petrol kuyuları sayesinde dünyanın en zengin yasadışı silahlı grupları arasında sayılmaktadır. Bu grup, binlerce sivil Iraklı ve Irak hükümeti üyeleri ve onların uluslararası müttefiklerinin ölümlerinden sorumlu tutulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şii-Sünni İlişkileri, Irak, Cihad, Vehhabilik, Selefilik

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
ISIS AND OCCUPATION OF IRAQ
Erdal YILDIZ
Advisor: Professor Abdullah KIRAN
2019, Page: 77

Islamic State of Iraq and the Levant, briefly Isil, the official name of the Islamic State of Iraq and the Levant, or Islamic state which is neighbors of Turkey and Syria, is armed groups active in Iraq and name of unrecognized state. The group generally consists of different rebel groups such as the Sunni community, the Mujahideen Council, al-Qaeda, Jaysh al-Fatiheen, Jund al-Sahaba, Katbian Ansar al-Tawhid al-Sunnah, Jeish al-Taiifa al-Mansoura, and continues their policies with the support of them. The main objective of the organization is to establish the caliphate in Iraq and other regions, especially where the sunni population is intense. ISIL is considered to be one of the richest illegal armed groups in the world by way of its proximity to oil resources where rich oil wells under control. This group is held responsible for the deaths of thousands of civilian Iraqi and Iraqi government members and their international allies.

Key Words: Shiite-Sunni, Relations, Iraq, Jihad, Wahhabism, Salafism

ÖNSÖZ

Bu çalışmada dinamikleriyle birlikte mezhepçi çatışmayı besleyen ve yalnızca Irak ve Suriye’de değil, onlarca ülkede kendini gösteren Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) ismiyle Ortadoğu’nun en hassas bölgelerinde ortaya çıkan “devletsi” örgüt incelenmek istenmiştir. Ele geçirdiği petrol kaynakları ile dünyanın en zengin örgütü haline gelen İŞİD, ele geçirdiği topraklarda bir devlet mantığında hareket ediyor.

İŞİD ve benzeri örgütlerin oluşmasını hazırlayan nedenler bölgedeki yanlış politikalarlardır. Özellikle ABD ve Rusya’nın bölgeye yönelik tutum ve politikaları İŞİD ve benzeri yapılanmaların oluşmasına imkan vermiştir. Dolayısıyla bölgede bulunan İŞİD ve benzeri terör örgütlerini anlamak için Rusya ve Afganistan savaşı dönemine bakmak gerekir. Ayrıca bölgenin sahip olduğu demografik yapı ve dinin yorumlama biçimi olan mezhebi anlayışlar da benzer oluşumların meydana gelmesinde etkili olmuştur.

Dengeleri bozulan Ortadoğu coğrafyasında belli bir egemenlik alanı oluşturmaya çalışan yapılardan biri olan İŞİD, özellikle bölgenin sahip olduğu demografik yapıyı ve mezhep çatışmalarını hedef alıyor. Bu yönüyle aynı amaç ve düşünceye sahip diğer örgütlerden ayrılıyor. Benzer cihadi anlayışa sahip, özellikle Selefî düşüncesini benimseyen dini gruplardan farklı hareket eden İŞİD, Sünnî kesimin daha önce sahip olduğu ayrıcalıklarının kaybetmesi ve bunu geri kazanma uğraşının yanısıra mezhepçi savaş için ortam aramıştır.

Cihadi hareketler, İŞİD’in yaptığı gibi karşısında yer aldıkları rejimlerle mücadelede cihat çağrısı yaparak, önce bulunduğu coğrafyayı ele geçirdikten sonra hakimiyetini sağlayıp ardından kurtarılmış topraklarda devlet kurmak gibi bir fikre sahip değildi. Bir toprak parçası üzerinde egemen bir düzeni yıkmadan bunun bir parçasında devlet kurmak ilk defa Irak sahnesinde denenen bir proje oldu. Cihadi selefî düşünce Irak’ta dönüşüme uğradı. Bu dönüşümün gerçekleşmesinde ABD’nin 2003 yılındaki Irak’a askeri müdahalesi ve siyasi dizayn uğraşı yüzyıllar boyu süren mezhep çatışmasını harekete geçirdi.

Irak’ta El-Kaide ve sonrasında kurulan Irak İslam Devleti (İİD) hem kaostan hem Şiiilere karşı geliştirilen nefretten beslendi. Osmanlı döneminden bu yana siyasi ve idari pozisyonlarını kaybeden bazı Sünnî kesim geçmişi geri getirmeye çalışırken iktidarın, yeni ortağı Şiiilere düşmanlığı arttı. Böylece Sünnî öfkesi, mezhepçi savaş için ortam

arayan El-Kaide'nin aradığı ortamdı. Bu olaylar sonucunda daha derinleşen çatışmalar ve El-Kaide'nin Suriye'ye yerleşmesi orada bulunun otorite boşluğundan faydalanarak daha sonrasında bağımsızlığını ilan ederek Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) kuruldu.

Tezin hazırlanmasında bana yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Abdullah KIRAN Hocama teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca benden tezin hazırlanması boyunca manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

MUŞ-2019

Erdal YILDIZ

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

IŞİD : Irak ve Şam İslam Devleti

El-Kaide : Küresel Çapta Faaliyet Gösteren İslamcı Silahlı Örgüt

El Nusra : Nusret Cephesi ya da uzun adıyla Şam Halkına Destek Cephesi

Selefilik : Temelleri İbn-i Teymiye Tarafından Atılmış Olan İslâm Dîni İtikadî Mezheplerinden Biridir.

YPG : Yekineyen Parastina Gel (Halkçı Koruma Birlikleri).

GİRİŞ

1970’li yıllarda bir taraftan İslami hareketin kendi içinde bölünmesi, diğer taraftan Suudi Selefilik’in İslam’ın özüne dönüş vurgusuyla, İslam geleneğinin ve buna bağlı olarak bir parçası olan mezheplerin sahip oldukları kimlikler üzerindeki sarsıcı etkisiyle daha öncesinde bilinmeyen yeni selefi grupların doğmasına neden olmuştur. Daha öncesinde, yani 19. Yüzyıldaki ve 20. Yüzyıldaki İslamcı Arap ıslahatçıların benimsediği Selefilik, onların dini dünya tasavvurlarına şekil veren unsurlardan sadece biri; davet ettikleri içtihat ve İslam dinine sonradan eklenilen hurafelerden arınma gibi görüşleri için sundukları İslami bir gerekçeydi (Nâfi,2016:29).

Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgali ile birlikte CIA tarafından desteklenen terörün yeni bir boyutu ortaya çıkmış ve etkinliğini arttırmıştır. Sovyetler Birliği’ne karşı, Afganistan’da mücadele eden guruplara yardım etmek amacıyla birçok değişik ülkeden gelen gönüllü mücahit Müslüman guruplar Afganistan’da savaşmışlardır.

Bu dönemde El-Kaide şekillenmeye başlamış ve ardından ABD’nin önce Afganistan’ı, sonrasında Irak’ı işgal etmesiyle bölgede büyümeye başlamıştır. Ebu Musab el-Zerkavi 2000 yılında Afganistan’da “Tevhid ve Cihad” adında bir örgüt kurdu. Bu örgütü kurduktan sonra ABD’nin Afganistan’ı işgal etmesinden sonra önce İran’a daha sonra Irak’a geçmiştir. “Irak El-Kaidesi” adını alması ise ABD’nin Irak’a girdikten sonra olmuştur. Bu sırada, örgüt koalisyon güçlerine karşı eylemlerini artırmış ve 2004’e bu adı almıştır. ABD’nin Irak’ı işgali üzerine 2006 yılında Zerkavi öldürüldü. Zerkavi’nin öldürülmesinin ardında örgütün yeni lideri Ebu Eyub el-Mısri olmuştur. Örgüt bundan sonra ismini “Irak İslam Devleti (İİD)” olarak dünyaya duyurmuştur.

Ölümünün üzerinden kısa bir süre geçmeden, Zerkavi’nin çabasıyla, aşırı şiddetin uygulanması rütbesizlerin terfi edilmesi aracı olarak kullanılmıştır. Bu uygulama “aşağıdan” bir cihadın yolunu açmıştır. Şiddetin uygulanması ve yayılması üzerine Avrupa’da sabıkalılar okullarını terk ederek bu guruplarla özdeşleşmişlerdir (Bayrı, 2017:212).

Arap baharı olarak bilinen etkinin Suriye’ye de sıçramasının ardında iç savaş oluşmuştur. Oluşan bu iç savaşın ardından merkezi otorite kontrolünü kaybetmiştir. Bu kontrolsüzlüğü fırsat bilen örgüt Irak’tan sonra varlığını Suriye topraklarına taşımış, elindeki toprağı daha da genişleterek hâkimiyetini arttırmıştır. Yaptığı çeşitli

propaganda ve eylemlerle kendinden söz ettiren örgüt ismini 2013’de “Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)” olarak tekrar ilan etmiştir.

Genellikle Sünnî selefi anlayışa sahip birden fazla topluluk bir araya gelerek bu grubu oluşturmuştur. Selefi ideolojisine sahip Mücahidîn Şûra Konseyi, El-Kaide, Jaysh el-Fatiheen, Jund el-Sahaba, Katbiyan Ansar el-Tevhid vel Sunnah, Jeish el-Taiifa el-Mansoura gibi birden fazla isyancı gruplardan oluşur ve onların desteğiyle politikalarını sürdürmektedir. Zerkavi daha sonra kendi cihad organizasyonu Jund al-Sham için asker alıp eğitmek üzere bir eğitim kampı kurmak için El-Kaide ile temas kurmuştur. Kuruluş birkaç ay sonra Jama’at al-Tawhid wal-Cihad (JTWJ) olarak değiştirilmiştir. Bu dönemde dahi, Zarkavi ana hedefleri Ürdün, uluslararası toplum ve Şiiler olmuştur. ABD’nin Irak’ı istila etmesi Zerkavi’yi destekleyen Sünni kabilelerin sayısında artış olmasına neden olmuş ve bu durum bir mezhep çatışmasını hızlandırmak için büyük bir imkan sunmuştur (Ağalday, B., 2016:66). Bu örgütte, çoğunluğu Avrupa’da sürgün hayatı yaşayan Ürdün, Filistin ve Suriyeli İslamcı militanlardan oluşmaktadır. Yeni savaşçılar kazanma, kamp yerleri ve güvenli bölgeler oluşturma amacıyla Irak’ın Kuzeyi ile Suriye ve Lübnan’daki Filistinli mültecilerin bulunduğu bölgelerde bulunarak kendisine yeni bir alan oluşturmayı amaçlamıştır (Gürler, 2016: 66).

Irak İslam Devleti, Irak ve Suriye topraklarında varlığını devam ettiren, katıksız biçimde Şia karşıtı olan ayrıca reddiyeci ve radikal bir model geliştiren Selefi anlayışı benimseyen, bu düşüncenin en katı savunucularına sahip bir terör örgütüdür. Levant topraklarının bulunduğu Irak, Suriye, Filistin ve Ürdün ülkelerinde içinde olduğu bölgede selefi ideolojinin söyleminin yorumladığı şeriata dayalı bir devlet kurmak istiyor. Örgütün genişleme stratejisi dâhilinde Libya, Somali ve Mısır’da da uzantıları mevcut. Türkiye içinde kendi ideolojisini yayan bu konuda bir kitle oluşturmayı hedefliyor. Irak ve Şam İslam Devleti, kısaltılmış adıyla İŞİD, resmî adıyla İslam Devleti ya da Irak ve Levant İslam Devleti, Türkiye’ye sınırlarına yakın olan Irak ve Suriye’de faaliyet gösteren tehlikeli silahlı grup ve tanınmayan devletin adıdır. Petrol kaynaklarını elinde bulundurması nedeniyle dünyanın en zengin yasadışı silahlı grupları arasında sayılmaktadır.

Örgütün temeli Zerkavi tarafından 2004 yılında ‘Tevhid ve Cihat’ adıyla Irak’ta kurulmuştur. Örgüt 2003’te Irak müdahalesinden sonra Amerikan güçlerinin büyük kayıp vermesine sebep olmuştur. Ardından Ladin liderliğindeki El-Kaide’ye katılmıştır.

Pentagon'a ait bir açıklamada El-Kaide'nin üst düzey liderlerinden biri olan Kuteybe Türki, IŞİD'in eski lideri Zerkavi ile Irak'ta yaşadığı sıralarda edindiği tecrübeyi aktarırken “aslında dinin asli unsurları arasında yeri olmayan pek çok meselenin bayraklaştırıldığını, özellikle de Zerkavi'nin hapisane arkadaşı ve akıl hocası olan Ürdün asıllı olan din adamı Ebu Muhammed Makdisi'nin din ve mezhep çerçevesinde aşırı bazı fikirlerinin (veya tercüme edilmesi sonucunda çarpıtılan düşüncelerinin) selefi-cihadi anlayışa sahip kesimlerde bağnazlığa neden olduğunu, bu durumun da örgütün şekillenmesinde ve halka karşı uygulamalara bir de düşmanla savaş metoduna yansındığını” ifade etmiştir (Acun, Öner, 2017a: 16).

Günümüzde birden fazla terörist örgüt bulunmaktadır. Çeşitli amaç ve hedeflere sahip olan bu örgütler buldukları yerlere göre, farklı görüş ve düşüncelere sahiptirler. Ortadoğu, dünyada üzerinde en çok terör örgütünü üzerinde barındıran bölgedir. Burada faaliyet gösteren bu örgütlerin çoğu selefi düşüncesini benimseyen dini temellere dayanmaktadır. Bölgenin tarihi ve içinde bulunduğu koşullardan yola çıkacak olursak şu sonuca varmak yanlış olmayacaktır; dünya üstünde kurulan ve büyüyen birçok örgüt gibi içinden çıkıp büyüdüğü ortamlar gibi bu bölge de her yaşanan kriz veya savaş farklı bir örgütün yer bulması ve güçlenmesi için birer imkan oluşturmaktadır. Bu bölgede bulunan benzer örgütler arasında daha fazla popüler hale gelen Irak Şam İslam Devleti için de geçerli olmuştur. Irak bölgesinde yaşanan karışıklık ve otorite boşluğu örgütün maddi ve manevi olarak güçlenmesi için bir imkan oluşturmuştur. Taliban ve El-Kaide örgütlerinin gelişmesi için nasıl Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi bir gelişme ortamı oluşturmuş ise Suriye'de yaşanan iç savaşı da Irak Şam İslam Devleti için gelişip büyümesi için büyük bir avantaj oluşturmuştur (Cülük, 2015).

Örgüt, Irak'tan sonra taşındığı Suriye bölgesinde öncekine oranla hızlı bir şekilde daha da etkin olmaya başlamıştır. Bu süreçte kan dökerek bir çok şiddet içeren eylemler ile gücünü ve etkisini arttırmak istemiştir. Örgütün Türkiye'de kendisini hissettirmek ve Türk kamuoyu tarafından daha fazla ve yakından tanınması ise 2014 senesinin Haziran ayında Musul'da bulunan Başkonsoloslukta 49 Türk vatandaşının rehin alınması olayı ile olmuştur.

IŞİD, Ortadoğu insanının binlerce yıldır barış içinde yaşadığı topraklarda sonrasında çizilen sınırlar ile üretilen çeşitli mezhepsel ve ideolojik çelişkilerin bir sonucunda ortaya çıkmıştır. Gerçek sanılan algılar ve geçer diye düşünülen acıların kötü

bir şekilde dışavurumdur. Bu topraklar üzerinde sayısız çelişki, anlaşmazlık ve karışıklıkları taşıyor. Şu anda Ortadoğu'da bu faaliyetleri gerçekleştirenlerin kim olduklarına, hedef ve amaçlarına, tavırlarına ve fikirsel olarak beslendiği kaynaklara kadar her şeyi tahlil etmek için önemli bir tarih bilgisi lazım.Şu da bir gerçektir ki sanılanın aksine şu anda olayların yoğun bir şekilde yaşandığı doğu halkı batı ile kıyaslandığında acılar ve çelişkilerle yaşamakta daha fazla alışık oldukları için gerçeğe daha yakın duruyorlar. Ülkemizin konumu ise, Batı'nın sistematik düşünce tarzına ve Doğu'nun kural tanımazlığı, didişmelerin arasında kalmaktan dolayı hep huzursuzluk duymuş bir yer olmuştur. Bu yönüyle Türkiye'yi anlama açısından özel bir durum sunuyor (Koca, 2014: 59).

Bu çalışmamızda bugün Suriye de ve Irak'ta geniş bir etkiye sahip olan ve büyük bir alana hâkim olan Irak Şam İslam Devlet'i ve onun yaşadığı dönüşümü inceleyeceğiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞİD'İN KURULUŞ VE GELİŞİMİ

1.1. AFGANİSTAN SAVAŞI

Tarihte din, yağmaların, paylaşım savaşlarının en etkili silahı olmuştur. Ama “hakkını vermek” gerekir ki, bu silahı en etkin kullanan ABD'dir. Halklara dinlerini yüceltme mütevazılığını ilk gösteren “dost” John Foster Dulles oldu. Eisenhower'ın başkanlık yaptığı dönemde ABD Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Dulles, Amerika'nın çıkarına en uygun formülü keşfedip yüksek sesle müjdeleyen kişidir. İkinci dost ise "Üçüncü Dünya ülkeleri için en etkin ve karlı silah dindir.", "Silahlarla savaş değil, fikir savaşı" formülüyle soğuk savaşın mucidi olan CIA direktörü Alen Dulles olmuştur. Dulles'in Formülü ise "Üçüncü Dünya ülkelerinde 'ateizm tehdidine karşı inanç' silahıdır. İslam dünyasında İslami sloganları büyük bir cesaretle CIA kullanmalıdır!" olmuştur (Heykel, 2002:102)

Afganistan'ın Kominist Başkanı Nur Muhammed Taraki'nin Sovyetler Birliği'ne yakınlaşması sonucunda mücahitler devreye sokuldu. ABD'nin ve Batı'nın Ortadoğu'daki çıkarlarının tehdit altında olduğu düşüncesinden yola çıkılarak Sovyetler Birliği'yle dolaylı bir şekilde mücadele edilmiştir. Tam bu sırada Amerika adına “iman savaşı” verenler Afganistan'da ortaya çıktılar.

Soğuk savaş sonrasında icat edilen ve bu çerçevede örgütlenen “din silahı”, 1978 yılında Sovyetler Birliği ile Afganistan arasında imzalanan, yirmi yıl süreli "Dostluk, iyi Komşuluk ve İş birliği" anlaşması sonrası programlı bir savaş stratejisine dönüştü. Bu anlaşma Amerika Birleşik Devletlerini endişeye kapılmasına sebep oldu. Ortadoğu'nun elinin altından kaymasına sebep olacak bu anlaşma ile endişeye kapılan ABD, Sovyetler'i engellemek için “acil eylem planı”nı devreye soktu. İran'da Batı ve ABD çıkarlarını önceleyen Şah devri kapanmıştı ve İran'ın Sovyetler'le yakınlaşması, onunla birlikte hareket etmesi mümkün olabilirdi. Bu yakınlaşma ile Sovyetler'in Basra Körfezi'ne inmesine imkan veriyordu. Tabii olarak Sovyetler'in Basra Körfezi'ne inmesi Ortadoğu petrollerine ve Hint Okyanusu'na kadar uzanıp sıcak denizlere ulaşması anlamına geliyordu. Bu da ABD ve Batı'nın Ortadoğu'daki çıkarlarına yönelik ciddi bir tehdit, bölgedeki yöneticiler için de ayrıca bir felaket olarak algılandı. Bu sebeplerden dolayı Sovyetler Birliği derhal durdurulmalıydı (Yiğit, 2016:26).

Sovyetler Birliği ile yirmi yıllık dostluk anlaşması imzalayan Afganistan'ın Komünist Başkanı Nur Muhammed Taraki'ye karşı "Mücahitler" savaştırıldı. Silah ve para yardımı kabile liderleri üzerinden Sovyetlere karşı örgütlenen "Mücahitler"e aktarıldı. Pakistan'da bulunan ABD istihbaratının da desteğiyle "Ateist Sovyet yanlısı başkana karşı cihat" kıyamına başlandı.

1979 yılında Pakistan'ın Peşaver bölgesinde "kafirlere karşı İslam'ın uyanışı" adı altında bir üs oluşturuldu. Burada Afganistan'ın önemli kabilelerden gençleri silahlandırıp Afgan rejimine karşı savaştırdılar. Afgan rejimine karşı savaştırılan bu gruplara ABD maddi-manevi destek verdi. ABD'nin planı, o dönemde kafirlere karşı İslam'ın uyanışı sloganı altında oluşturulan bu cephe sayesinde işledi ve plan fiili olarak hedefine ulaşmış oldu. Sovyetler Birliđinin Afganistan'a girdiğinde ülkenin başında Hafızullah Amin vardı. Amin'den önceki Afganistan Başkanı Nur Muhammed Taraki zamanında 1978'de Sovyetler Birliği ile Afganistan arasında 20 yıl boyunca sürecek olan bir "Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması" imzalanmıştı. İki devlet arasında askeri işbirliğine dayanarak Sovyet ordusu Afganistan'a girdi. 16 Eylül 1979 günü Kabil'de dört saat süren bir çatışma sonucunda Taraki öldürüldü. Taraki'den sonra ülkenin başına Hafızullah Amin geçti. Amin'in iktidarı ele geçirmesiyle beraber, mücahitler bu duruma isyan ettiler. Mücahitlerin isyanını bastırma işini Sovyetler Birliği kendi üzerine aldı ve Aralık 1979'da 20 bin kadar Sovyet askeriyle Afganistan'a girdi(Yiğit, 2016:28).

CIA Afgan mücahitlerini eğit donat programıyla yakından ilgileniyordu. ABD bir tek askerini kaybetmeden, ezeli düşmanı Sovyetler Biriliđi'ne tarihin en büyük yenilgisini yaşattığı savaşı cihatçı vekilleri üzerinden yürüttü. ABD, Afganistan'da Sovyetler Birliği'ne karşı savaşacak mücahitler toplamaya başladı. İlk başta Mısır Hükümetinden yardım istedi. Mısır Hükümetinden medya gücünü kullanmasını ve El Ezher Üniversitesi'nin hocalarını devreye sokması istendi. Özellikle Müslüman Kardeşler'in bu olaya dahil edilmesi istenmişti. El Ezher'in Müslüman Kardeşler'i, Rusları 'Müslüman düşmanı kafir' ilan edip, herkesi bu kafirlere 'Allah yolunda cihat' etmeye davet etmeli ve Rusların elinde esir olan bu Müslüman ülkenin (Afganistan) kafirlerden temizlenmesi için fetva vermeleri istenmişti. Tüm bu çabalara karşılık Mısır Hükümeti ücretini mislisiyle aldı ve daha önceleri Ruslardan aldığı eski silahları mücahitlere yüksek bir fiyatla sattı.

1980 yılında Sovyet askerlerinin de desteğiyle Demokratik Halk Partisi üyesi perçem kanadından Bebrek Kemal Pakistan yönetiminin başına getirilmiştir. Yeni yönetimin oluşmasıyla birlikte rejim karşıtı mücahitlerden oluşan gruplarının Sovyetlere karşı mücadelelerini yoğunlaştırılmıştır. Bu mücahit gruplara ABD, Pakistan, Çin, İran ve Suudi Arabistan para ve silah desteğinde bulunmuşlardır.

Afgan halkının yarısından fazlası evlerini terk edip çeşitli ülkelere sığınmıştır. Bu ülkelerin başında Pakistan ve İran bulunmaktaydı.

Sovyetler Birliği'nin başına geçen Mihail Gorbaçov askerlerini Afganistan'dan çekeceğini duyurmuştur.

Bütün bu olayların sonucunda Amerika adına yürütülen cihattan El Kaide doğdu. ABD'nin talebi üzerine Mısır el Ezher Üniversitesi'nin cihat çağrısı yapmasıyla birlikte dünyanın dört bir yanından Afganistan'a cihatçılar akın etmeye başladı. Afganistan'a gelen bu cihatçıları yetiştirmek için dini ve askeri kamplar kuruldu. El Kaide ismi de eğitim görülen bu kamplardan gelmektedir. Bu kamplar Afganistan'da kurulmadan önce temelleri Pakistan'da atıldı. Usame Bin Ladin de bu süreçte keşfedildi.

1998 yılına yaşanan depremler binlerce kişinin ölümüne yol açtı. Afrika'daki ABD elçiliklerine bombalı saldırının arkasında Usame Bin Ladin olduğu açıklandı. Bunun üzerine ABD El Kaide'ye ait üsleri füzelerle vurdu. 2001 Ekim ayında 11 Eylül saldırılarından sorumlu tutulan El Kaide lideri Usame Bin Laden'in teslim edilmemesi üzerine İngiltere ve ABD Afganistan'a hava saldırısına başladı. ABD daha sonraları Irak'ı işgal etmesiyle hızla gelişmiştir. Ebu Musab el-Zerkavi 2000 yılında Afganistan'da "Tevhid ve Cihad" adında bir örgüt kurdu. Bu örgütü kurduktan sonra ABD'nin Afganistan'ı işgal etmesinden sonra önce İran'a daha sonra Irak'a geçmiştir. "Irak El-Kaidesi" adını alması ise ABD'nin Irak'a girdikten sonra olmuştur. Bu sırada, örgüt koalisyon güçlerine karşı eylemlerini artırmış ve 2004'te bu adı almıştır. ABD'nin Irak'ı işgali üzerine 2006 yılında Zerkavi öldürüldü. Zerkavi'nin öldürülmesinin ardında örgütün yeni lideri Ebu Eyub el-Mısri olmuştur. Örgüt bundan sonra ismini "Irak İslam Devleti (İİD)" olarak dünyaya duyurmuştur. Ölümünün onuncu yılı dolmadan, Zerkavi'nin girişimi, ilk başta yöneldiği Doğu alanının ötesinde meyve vermiş, böylelikle de rütbesizlerin terfi etme aracı olarak aşırı şiddetin uygulanması ve

yayılması üzerine kurulu “aşağıdan” bir cihadın yolunu açmıştır. Avrupa’da okullarını terk etmiş sabıkalılar da bu modelle özdeşleşmiştir(Bayrı, 2017:212).

1.2. RADİKAL İSLAMİ ÖRGÜTLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

Irak ve Şam İslam Devleti’nin kısaca ismi IŞİD. Örgüt kurulduğundan buyana pek çok kez ismini değiştirdi. Kurulduğu yıllarda adı “Cemaat el-Tevhid vel-Cihad” olan örgüt, Ekim 2004’te ismini “Tanzim Kaidat el-Cihad fi Bilad el-Rafidayn” olarak değiştirdi. En çok “Irak El-Kaide’si” olarak bilinen örgüt Ocak 2006’ta kendisiyle aynı amacı taşıyan, sahip olduğu düşünceye paralellik gösteren birkaç küçük grupta birleşerek “Mücahidin Şûra Konseyi” ismini aldı. Ekim 2006 yılında “Irak İslam Devleti” olarak isim değiştiren örgüt, Nisan 2013’te şimdiki ismi olan “Irak ve Şam İslam Devleti” adını aldı (Çiçek, 2014).

IŞİD isminin açılımı, Irak Şam İslam Devleti’dir. Örgütün Arapça adı, ‘Al Dawla al İslamiyye f’il Iraq W’al Sham’dir. Farklı görüşlere göre Al Sham, Suriye’nin bütününe kastediyor, kimilerine göreyse İngilizcede ‘Levant’ olarak ifade edilen ve içerisine Kıbrıs, İsrail, Ürdün, Lübnan, Suriye ve Türkiye’nin Güney/Güney Doğu kısımların da alan çok daha geniş bir alanı kapsamakta (Koca, 2014: 59).

Ebu Abdullah el-Reşit el-Bağdadi liderliğinde 2006 Ocak ayında Irak El-Kaidesi, Mücahitler Şura Konseyi ismiyle organizasyon bir çatı oluşturmuş, ama bu çatı organizasyon başarılı olamamıştır. Amerika güçlerinin 2006 yılında bir uçakların bombardımanı sonucunda Zerkavi’nin öldürülmesiyle örgütün yeni lideri Ebu Eyub el-Mısri olmuştur. Bu tarihe kadar Irak El-Kaidesi olarak anılan örgüt bu tarihten itibaren ismini Irak İslam Devleti olarak adlandırmıştır (Yavuz, 2014). İslam Devleti olarak ismini değiştiren örgütün bu tarihten sonra yaşadığı dönüşümü anlamak önemlidir. Çünkü örgüt bundan sonra bir devlet olarak kendisini ifade etmiştir ve Irak’ta şeriat esaslarına dayalı bir İslam Devleti kurmak istemiştir. Bu dönem itibariyle örgüt Irak’ta ABD ile mücadeleye birlikte tekfir ettikleri Şia mezhebi ve Hıristiyanlara karşı savaşı da başlatmıştır. Şia mezhebine bağlı kişilerin yaşadığı yerleri hedef almış ve bu insanlara karşı olan nefretlerini arttırmışlardır. İslam Devleti, El-Kaide’den farklı olarak, egemen bir yöneticisi (halife) ve bir ordusu olan, hatta para bile basabilen, kuruluş aşamasında bir devlet fikrini öne çıkararak, iktidarını artık belirli bir toprak parçası üzerinde icra etmeyi amaçlamaktadır. Bu ikisi arasındaki diğer fark ise İslam

Devleti'nin savaşacak parasının olmasıdır. Bu para onu bölgenin diğer devletlerine bağımlı olmaktan kurtarmaktadır (Luizard, 2016: 20).

1.3. 11 EYLÜL 2001 OLAYI

Usame, 2001 yılına gelindiğinde, El-Kaide eğitilmiş teröristlerin ve görünüşte dipsiz finansal kaynaklarının yardımıyla çeşitli ülkelere saldırı girişiminde bulundu ve bu girişimlerin çoğunu başarıyla gerçekleştirdi.

11 Eylül saldırısında her şeyin simgesel bir boyutu vardı. Dünya ticaret Merkezi'nin seçimi sadece Amerika'nın ekonomik gücünün kibirli ikonunu vurma veya bir küresel savaşın başladığını ilan etme arzusuyla motive olmakla kalmayıp, sekiz yıl önce Amerikan toprağında gerçekleştirilen ilk mücahidin operasyonunun devamıydı da (Chaliand ve Blin, 2016: 410).

11 Eylül'de İkiz kulelere yapılan saldırılarının gerçekleştirme maliyeti 500 bin dolar civarındadır; buna karşılık ABD'nin düzenlediği güvenlik ve askeri tedbirlere karşılık maliyetinin 10 milyon katıdır. Sırf maliyet/kâr hesabına göre değerlendirildiğinde, bu saldırılar Bin Ladin'in umabileceği her şeyin ötesinde başarıyla taçlanmıştı (Bayrı, H., 2017:44).

11 Eylül 2001'de Usame, Amerika'ya en büyük darbesini yapacaktı. Küçük bir grup El-Kaide cihadi militan, Amerika'daki dört adet ticari yolcu uçağını kaçırdı; bunların ikisi Dünya Ticaret Merkezi kulelerine intihar saldırısı düzenledi. Başka bir uçak, Arlington, Virginia'daki Pentagon'a çarptı. Dördüncü bir uçak başarıyla geri alındı ve Pennsylvania'da düşürüldü. Düşürülen uçağın hedefinde Birleşik Devletler Başkenti olduğuna inanılıyordu. Sonuçta, saldırı yaklaşık 3.000 sivili öldürdü. 11 Eylül saldırıları sonrasında, Başkan George W. Bush yönetimindeki hükümet, Taliban'ı başarıyla deviren bir koalisyon kurdu. Usame 10 yıldan fazla bir süre saklanmayı başardı ve sonunda Afganistan-Pakistan sınırında öldürüldü. 2004'te Başkan Bush'un yeniden seçilmesinden kısa süre önce Usame bin Laden 11 Eylül saldırılarının sorumluluğunu üstlendiği iddia edilen bir video kaset yayınladı. Daha sonra, 2 Mayıs 2011 tarihinde Başkan Barack Obama, Usame bin Ladin'in Abbottabad'da denediği, Pakistan'da terörist birleşke bölgesinde öldürüldüğünü açıkladı. Cumhurbaşkanı tarafından yürürlüğe konan ve CIA Direktörü Leon Panetta ve Amerikan özel kuvvetler tarafından yönetilen sekiz aylık operasyonlarda Usame birkaç kez vurulmuştu. Bedeni ölümünün kanıtı olarak

alındı ve DNA testleri, vücudun gerçekte ona ait olduğunu doğruladı. Başkan Obama:” Bin Ladin’in ölümü, ülkemizin El-Kaide’yi yenme çabasında bugüne kadarki en önemli başarıya işaret ediyor. “ayrıca “ölümü barış ve insanlık onuruna inananlar tarafından memnuniyetle karşılanmalıdır” şeklinde açıklamalarda bulundu.

1.4. IRAK İSLAM DEVLETİ

İŞİD, Irak ve Suriye topraklarında etkinlik gösteren radikal aktif bir terörist gruptur. İslami bir kılıfla tanınan örgüt, aynı zamanda dünyanın en zengin terör grupları arasında sayılmaktadır. Irak Savaşı’nın başladığı ilk yıllarda kurulan ve daha sonraki yıllarda El-Kaide’ye bağlılığını ilan etti. Grup, 2004 yılında yaptığı bu bağlılıktan sonra ileriki zamanlarda kendi yolunu seçerek Irak El-Kaidesi adını aldı. Terör örgütü bu grup başta Sünnî topluluklar olmak üzere El-Kaide, Mücahidîn Şûra Konseyi, Jaysh el-Fatiheen, Jund el-Sahaba, Katbiyan Ansar el-Tevhid vel Sunnah, Jeish el-Taiifa el-Mansoura gibi farklı selefi anlayışa sahip isyancı gruplardan oluşur ve onlardan ciddi destekler alır. Sünni isyancı grupları aynı kategoriye koymak ve onları Irak’ta El-Kaide olarak adlandırmak sorunlu olsa da, literatür bu terim etrafında şekillenmektedir. Öte yandan, El-Kaide’nin Irak’taki ana hedefinin Irak gruplarından ideolojik ve stratejik farklılıklarıyla açık bir şekilde diğerlerinden ayrılmasına yardımcı olmaktadır (Ağalday, B., 2016:65-66).

Örgütü ilk oluşturan kişi Ebu Musab el-Zerkavi’dir. Filistin kökenli Ebu Musa El Zerkavi, Ürdün’ün ikinci büyük şehri olan Zarka’nın işçi sınıfı kesiminin içinde 1967 yılında dünyaya gelmiştir. Sorunlu bir gençliği vardı ve ufak tefek suçlardan dolayı yirmili yaşlarının başlarında tutuklandı ve beş yılını, Batının değerlerini ve etkisini tümüyle reddetme çağrısında bulunan radikal Selefiligi benimsediği hapishanede geçirdi (Napoleoni, 2005: 34-35).

Önceki hayatı uyuşturucu, kadın ve adam yaralama gibi çeşitli olaylarla geçen Zerkavi, annesinin iyi bir insan olması için çabalaması ve onu camiye göndermesiyle değişiyor. Camide aldığı dini eğitimi sırasında Selefi anlayışına sahip kişiler aracılığıyla 1988 senesinde Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgali sırasında cihat için Afgan mücahitlerine katılmak üzere Afganistan’a gitmiştir. Sovyetler Birliği Afganistan savaşının bitiminden sonra 1992’de doğup büyüdüğü Ürdün’e geri dönmüştür. Zerkavi, bu sürecin çoğunu aslında ülkenin büyük Arap topluluğunun ilk konumu olan

Peşaver’de geçirmiştir. Arap ülkelerindeki cihad yoldaşlarının birçoğu gibi, mücadelesi için yeni bir hedef bulmak için sabırsızlanıyordu. Pakistan gezisi, Londra’daki radikal bir din adamı olmaya ve kendisi için El-Kaide’nin savunucusu olarak isim yapacak olan, Ebu Katad gibi daha iyi bilinen ekstrapulci şeyh Abd el Mecid el Majali’nin de bulunduğu birkaç Filistinlinin yardımı ile kolaylaştırılmıştır. Ebû Katade, bin Ladin üzerinde çok etkili olan Abdullah Azzam ile çok yakındı (Riedel, 2008: 90). Müslüman olarak tanımadığı Ürdün kraliyet ailesine ve Ürdün yönetimine karşı eylemler düzenlemiştir. Bu davranış ve eylemleri nedeniyle bir müddet hapse atılmıştır.

Hapishanede bulunduğu süre içinde İslami ilimler öğrenmeye ağırlık vermiş ve öğrendiklerinden yola çıkarak bazı fetvalar yayınlamaya başlamıştır. Hapishaneden salıverildikten sonra Usame bin Ladin ile buluşmak için tekrar Afganistan’a gitmiştir. Omzundaki dövme, yetiştiği ortam ve şüpheli görülen davranışlarından dolayı Bin Ladin’den beklediği karşılığı alamayan Zerkavi kendi adamlarını yetiştirmek üzere 2000 yılının ilk aylarında Afganistan’ın Herat kampında bir örgüt kurmuştur. Bu kampta kurduğu örgütün bünyesinde çoğunluğu Avrupa’da sürgün hayatı yaşayan kişiler yer alıyordu. Örgütteki bu kişiler çoğunluğu Ürdün, Filistin ve Suriyelilerden oluşan İslamcı militanlar oluşturmaktaydı (Kirdar,2011: 3). “Tevhid ve Cihad Örgütü” (TCÖ) adını verdiği bu yapılanmayla birlikte 2001 yılında Amerika’nın Afganistan’a girmesi üzerine önce İran’a, daha sonra da Irak’ın kuzeyine yerleşmiştir (www.theatlantic.com, 2016). Örgüt ABD’nin Irak’ı işgal etmesiyle 2004 yılına kadar hiçbir örgütle birlikte olmadan ABD Irak’taki güçleriyle çeşitli vur-kaç taktiğiyle bombalama eylemlerinde bulunmuştur. Zerkavi’nin çabaları, Pakistan’daki El-Kaide liderliği ile koordine edildi. ABD saldırısından hemen önce ya da sırasında Zerkavi, Suriye’deki El-Adl (gerçek adı Muhammed İbrahim Makavi) temasları için İran’a geri döndü ve El-Kaide operasyonlarının Suriye üzerinden Irak’a girmesini sağlamıştır (Riedel, 2008: 98).

Yeni savaşçılar kazanma, kamp yerleri ve güvenli bölgeler oluşturma amacıyla Irak’ın kuzeyi, Suriye ve Lübnan’daki Filistinli mültecilerin bulunduğu bölgelerde bulunarak kendisine yeni bir alan oluşturmayı hedeflemiştir. Ayrıca Irak’ın Sünni nüfus yoğunluğuna sahip bölgelerinde de bulunmuştur. Irak’ın kuzeyinde örgütlenen ve El-Kaide’nin düşünceleri ile paralellik gösteren ve müttefik olduğu söylenen Irak’ta İran sınırına yakın bir yerde bulunan Kürt hareketi Ensar el-İslam örgütü ile irtibata

geçmiştir.” Irak El-Kaidesi’nin temelleri de bu safhada atılmıştır. ABD’nin Irak’a saldıracağını öngören Zerkavi, Irak topraklarına geçmiştir. ABD’nin de Irak’a saldırmasının gerekçelerinden birisi de Zerkavi’nin Irak’ta olması ve burada etkin bir şekilde faaliyetlerine devam etmesini bahane etmiştir. Zerkavi, El-Kaide çatısı altında olmadan kendi bağımsız savaşını 2004 yılına kadar yürütmüştür. Belirtilen dönemde küçük ve bir o kadar marjinal olan Irak El-Kaidesi örgütünde bulunan ve Zerkavi’nin yanında yer alan militanların çoğunluğunu Irak’ta yaşayan Selefi düşüncesine sahip Iraklılardan oluşturmuştur. ABD’nin İşgalci Kuvvetleri Komiseri Paul Bremer’in isteğiyle ülkede çeşitli işlerde çalışan kişilerin işlerinden el çekmesi sağlandı. Irak ordusunda görev alan kişilerin uzaklaştırılmasıyla yüz binlerle ifade edilen Iraklı Baas Partisi üyesi ve Saddam dönemi Irak Ordusu mensupları, Zerkavi’nin liderliğini yaptığı gruplara benzer örgütlere sahip oldukları tecrübeleriyle birlikte katıldılar. Ordudan uzaklaştırılanlar ülkenin birçok yerinde işgalci güçlerle mücadele eden çeşitli direniş gruplarına büyük bir insan kaynağı olarak devreye girdiler (Weiss,2016: 31).

Irak El-Kaide’sinin başında bulunan Zerkavi, 2003 yılında ABD güçlerine karşı cihat ilan emiş bu cihadın halk arasında karşılık bulması için de kargaşa ortamı oluşturulmuştur. Oluşan bu kargaşa ortamı ile mezhepsel çatışmalar planlamıştır. Bölgede oluşan bu kaos ortamı ve Zerkavi eliyle gerçekleştirilen radikalleşme sürecinin 2003 yılında ABD tarafında Irak’ta kurulan “Geçici Koalisyon Otoritesi’nin (GKO) bölgede aldığı kararların da etkisi olmuştur (Şenol vd., 2016: 277). IŞİD’in hakimiyeti altına giren yerlerin genelinde bir otorite boşluğu mevcuttur. Oluşan bu otorite boşluğundan yararlanan örgüt bu durumu militan ve halk desteği sağlamak amacıyla iyi bir şekilde değerlendirmiş ve kendi lehine çevirmiştir. IŞİD’in politikalarına benzer uygulamalar Irak El-Kaide’si döneminde de uygulanmıştır.

IŞİD’nin geçmişi ve var olma şekli El-Kaide’den farklı olarak Zerkavi ve hapisane arkadaşı ayrıca akıl hocası olan Makdisi’nin var ettiği iki sütun üzerinde inşa edildi. IŞİD’in kurucu lideri olan Ebu Musab Zerkavi’nin (Ahmet Fadıl Nezzal Haleylah) Ürdün’de Ebu Muhammed Asım Makdisi ile kurduğu ilişki teolojik açıdan IŞİD’i var eden fikri temelleri oluşturmaktadır (Acun, Öner, 2017a: 9). İİD, 2004 yılında Irak’ta El-Kaide olarak başladı ve iki yıl sonra IŞİD olarak yeniden adlandırıldı. Bu, Usame bin Ladin’in El-Kaide’sinin bir müttefiki ve benzeri bir özelliği vardı: Her ikisi de bölgede bağımsız bir İslam devleti kurmaya adanmış radikal bir Batı karşıtı

militan gruplardı.

IŞİD'in kurucu lideri sayılan Ürdün vatandaşı Ebû Mus'ab Zerkavi'nin bir El-Kaide komutanı olarak bulunduğu Afganistan'dan, 2003'teki ABD işgaline karşı direnişi örgütlemek için kadrosuyla beraber Irak'a intikal etmesi IŞİD teşkilatlanmasının başlangıcı kabul edilmektedir. Irak El-Kaide'si adı altında özellikle Şiiilere ve kendisiyle beraber hareket etmeyen diğer Sünni direniş örgütlerine ve aşiretlere karşı kullandığı şiddet ve onların cami ve türbelerine düzenlediği saldırılar, bu tavrın doğru bir strateji olmadığını düşünen El-Kaide lideri Zevâhirî tarafından eleştirilmiştir (Büyükkara, 2015b: 73).

Ebu Musab Zerkavi'nin El-Kaide'ye bağlılığını ilan ettiği 2004 yılı ve sonraki iki yılda, Irak'ta ABD işgal güçlerine önemli kayıplar vermiştir. Zerkavi'nin Irak'ta yaptığı ilk önemli eylemi ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra, Ocak 2004'te, Bağdat'ın şehir merkezinde bulunan BM merkezine ait binaya yapılan ve 24 kişinin ölümü ile sonuçlanan bomba yüklü araba ile intihar saldırısı olmuştur. Bu eylemde ölenlerin çoğu Irak vatandaşıydı (Weiss,2016: 33).

2006 yılında yapılan bir istihbarat sonucunda Zerkavi'nin yeri tespit edilir ve Amerikan hava saldırılarıyla öldürülür. Zerkavi'nin ölümünden sonrasında Irak El-Kaide'sinin liderliğine El Masri geçer. Zerkavi sonrası dönemde Mısırlı olan El Masri, örgütün başında El-Kaide'nin yönlendirmesiyle Irak'taki operasyonları yönetmiştir. El Masri'ni yardımcısı olan, daha çok El-Kaide'nin yönlendirmesinden uzak Ebu Ömer El-Bağdadi ise, "Irak İslam Devleti" veya "ISI" olarak bilinen, El-Kaide'ye bağlı bir oluşum gibi görünse de zaman zaman fikir ayrılığına düşmüştür. Fikir ayrılıklarıyla birlikte farklılığını ortaya koyan Ebu Ömer El-Bağdadi oldukça farklı grupları bir araya toplayan "Şûra Konseyi" liderliğini yaparak İİD Irak İslam Devleti'nin yönünü belirlemiştir. İİD'in zaman zaman kendi başına buyruk davranması ve El-Kaide'den ayrılmasının ilk tohumlarını bu sıralardaki Irak El-Kaide'si (AQI) ile Irak İslam Devleti (ISI) arasında ortaya çıkmıştır. ISI'nin El-Kaide'den bağımsız kendi başına buyruk hareket etmesi, El-Kaide'den kopuşa neden olmuştur (Weiss,2016: 35).

El-Kaide lideri El Masri, 2010 yılına öldürüldükten sonra ABD, "Anbar Uyanışı" ismiyle Sünni aşiretlerle görüşüp birçoğunu ikna ettikten sonra, El-Kaide'ye karşı ayaklanmaya ikna edebilmiştir. Sünnilerin El-Kaide örgütüne karşı

ayaklanmasının bir başka sebebi de, Irak'ta o dönem görev yapmış ABD'li uzmanlara göre, El-Kaide'nin kontrolünde bulunan yerlerdeki zenginliğe el koymasındır. Ayrıca o bölgedeki ticaret faaliyetlerine el koyması, halktan giderek daha fazla çalması veya muhalif figürleri öldürmesi de başka bir sebep olmuştur. Yüzyıllardır Sünni yerel liderlerin yönettiği ticarete el koyan El-Kaide'ye başkaldırmak, Sünniler için bu şekilde daha cazip hale gelmişti. El-Kaide'nin bu dönemde Irak'ta kontrolü altındaki bölgelerde yaptığı eylemler, yönettiği yerlerdeki acımasızlığı, adaletsizliği ve yolsuzlukları, o dönemki Sünnileri dahi bıktırmıştı. Aşiretlerin de destek vermeleriyle başlatılan operasyonlarda büyük kayıplar verdi. Bundan sonra örgüt yer altına inmek zorunda kaldı. 2012 yılında ise yeniden sahneye çıktı. Suriye'de Nusra Cephesi ismiyle yeniden saldırılara başladı. Şubat 2013'te ise iç çatışmalar nedeniyle Nusra ve IŞİD diye iki guruba ayrıldı. Silahlı güçlerini Irak topraklarından Suriye'ye yönlendiren IŞİD, burada bulunan el-Kaide'ye bağlı hareket eden Nusra Cephesi'yle çatışmaya girişmiştir. El-Kaide örgütünün IŞİD'in kendilerine bağlı olarak Suriye'de etkinlik gösterdiğini yayınladığı bir bildiriyle duyurmuştur. Fakat IŞİD bu açıklamayı ret edip bağımsız bir örgüt olduğunu açıklamıştır. Bu açıklamadan sonra Nusra Cephesi'yle çatışma yaşamıştır.

Türkiye'nin de dahil edildiği Irak ve Levant'te Sünnî nüfusun yoğun olduğu bölgelerde, halifeliği kurma amacı vardır. Bu noktada aşiretlerden aldığı destek küçümsenmeyecek derecede fazla olmasına rağmen IŞİD, binlerle ifade edilecek sivil Iraklı, Irak hükümet üyeleri ve onların uluslararası destekçilerinin katledilmesinden sorumlu tutulmaktadır.

ABD tarafından Irak'ı işgal ettiği ilk başlarda Sünniler direnişte hep ön saflarda yer aldılar. Ülkeye "Cihad" için gelen yabancı savaşçılarla birlikte Iraklı direnişçilerle hareket etmişlerdir. Bunun en bariz örneği Nisan 2004'te yaşanan Birinci Felluce Savaşıdır. Zerkavi ve arkadaşlarının kurdukları Tevhid ve Cihad Örgütü ve onlardan farklı Sünni topluluklarla beraber hareket ederek ABD öncülüğündeki işgal güçlerini tek taraflı ateşkes ilan etmek durumunda bırakmışlardır. Daha sonraki süreçte Zerkavi'nin hareket tarzı nedeniyle Sünni birlikteliğinde çatışmalar meydana gelmiş ayrılıklar başlamıştır (Gürler ve Özdemir, 2014: 120).

Irak, Irak-Suriye sınırının her iki yakasındaki büyük toprakları ele geçirerek hızlı bir şekilde yayılmıştır. Sonra, Haziran 2014'te başında halife olan bir İslami lider

tarafından yönetilen bir devlet ilan etmiştir. Ele geçirdikleri topraklar, gruba önemli bir gelir kaynağı sağlayan petrol alanları içermektedir (<http://edition.cnn.com>, 2017). Ancak Savunma Bakanlığının açıklamalarına göre, IŞİD Irak'ta yaklaşık 15.000-20.000 km² toprak kaybetmiş bu oran ele geçirdiği toprağın yaklaşık %30-37'sine denk gelmiştir (What is 'Islamic State', 2017). Bu bilgilere göre de, IŞİD'in kökü AQI ismiyle anılan Irak El-Kaidesidir. Zerkavi, AQI'nın ilk kurucusu ve 2006 yılındaki ölümüne kadar da lideridir. Zerkavi, IŞİD içinde halen büyük saygı gören, IŞİD'in ilk temellerini atan gerçek kurucusu olarak anılıyor. Zerkavi'nin az da olsa belli başlı sayıdaki öğretileri veya terör taktikleri, IŞİD tarafından da halen, ilk liderlerine saygı bağlamında kullanılmaya devam ediliyor (Weiss, 2016: 33).

Bir batı söylemi olan Cihadi Selefilik düşüncesi, yeni yüzüyle Selefiler tarihte birçok kez devlet kurmuşlardır. Kurulan bu devletler arasında Mevlevi Cemilürrahman'ın Afganistan'da kurduğu Kunar İslam Emirliği, daha sonra eş-Şebab olarak şekillenecek olan Somali'deki İslam Mahkemeleri Birliği siyasi ve idari oluşumu ile ardından ülkenin güneyinde oluşturulan devlet, Dokku Umarov'un başkanlığını yürüttüğü Kafkas İslam Emirliği, El-Kaide'nin Yemen Ebyen'de ve Kuzey Mali'de kurduğu devletler yanında Irak'ta kurulan Irak-Şam İslam Devleti, bu geleneğin bir devamı mahiyetindedir (Biçer, 2015: 8).

IŞİD'in yükselişi, Arap Baharı neticesindeki sosyal ve siyasi dönüşümlerin başarısızlığı ile örtüşüyor. Arap Baharı'nın ilk safhası seferber olmuş kitlelerin taleplerine yer verdi ve toplumsal taleplerin kendine siyasi kanallar açabilmesi yönünde bir umut oluşturdu; ancak bu safhada, bu dönüşümlerin çoğu, şiddete dayalı uyuşmazlığa dönüşerek çıkmaza girdi. Bu sırada, IŞİD büyük ölçüde zayıftı ve El-Kaide şemsiyesi altında hayatta kalma arayışındaydı. IŞİD'in bölge çapındaki cazibesinin artması ve uluslararası ölçekte katılım sağlama kabiliyeti, meşru değişim umudunun birçok ülkede kaybolmasından sonra ortaya çıktı (Aras, 2011: 12).

Bugün dünya kamuoyu IŞİD'i Suriye İç Savaşı sırasında yaptığı eylemler ve kanlı propagandaları ile tanımıştır. Oysa IŞİD örgütü bir anda ortaya çıkmış değildir. Örgütün oluşumu ve tarihi geçmişi Irak ve Suriye iç kargaşalarından çok daha önceye dayanmaktadır. IŞİD'in tarihi geçmişi, IŞİD'in ortaya çıkmasındaki temel etkenleri ABD'nin Saddam döneminde Irak devletini işgal etmesi hatta daha da öncelerine

dayanmaktadır. Gerçekte IŞİD'in kökeni Rusya ve Afganistan savaşı dönemine dayanmaktadır. ABD ve Rusya'nın bölgede uygulamaya koyduğu 1970'lı yıllardaki politikalar IŞİD ve benzeri örgütlerin oluşmasını hazırlayan dönüm noktalarıdır. Dolayısıyla IŞİD'i besleyen ve bölgede önemli bir aktör haline getiren bölgede uygulanan yanlış politikalarlardır. Bundan hareketle IŞİD'i aramamız gereken dönem Rusya ve Afganistan savaşı dönemi olmalıdır.

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın 5 Şubat 2003'te BM Güvenlik Konseyi'nde yaptığı konuşmada Saddam yönetimi, kitle imha silahlarına sahip olmakla suçlanmıştır. Bu açıklamada tartışmalı olan ikinci husus ise Irak'ın kuzeyinde bulunan Zerkavi ve örgütünün El-Kaide ile bağlantılı olduğunun ve Saddam rejimi ile işbirliği yaptığının belirtilmesidir. Colin Powell bu konuşmayı yaptığı dönemde Zerkavi'nin Usame bin Ladin'e biat etmiş olduğunu destekleyici herhangi bir delil yoktur. Powell'ın konuşmasında öne sürdüğü suç delillerine işgal sonrasında da ulaşamamıştır. Zerkavi'nin El-Kaide çatısı altında savaşmaya başlaması ancak 2004'ün sonlarında gerçekleşmiştir. İsmi BM toplantısında zikredildiğinde ve El-Kaide bağlantısına dikkat çekilerek çok tehlikeli bir figür olduğu söylendiğinde Zerkavi'nin "ünü" tüm dünyaya yayılmıştır. Bu tarihten sonra Ortadoğu ile ilgilenen herkesin aklına aynı soru takılmıştır: Kimdi bu adam? Adının bu dönemde çokça anılması Zerkavi imajının ABD ile savaşan tek adam konumuna gelmesine, efsaneleşmesine ve sahada daha fazla taraftar kazanmasına sebep olmuştur. Belki de ABD istemeden de olsa Zerkavi'yi olabileceğinden daha güçlü biri haline getirmiştir (Şen, 2013).

1.5. IRAK VE ŞAM İSLAM DEVLETİNİN DOĞUŞU

Ortadoğu'ya zorla dayatılan idari ve siyasi sistem çökme noktasına gelmiştir. 20 yüzyılın başlarında Fransa'nın Beyrut Konsolosu François Georges Picot ve İngiliz diplomat Sir Mark Sykes arasında, 9 Mayıs 1916'da imzalanan ve tarihe, Skeys-Picot anlaşması olarak kaydedilen anlaşmayla biçimlendirilen Ortadoğu devlet sistemi çatırdamaya başlamıştır (Kıran 2015: 113). Dolayısıyla IŞİD, doğal dengeleri bozulan Ortadoğu coğrafyasında belli bir egemenlik alanı oluşturmaya çalışan yapılardan biri haline gelmiştir. Farklı eylem ve saldırılar ile kendini bölgede hissettirmeye çalışan IŞİD, gerçekte tanıdık bir örgüttür. Kökeni Afgan-Sovyet savaşı ve orada mücadele eden mücahitlere dayanmaktadır.

İlk adı Irak İslam Devleti olan IŞİD aslında 2003'te Amerika'nın Irak'ı işgal etmesinin ardından oluşmaya başlamıştır. Ardından Suriye'de başlayan iç karışıklıktan sonra uygun zemin oluşumu ve taraftar toplama kapasitesi nedeniyle Suriye topraklarında da varlık göstermeye başlamıştır. Oluşan otorite boşluğu ve taraftar bulabilme potansiyeli sayesinde ismine Şam'ı da ekleyerek 2013 yılında IŞİD olarak kendini tanımlamaya başlamıştır. Amerikan işgalinin ve oluşan yeni yönetime duyulan rahatsızlıkla Saddam Hüseyin'in ordusundan yetişmiş subaylar da örgüte katılmıştır. Baas partisinin politik ve askeri kişilikler de oluşuma eklendi. Örgüte katılan bu kişilerin hemen hepsi de bir şekilde işgalin olduğu dönemde Irak'ta oluşturulan hapishanelerde yatmış, kaçmış veya serbest bırakılmış kişilerden oluşuyordu. Kendisinin fundamentalist İslami bir örgüt olarak ifade edilmesinden hoşlanan IŞİD, seküler olan Baas anlayışının askeri ve sivil kesiminden olanları kendi tarafına dönüştürmeyi başardı. Saddam Hüseyin döneminde gücü elinde bulunduranlar elbette Batılı ülkelere öfkeliydiler fakat Baas rejimin yıkılmasını bayram havasında karşılayan içerideki Müslümanlara daha çok kızgındılar. Özellikle işgalcilerin ülkeye gelişlerini, rejimin yıkılmasını İslam'a dayanarak iyi karşılayanlara özel bir kin biriktirmişlerdi. İslam'ın ve Müslümanlığın ne olduğunu onlara göstermek gerekliydi. IŞİD'in başına sonradan gelen Ebu Bakir el-Bağdadi'nin kurulacak İslam devletinde Allah'a inanmayan kimselerin yerinin olmayacağını ve en katı Şeriat kuralların hakim olacağını belirtmesi bu anlamda ironik ve anlamlı (Koca, 2014: 59).

Etkinlik gösterdiği Irak bölgesinde IŞİD, El-Kaide şemsiyesi altında ortaya çıktı. El-Kaide desteğiyle yola çıktıktan sonra Suriye topraklarına kayması riskli bir hamleydi, ama bölgenin içinde bulunduğu durum değerlendirildiğinde IŞİD için kısa zamanda faydalı oldu. ABD'nin müdahalesi sonrası oluşan güvenlik boşluğu, Sünni azınlığa karşı yabancılaşma ve Irak'ta ülke bütünlüğünün zayıflaması IŞİD benzeri bir yapı için büyümesine zemin hazırladı. Daha sonrasında Suriye'de patlak veren muhalif gösteriler ve bunun sonucunda çıkan iç savaş güvenlik boşluğunu genişletti. Irak'ta ülke yönetiminde bulunan Maliki hükümetinin politikaları ve İran-Hizbullah destekli Suriye muhaliflerine yönelik savaş Sünni kesimde hayal kırıklığına sebep oldu. Oluşan bu hayal kırıklığı ve güvensizlik durumu bu boşluğu daha da genişletti. Irak ve Suriye toprakları, özellikle de Sünni nüfusunun yoğun olduğu bölgeler IŞİD'in büyümesi için verimli bir zemin oldu. Devletin otorite yoksunluğu, derin hayal kırıklıklarına sebep

olan yabancılaşmış kitlelerin mağduriyetlerine eğilen herhangi bir grup, bu kesim tarafından sempatik görünmesini sağlandı. IŞİD'in Irak ve Suriye toprakları içindeki ilerleyişi ve buralarda kazandığı hakimiyet dünya genelinde bir cazibe kazandırmıştır. Özellikle Rakk'dan Felluce'ye kadar hakim olduğu toprak ve bunun propagandasının uluslararası çapta yapılıyor olması Müslüman bireylerden özellikle yabancı savaşçı olarak ta belli sayıda Batı ülkelerinden ilgi görmüştür. Bu geniş ilginin sonucunda bölgede kurulan halifelik adı altında uluslararası bir bağlılık modeli oluşturmak istenmiştir. Oluşturulan bu model ile esin kaynağı olan El-Kaide'nin yerine geçmek istenmiştir (Aras, 2014: 12).

Irak'ın bir süre önce içinde bulunduğu durum, Saddam Hüseyin sonrası iktidar mücadeleleri ya da kanlı saldırılar dışında, son yıllarda Batı medyasının gündemindeydi. Irak, bir tür “düşük yoğunluklu savaş” batağına saplanmış, birkaç Ortadoğu uzmanının çözebileceği karışık bir politik sürece gömülmüş izlenimini veriyordu. Bu karmaşıklık içinden çıkılmaz durumdan sonra 2014 yılında bu durumu tamamen değişti. İslâm Devleti, sahnede yeni bir oyuncu olarak yerini aldı. Çok hızlı bir şekilde rekor sayılabilecek kadar kısa bir zaman içinde, Ortadoğu'nun tamamında “yeni bir özellik” oluşturarak, kendisini önce Irak sonra da Suriye devletinde, o ülkelerin siyaset sahnesinin merkezinde yer edinmeyi başardı. Batı kamuoyu, nasıl ortaya çıktığını anlayamadan ve sanki durdurmaya da kimsenin güç yetiremeyeceği gibi görünen cihatçı bir ordunun varlığını, gözlerine inanamayarak keşfetti.

IŞİD kendisini tüm dünyaya kanlı eylemleriyle tanıtmaya devam etti. Bunlardan en önemlisi, 2014 yılının Ağustos ayında, Ortadoğu'da bulunan Amerikalı gazeteci James Foley'a yönelik eylemdi. Amerikalı gazetecinin kafasının bedeninden ayrılması ve bu olayın video ile dünyaya servis edilmesi olmuştur. IŞİD örgütü bir anda tüm dünyanın varlığından haberdar olduğu, dünyanın en ünlü terörist örgütü haline gelmiştir.

Hayatlarında buna benzer bir örgütü duymayan Amerikalıların geneli, televizyonlarda IŞİD denen bu örgütü sabah-akşam konuşmaya ve Obama yönetimini suçlanmaya başlamıştı (Weiss,2016: 107).

IŞİD, Irak'ın Anbar, Ninove, Diyala, Babil, Kerkük ve Selahaddin illerinde Irak Savaşı'nın yoğun olarak yaşandığı dönemlerde çok büyük etkinlik gösterdi. Bakuba'yı

başkent ilan etti. Şu anda bile devam eden Suriye İç Savaşı'nda Suriye'nin İdlip, Rakka ve Halep bölgelerinde varlık göstermektedir.

IŞİD'in kökeni 2004 yılına dayansa da, resmi olarak oluşturulmadı ve 2013 yılında devlet ilan edildi. Bu arada, dokuz yıllık bu boşluğa, sonunda Zerkavi'den El-Masri'ye, Bağdadi'ye kadar liderlik alanında birçok değişiklik yaşandı. Buna ek olarak, toprak ve iktidar içinde bir sürü geçiş yapmış ve sonunda halifeliğin ilan edilmesine yol açmıştır (Kurdi, 2016: 3).

IŞİD, kendi hâkimiyet alanını genişletmeye çalıştığı sırada binlerce sivil Iraklı, Irak hükümet üyeleri ve onların uluslararası destekçilerinin katledilmesinden sorumlu tutulmuştur. Irak Savaşı'nın sonlarına doğru, çeşitli siyasi ve politik nedenlerin etkisiyle bölgede bulunan bazı güçler ile girdikleri mücadelede örgüt gerilemeye, gücünü kaybetmesine neden olduysa da, ABD'nin Irak'tan çekilmesiyle tekrar güç kazanmıştır. ABD'nin Irak'tan çekildiği 2012 yılında IŞİD, üyesi sayısını hızlı bir şekilde arttırmış ve internette katılımın sağlanmasına yönelik propagandalarına devam etmiştir. El-Kaide gibi öncelikli hedefleri arasında Batı'yı koymayıp daha çok Müslüman ülkelerle mücadele etmeyi benimsemiştir. Bu yönüyle El-Kaide ile yollarını ayırmıştır. İslam topraklarında münafıkları temizleyerek işe başlayacağını belirten örgüt, öncelikli olarak İslam inancının zayıfladığı ve yozlaştığı yerleri hedefine koymuştur. İslam ülkelerinde gerçekleştirmek istediği bu amaçlarından sonra sıranın yabancı topraklardaki kafirlere geleceğini vurgulamaktadır (Türkoğlu, 2017: 166).

2013 yılından sonra El-Cezire basınına sızdırılan bir mektup ve ses kaydıyla Bin Ladin'den Sonra El-Kaide'nin başına geçen Aymen el Zevâhiri, bu grubun Suriye kanadını tasfiye ettiğini açıkladı. Bu tasfiye kararını reddeden IŞİD emiri Ebu Bekir el Bağdadi, örgütün Suriye'deki operasyonlarına devam edeceğini açıkladı. 2013 yılının Nisan ayında IŞİD, Suriye'nin kuzeyinde şaşırtıcı bir şekilde askerî güç kazanmaya başladı. Suriye'nin kuzeyinde yer alan en güçlü gruplardan biri haline geldi. Yaklaşık olarak sekiz aylık bir süreden sonra, Şubat 2014'te, aralarındaki güç mücadelesinden sonra, El-Kaide IŞİD ile bütün bağlarını kestiğini ilan etti.

Irak ve Levant'te Sünnî mezhebine bağlı nüfusun yoğun olduğu bölgelerde halifeliği kurma çabası içinde bulunan IŞİD Suriye'de ele geçirdiği ve etkinliğinin olduğu yerlerde şeriat kanunlarını uygulamaya başladı ve buna engel olan bütün

unsurları ortadan kaldırmaya başladı. Kendisine rakip gördükleri askeri güçleri, bölgede bulunan yabancı gazetecileri, yardım kuruluşlarına üye insanları sürgüne gönderdi veya hapsetti.

1.6. BAĞDADI'NİN ÖRGÜT LİDERLİĞİ

El-Bağdadi'nin gerçek isminin Avad İbrahim El-Bedri el-Samarrayi olduğuna inanılmaktadır. Muhtemelen Saddam döneminde Bağdat'ın kuzeydoğusundaki Diyala vilayetinde vaizlik yaparken İslamcı militan olmuştu; ABD'nin 2003 işgalinden sonra da aynı yerde kendi silahlı gurubunu kurmuştur (Cockburn, 2014: 45).

Nisan 2010'da Zerkavi'den sonra örgütün başında bulunan Ebu Eyub el-Mısri'nin öldürülmesinden sonra IŞİD'in başına Ebu Bekir el-Bağdadi geçmiştir. El Masri ve Ömer El Bağdadi, 2010 yılında yine Amerikan istihbaratının sağladığı bilgiyle özel bir operasyon sonucu öldürülürler. Yerine, hemen hiç kimsenin tanımadığı, kimliği ve yaşadığı bölge hakkında çeşitli bilgi kırıntılarından öteye geçmeyen El-Badari veya daha sonra herkesi 'Ebu Bakir el-Bağdadi' ismiyle tanıyacağı, ISI şûrası tarafından atanır. IŞİD'in başına geçtikten sonra diğer taraftan El-Kaide merkezindeki yöneticilerin yaptıkları yazışmalarından yola çıkarak, Bağdadi hakkında kendilerinin bile çok da bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmıştır (Weiss,2016: 60).

IŞİD'in kurucusu Ebubekir El-Bağdadi'nin ilmi yeterliliği konusunda farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Yusuf Karadavi'den önce onun Müslüman Kardeşlere mensup iken baş olma ve liderlik sevdası ve tutkusu nedeniyle cemaati terk ettiği sözleri aktarılmışsa da akabinde Karadavi bu bağlantıyı reddetmiştir. Ebubekir el-Bağdadi anlaşıldığı kadarıyla İhvan'ı yoklamış ama aradığı ortamı orada bulamamıştır (Özcan, M. ve Özcan, L. 2015: 23).

Suriye'de yaşanan iç karışıklık sürerken, IŞİD ve lideri Ebu Bekir el Bağdadi 2011 yılında Irak'ta oluşan yönetim ve idare boşluğu nedeniyle varlığını devam ettirmekteydi. Örgütün daha önceki kullandığı "Irak İslam Devleti" adını değiştirilerek "Irak Şam İslam Devleti" adını aldıktan sonra Bağdadi, ilk kurulduğu yer olan Irak'ta mevcut düzenden faydalanarak etkisini daha da arttırmak istemiştir.

Ebu Bekir el-Bağdadi ile birlikte örgüt, Irak ve çevresinde gücünü ve etkinliğini önemli bir şekilde arttırmıştır. Bağdadi, karizmasıyla, İslam hukuku alanında eğitilmiş olmasını da etkisiyle etkili bir vaiz olması ve benzer örgütlere göre daha fazla şiddet

yöntemi kullanması radikal militanların IŞİD'e olan ilgisini ve örgütün gücünü arttıran en önemli unsurlardır. Bölgede yaşanan önemli gelişmelerin de katkısı olmuştur. 2011 yılında ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi, Irak hükümetinin başına bulunan Maliki'nin Irak'ta bulunan Sünni Müslümanlara protesto ve gösterileri nedeniyle çeşitli şekilde birtakım baskılar uygulaması ve Suriye'de hükümet karşıtı protestoların iç savaşa dönüşmesi bölgede bir boşluk oluşturmuştur. Bölgenin içinde bulunduğu boşluğu fırsat bilen Ebu Bekir El-Bağdadi kurmak istediği devlet için bir fırsat yakalamıştır. Hayalini kurduğu devleti kurmak yolunda taviz vermeyen bir tutum içinde gücünü arttırmıştır. Irak İslam Devleti lideri Ebu Bekir el Bağdadi bölgede gücünü arttırmak için etkili eylemlere başvurmuştur. Etkili eylemlerle gücünü daha da arttıracığını inanan Bağdadi, Temmuz 2012'de internet üzerinden "Duvarları Yıkma" harekâtını başlattığını tüm dünyaya duyurmuştur. Bu harekâtın iki önemli ayağı bulunmaktadır; hapisane baskınları ve bomba yüklü araçlarla intihar eylemleri gerçekleştirmek. Bu durum sonucunda örgüt hem adını daha fazla duyuracak operasyonlar ve propaganda yapmış, hem de hapisanede yatan insanları kaçırmakla kendi militanı yapmış ve militan sayısını arttırmıştır. Irak İslam Devleti tüm dünyaya Şia mezhebine ve Haçlı saldırılarına karşı direnişi temsil ettiği mesajını vermeye başlamıştır. Benzer davranışları gösteren dini temelli diğer birçok terörist örgüt gibi IŞİD de Selefi mezhebine bağlı bir örgüttür. Bu sebeple örgüt bağlı bulunduğu düşüncenin temel öğretisi olan cihat anlayışını etkili bir biçimde kullanabilmiştir (Gürler, 2014: 43-44).

El-Bağdadi'nin liderlik meziyetleri, örgütün gücünü ve hinterlandını genişletme politikası sonucu Irak İslam Devleti adı Irak Şam İslam Devleti haline gelmiştir. Böylece dar bir alanda değil, iki ülkeyi de nihai hedef haline getiren yeni bir konseptin başlamasında da birinci derecede etkin biri haline gelmiştir. Bu durum el-Bağdadi'ye bir taraftan karizmatik bir liderlik kazandırırken, öde yandan örgüte katılım noktasında motive edici bir etkisi olmuştur. Özellikle "Haçlı saldırılarına karşı" olma gibi bir argümanla hareket etmesi Batıdaki öfkeli ikinci/üçüncü kuşak gençler arasında meşruiyet kazanmasına neden olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

İŞİD'İN İDEOLOJİK KAYNAKLARI

Selefi akideye bağlı bulunan El-Kaide ve Taliban gibi İŞİD de bu ideolojiye sıkı sıkıya bağlıdır. Bütün düşünce ve eylemlerini bu akıma göre geliştirmektedir. Selefilik ve Vehabilik arasında organik bir bağ olduğu bilinmektedir. Vehabi akidenin dört aşamada ilerlediği ve bunların ilk aşaması Arabistan Vehhabiliğidir. İkinci aşamada Mısır'daki Selefi hareketler, üçüncü aşamada El-Kaide ve dördüncü aşamada İŞİD'in ağırlığı söz konusudur. Örgütün görünürdeki en öncelikli amacı İslami hilafeti kurmaktır. Bu amacını gerçekleştirirken diğer Selefi hareketlerden farklı olarak bölgede sivil istikrarsızlık ve mezhepsel çatışma ortamı yaratmayı seçmiştir. Bu yöntemle Şii'lere şiddet uygulayarak Sünnilerin desteğini kazanmayı amaçlamıştır. Örgüt, ülkedeki Şii-Sünni çatışmasından sonra komşu Sünni ülkelere genişlemeyi hedeflemiştir. (Taşdemir, 2016: 147).

İŞİD'in, temelleri 2000'li yıllarda atılmıştır. Kurulduğu yıllardan bu zamana örgütün başındakiler ve taşıdığı isimlerin yanı sıra yapısında da önemli değişimler olmuştur. Kuruluşunun ilk dönemlerinde Selefi anlayışa sahip diğer örgütlerden ideolojik ve hareket biçimi olarak pek farkı olmayan İŞİD, zamanla kendisine benzeyen diğer örgütlerden farklı hareket etmiştir. Şia mezhebine bağlı halkın inanç yerlerine saldırması ve mezhepler arası çatışmaları derinleştirmek, hapisanelere baskınlar düzenleyerek orada bulunan mahkumların kurtarılıp örgüt bünyesinde eleman olarak alınması gibi bir takım farklı stratejiler izleyerek gücünü arttırmış, sahip olduğu toprakları arttırarak insan sayısını genişletmiştir. Bu genişlemelerle birlikte İŞİD'in yapısı ve uyguladığı metotlar da zamanla değişim geçirmiştir. Diğer taraftan örgüt baştan beri bazı özelliklerini ve uyguladığı metotlarını değiştirmeyerek en kuruluşundan bu yana korumaktadır. Irak'ta yaptığı eylem ve saldırılardan sonra benimsediği yönetim biçimi ve yapısı önemli bir soruyu gündeme getirmektedir; İŞİD daha önce benzer eylemler yapan örgütlerden biri midir, yoksa ele geçirdiği topraklarda kendisini göstermeye çalıştığı gibi bir devlet midir? Bu sorunun cevabını vermek için İŞİD'in sahip olduğu inanç yapısı, yaptığı katliam ve öldürmeler, referans aldığı dini görüş ve uyguladığı metotları incelemek gerekmektedir.

İŞİD'in fikri dayanakları, kökenleri veya referansları meselesi birkaç boyutta ele alınabilir. Hareket olarak İŞİD bir terkiptir. Hareket olarak çok boyutlu faktörlere

dayanmaktadır. Bu nedenle sadece bir fikre irca etmek mümkün değildir. Meselenin siyasi ve sosyal derinlikleri vardır. İndirgemecelikle sadece fikri bir boyuta hapsedilemez. Bölge ve dünyadaki sebepler ve sonuçlar ilişkisi açısından da incelenmelidir (Özcan, M. ve Özcan, L. 2015: 13).

Ortaya çıktığı yıllarda Irak Şam İslam Devleti diğer bir şekilde kendilerini dünyaya anlattıkları şekilde İslam Devleti'nin beslendiği fikirler topluluğunu, ideolojik alt yapısını oluşturan inanç sistemi irdelenmelidir. Günümüzde amaç ve hedeflerini gerçekleştirmek isteyen, dünya üzerinde mücadele eden birçok illegal temelli oluşumlar dini düşünceleri pazarlarlar. Bu örgütlerin dini temelli olmasının birden fazla sebebi vardır. İlk başta bu örgütler dini öğretileri ve kitapları yorumlama biçimleri çok farklıdır. Dine getirdikleri yorumları politik ve eylemlerinden söz ettirmek için sahip oldukları ideolojiyi askeri bir harekete dönüştürürler. Militanlar içinde buldukları grubun sahip olduğu ideolojiyle biat etmeyi, organizasyona karşı çıkmamayı ve verilen emre itaati öğrenirler. Ayrıca aktif bir şekilde üstlendikleri görevler ile bağlı oldukları ideolojinin inceliklerini de öğrenirler. Militanlar örgütte yer almaları, faaliyetlerinin ve eylemlerinin aslında bir lidere hizmetten veya içinde buldukları örgüte hizmetten çok Allah'a ibadet ve hizmet olduğunun düşüncesindedir. Bu şekilde bu örgütler milli sınırları aşarak dünya çapında, militanları kendilerine yönlendirip, organize edebilmektedir. Örgütteki militanlar ise kutsal bir amaç için evrensel bir amaç uğruna, aldıkları dini eğitim ve dini yorumladığı şekliyle sahip oldukları mezhep gereği kötülüğe karşı savaştıklarına inanarak kendilerini feda edebilirler (Gürbüz, 2008).

Her ne kadar İslam akidesine mugayir bir anlayışla hareket ediyor olsa da IŞİD, felsefi olarak beslendiği kaynakların olmadığını söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla IŞİD ve felsefesini anlamlandırmak için onu besleyen ve ondan ayrılan yönleriyle referans aldığı kaynaklara bakmakta fayda vardır.

2.1. HARİCİLİK

Hâricî, kelimesi “çıkılmak, itaatten ayrılıp isyan etmek” anlamlarına gelmektedir. Hurûc kelimesinin kökünden türeme olan “ayrılan, isyan eden” manasında bir sıfat. Aynı kelimeden olan hâric kelimesine nisbet eki alması sonucunda bir terim şeklinde topluluk ismi olarak hâriciyye ve havâric şeklinde kullanılır (Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi).

Hız. Muhammed vefat etmeden önce, kurulan halifelik başına geçecek kimseyi tayin etmemesi bazı problemlere neden olmuştur. Günümüzde bile hala tartışma konusu olan, kimin halife olacağı tartışması o dönemki Müslümanlar arasında ciddi münakaşalara sebep olmuştur. Bu tartışmalar Sünni ve Şii olmak üzere iki ayrı görüş ayrılığına sebep olmuştur. Sünni görüşe göre; Müslümanları yönetecek kişinin, Müslüman olması, akıl-baliğ olması ve dindar olması koşuluyla herhangi birinin halifelik görevini yerine getirebileceği şeklindedir. Şii anlayışa göre ise; yukarıda belirtilen şartların yanı sıra insanlığı yönetecek kişinin Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar peygamberler; Hz. Muhammed'den sonra ise Hz. Ali ve onun neslinden gelenler arasında Allah tarafından seçildiği savunulmuştur.

Peygamberin vefatından sonra halifelik konusunda bazılarına göre Hz. Ali'nin halifelik hakkı gasp edilmiş bazılarına göre ise Hz. Ali ondan önce halife olan 3 halifenin halifeliğini gönülsüz olarak kabul etmiştir. Bunun da Müslüman kanının dökülmemesi için yaptığı söylenmiştir. Daha sonra halife seçilen Hz. Osman'a karşı "Ümmeye oğulları olan yakınlarını kayırıyor" suçlamalar ile başlayan isyandan sonra 3. halife olan Hz. Osman şehit ediliyor. Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra Hz. Ali halife olmuştur.

Ancak Hz. Osman'ın da akrabası olan Şam Valisi Muaviye, Hz. Osman'ın katilleri bulunmakça Hz. Aliye biat etmeyeceğini ilan etmiştir. Hz. Ali'nin bütün çabalarına rağmen ikna edilemeyen Muaviye ile savaşılmak zorunda kalınmıştır. İslam tarihinde kesin ayrışmalara neden olan Hz. Ali'nin ordusu ile Muaviye'nin ordusu arasında Sıffin Savaşı bu dönemde meydana gelmiştir. Sıffin Savaşı esnasında ordusunun yenilmek üzere olduğunu gören Muaviye, Kur'anın sayfelerini askerlerinin mızraklarına ucuna geçirerek karşı tarafı engellemeye çalışmış ve bu şekilde bir savaş hilesine başvurmuştur. Aramızda Kur'an hakem olsun anlamına gelen bu hareketin bir savaş hilesi olduğunu ordusuna anlatmayan Hz. Ali bu duruma razı olmuştur. İslam tarihine "Hakem Olayı" olarak geçen bu olay Hz. Ali ve Muaviye arasında birer hakem tayin edilerek, her iki tarafın hakemlerinin verecekleri karara uyulması konusunda anlaşmaya vardılar. Bu hakem olayından Muaviye'nin hakemi hile yaparak Hz. Ali'nin halifelikten azledildiğini ve Muaviye'nin halife seçildiğini ilan etmiştir. Bunun sonucunda Hz. Ali'yi daha önce hakem olayı için ikna etmeye çalışanlar bu sefer de Hz. Ali'nin hakem olayını kabul ettiği için günahkar olduğunu ve tövbe etmesi gerektiğini

iddia ettiler. Hz. Ali'nin tövbe etmezse kafir olacağını benzer şekilde kendilerinin de küfre düştüklerini fakat bu hatadan dönerek tövbe ettiklerini söylediler. Daha sonra Hz. Ali'nin ordusundan ayrılarak hakem olayında her iki tarafa da düşman kesildiler. Bunun üzerine bu ayrılan gruba Bunun üzerine bu ayrılan guruba Hariciler (çıkanlar) denildi.

Hariciler yaklaşık olarak Şiiiler ile aynı dönemde ortaya çıkmışlardır. Her ne kadar Hz. Ali döneminde tek bir grup gibi görünseler de Şia düşüncesi Harici düşüncesinden daha eski olduğu değerlendirilmekle beraber, Şia, Mutezile, Mürcie gibi bir çok mezhep veya akımın ortaya çıkmasına etki ettiği de iddia edilmektedir. Bu sebepler bağlamında İslam tarihinde merkezi otoriteye başkaldıran ilk fırkadır (Özcan, M. 2015: 214).

Haricilerin temel özelliklerinden birisi sahabe mesleğinden uzak olmaları ve aralarında alimlerin olmaması veya kıt bulunmasıdır. Söylendiği gibi haricilerin arasında sahabe İŞİD'cilerin arasında ise alim barınmaz. Bununla birlikte İŞİD gibi yeni harici akımlar düşüncede İbn Teymiyye'yi model almaktadırlar. Bu durumda Selefi-Harici sarmalından bahsedebiliriz (Özcan, M. ve Özcan, L. 2015: 67).

İslami kaynaklara göre Hariciler genellikle çölde yaşayan Bedevilerden oluşuyordu. Namaz kılmaktan alınları nasırlaşan Haricilerin ibadete düşkünlükleri rivayet edilir. Tutuculukları ile bilinen bu kişilerin olaylara da aynı netlikte ya siyah ya da beyaz olarak bakmışlardır. Sıffin savaşının tüm taraflarının büyük günah işlediklerini söyleyen Hariciler, bu kişilerin dinden çıktıklarını iddia etmişlerdir. Haricilere göre Hz. Ali ve Muaviye'nin de dinden çıktıklarını iddia etmişlerdir. Dolayısıyla tövbe etmeleri gerektiğini, tövbe etmezlerse mürted olmuş olduklarından öldürülmeleri gerekir. Bu tutum ve anlayıştan yola çıkarak Hz. Ali'ye suikast düzenleyerek O'nu öldürmüşlerdir. Vahşi denilebilecek katliam, talan ve yağmalarla kendilerinden söz ettiren bu grup hem Hz. Ali hem de Muaviye döneminde de varlıklarını devam ettirmişlerdir. Çeşitli Bedevi Arap kabileleri de içlerine dahil ederek tarihte giriştikleri birçok terör olayından sonra küçük bir grup haline gelmişlerse de varlıklarını günümüze kadar ulaştırmışlardır. Haricilerin İbadiyye kolu günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. Kuzey Afrika ve Umman'da varlığını devam ettiren bu mezhep Suudi Arabistan'ın mezhebi olan Vahabiliğin de düşünce temelini oluşturmaktadır.

İŞİD'in inanç yapısına baktığımızda Hariciliğin temel zihniyetine sahip olduğunu görebiliyoruz. Günümüzün Hariciliği diyebileceğimiz İŞİD, eylemlerinin

tamamını sahip olduğu ideolojik-dini temelli görüşlerini bu düşünce yapısından almaktadır. Büyük günah işleyenleri kafir olarak nitelendiren Hariciler, bir kişinin iman ettiğinin kabul edilmesi için bir takım dini farzîyetlerin yerine getirilmesi gerektiğini iddia ederler. Hariciler iman amelden bir parçadır görüşüne dayanarak namaz, oruç gibi pratiklere sahip olmayan birinin kafir olduğunu, zalim devlet başkanına karşı isyanın farz olduğunu savunmuşlardır (Yavuz, 2014).

2.2. SELEFİLİK

Selefilik şemsiyesi altında toplananların ortak özellikler olsa da, kavram olarak Selefilik her dönemde tek bir anlamı ve içeriği ifade etmemiştir. Selefilik dairesi içinde bu çeşitliliğin oluşmasına neden olan sadece tarihsel bağlam değil, aynı zamanda Müslüman ulema sınıfının sahip olduğu fikir özgürlüğü ve bağımsızlığıdır. Yani her Müslüman alim kendi fikirleriyle bir birey ve kendi başına bağımsızdır. İkinci olarak, Katoliklik ile Protestanlık arasında olduğu gibi Sünni İslami sahada kendilerini selefi olarak görenler ile Eşari olarak görenler arasında tam bir ayırım söz konusu olmamıştır (Nâfi, B.M., 2016:20).

Dünyada İslam dinin farklı yorum ve mezhep anlayışlarıyla saflığını yitirdiğini söyleyen, dinin doğru bir şekilde anlaşılmasına yönelik bir amaç taşıdığını iddia eden, bu amaçla kötü ve dinden çıktığı için kafir olduğunu düşündüğü herkese karşı savaş açan ve mücadelesinde şiddet unsurunu sıkça kullanan dini mezheplerden biri de Selefilik'tir. Günümüzde yeryüzünde cihat hedefleyen, cihat kavramına getirdikleri farklı yorumlar ve bunun sonucunda çeşitli faaliyetler yapan birçok terörist örgüt bu dini anlayışa bağlıdır. Afganistan'da Taliban, El-Kaide ve Irak ve Suriye'de faaliyet gösteren konumuz olan Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) bunun en önemli örnekleridir.

Selefilik düşüncesi, Hanbeli mezhebine mensup mücadeleci imam Takıyyüddin İbn Teymiyye ile birlikte metodolojik bir ilke ve muhafazakar bir yaklaşım tarzı olmaktan çıkıp İslam düşüncesinde sistematik ve tutarlı bir bütünlüğe sahip bir "nazariye" haline gelmiştir (Koca, 2016: 16). İbn Teymiyyede selefi yön, dinin asıllarında aklın kullanımı yerine Kitap ve Sünnet'e dönmektir. Nebevi ve selefi yol ise, Allah hakkında re'y ile konuşmamak, sahabe ve tabiinin yolunu takip etmek; Yunan mantığını, felsefe ve kelamı bırakıp "ilme" tâbi olmaktır (Koca, 2014:17).

Çağdaş dönem köktencilik doğrudan beslendiği kaynak olarak gösterilen selefiye hareketi, 19. Yüzyılın sonlarıyla 20. Yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Hareket, Kramer tarafından 18. Yüzyıldan itibaren Şeyh Veliyullah Dehlevi, Muhammed Abdulvehhab, Muhammed Şevkani, Muhammed Ali es-Senusi gibi düşünürler tarafından yapılan modernleşme ve reform tartışmalarının devamı olarak nitelendirilmektedir (Aydınalp, 2016: 140).

Modern dönemde alternatif ortaya koyamamanın, çağdaş hayatı gereği gibi üretememenin baskısı altında şekillenen Selefiye düşüncesine, temelde, İslam'ı yeniden dinamik bir güç haline getirme gayesi yön vermiştir. Bu çerçevede, Kur'an ve Sünnete geri dönüş retoriği öne çıkarılırken, geleneksel İslam hukukçularının taklit edilmesinin anlamsızlığı üzerinde durulmuş ve özellikle aracı otoritelere tepkisel bir yaklaşım sergilenmiştir (Aydınalp, 2016: 141).

Selefilik düşüncesi çok özet şekliyle Hz. Muhammed'e ve kendisine indirildiği Kur'an'a geri dönüş anlamlarında kullanılır. Selefilik mezhebinin önemli ölçüde beslendiği İslam düşünürü İbn-i Teymiye tarafından 13. Yüzyılda Selefilik öğretileri ifade edilmiş, bu görüşlere benzer, dini ve toplumsal hayata dair düşünce ve dini öğretileri içeren Arabistan ve çevresinde hakim olan Vahhabilik mezhebi ise 18. Yüzyılda kurulan Suud Devleti'nin kurucularından biri olan Muhammed bin Abdülvehhab tarafından İbn-i Teymiye'nin düşüncelerini referans alarak kurulmuştur. Selefilik anlayışı dinin doğru anlaşılması için temel kaynağın Kur'an'ı Kerim olması gerektiğini söyler. Dine sonradan dahil olan fikir ve öğretilerin din dışı olduğunu iddia eder. Dinin bu etkilerden arındırılması gerektiği fikrini ileri sürmektedir. Selefi inanca göre dini anlayışı kişinin mantık ve akla dayalı yöntemleri kullanarak yorumlamak İslam ve dünyaya getirdiği mesaja aykırıdır. Akıl ve mantığa dayalı yöntemler eski Yunanlılardan Müslümanlara geçmiştir. Mantık ve akli dayalı yorumların İslam dışındaki toplulukların, kâfirlerin kullandığını ve hakiki Müslümanların sadece Kur'an ve Hz. Peygamber'in Sünnetine uygun yaşaması gerektiğini iddia etmektedir. Selefi anlayışına göre bugün yeryüzünde birçok Müslüman dine sonradan dâhil olduğu, farklı kültür ve düşüncelerden etkilenme sonucunda gerçekte dinde olmayan, sonradan dâhil olunan anlayış ve fikirlerle hatalı yolu takip etmektedir. Bu hatalı anlayış ve uygulamalar ile hareket eden Müslümanlar ise Allah'a şirk koşmaktadır. Bu nedenle Selefi görüşüne göre belirtilen sebeplere bağlı olarak yanlış bir inanç sistemini

benimsemiş olan Müslüman önce uyarılması gerektiği bu uyarılara rağmen benimsediği yanlış fikir ve davranışlarından dönmezse dinden çıkarılmalı yani tekfir edilmelidir. Bugün Selefi anlayışını benimseyen birçok kişi ve bu düşünce temelli örgüt kendilerinin sahip olduğu fikirlere aykırı gelen Müslümanları din dışı saymakta yani tekfir etmektedirler (Özerkmen, 2014: 247-265).

Selefilik, dini metinlerin katı bir şekilde yorumlandığı ve İslam dışı etkilere karşı çıktığı, köktendinci bir İslami düşünce tarzıdır. Asıl itibariyle Arapça bir isim olup, tarih boyunca önde olmak, önce gitmek, halef karşıtı anlamına geldiği gibi, öncelikli kimse, selef anlamını da taşımaktadır. Kelime olarak ilkler, ilklerinde sahabeyi, Tabii ve tabai tabiin olduğu, kendilerinin ise ilkler olarak tanımladıkları bu grubun halefi oldukları bu selefte ulaşmak için yapılan mücadele de Selefilik olarak tanımlanmaktadır (Özcan, M., 2017: 179).

Her ne kadar Selefilğin farklı görünüşleri arasında ortak noktalar bulunsa da, Selefilik tarihte geçirdiği her bir merhalede muhtelif veçheler ile tebarüz eden bir düşünce sistemidir. Başlangıçta Selefilik ve onun ihtiva ettiği anlam için, Mutezile ve Ehl-i Hadis arasındaki tartışma etrafında İslam'ın ilk üç neslinin inanç esasları üzerine olmayı ifade eden bir anlayış kullanılmıştır (Nâfi, B.M., 2016:31).

İslam düşünce tarihinde Selefilik önce muhafazakar bir yaklaşım tarzı ve metodolojik bir prensip iken, daha sonra sistematik bütünlüğe sahip bir nazariyeye, dini ve siyasi bir akıma ve nihayet radikal ve kanlı bir yapıya dönüşmüş ve böylece "Selefilik" denince, neyin ve kimlerin anlaşılması gerektiği konusunda çeşitli tereddütler ortaya çıkmıştır (Koca, 2016: 25).

İŞİD de Selefi mezhebin öğretilerine göre hareket etmekte ve dine dayalı düşünce yapısını bu mezhebin öne sürdüğü görüşlere göre şekillendirmektedir. Strateji ve eylemlerinde bu mezhebin düşünce anlayışına bağlı olarak meşruluk kazandırmak istemektedir. Örnek olarak, kendi uygulama ve davranışlarına karşı oluşabilecek her türlü Müslüman düşünce ve örgütlenmeyi din dışı saymaktadır. Bu yönüyle de tekfir etmektedir. Bu organizasyonlar ve örgütler hala yolundan dönmüyorsa Selefi anlayışının benimsediği şekliyle dini anlayışa dönmüyorsa dine en büyük zararı verdiği fikrinden yola çıkarak onları kafir ilan edip, onlara saldırmaktadır. İslam Devleti'nin (İŞİD) özellikle Şia mezhebine olan nefreti ve kızgınlığı ayrı bir şekilde ele almak

gerekmektedir. Selefi fikrine göre İslam dinine mensup olanlar aracısız yalnız Allah'a kulluk etmeli ve yalvarmalıdır. IŞİD gözüyle Şia mezhebi Allah ile inanlar arasına aracı koymaktadır. Şia mezhebini benimseyen Müslümanlar ile Allah'a dua ederken Allah ile arasına 12 imam ve Hz Ali'ye de dua etmektedirler. Bundan dolayı IŞİD'in sahip olduğu dini görüşe göre Şia mezhebi Allah'a şirk koymakta ve karşı gelmektedir. Bu yönüyle bu mezhep anlayışını benimseyenler dinden çıkmışlardır ve kafirlerden farkı yoktur. Dinden çıkmalarından dolayı da katledilmeleri vaciptir. Ayrıca IŞİD, belirtilen nedenlerden dolayı, Müslümanların Allah'a ibadet ederken çeşitli yerlerde bulunan türbelerde yatan ve ölmüş önemli kişileri aracı kılarak dua etmelerine karşı gelmektedir. Türbelerde bulunan bu kişilere dua etmenin şirk sayıldığına inandığından dolayı elinde bulundurduğu yerlerdeki türbeleri imha etmektedir. IŞİD'in Suriye'nin başında yer alan Esad ve yönetiminde yer alanların Alevi olması ayrıca Irak'ta Şii mezhebinde bulunan Maliki'ye saldırması ve bunların Şii mezhebinden olmaları propaganda olarak kullanması bu anlayışının bir göstergesidir. Örgüt bu hareketleriyle selefi mezhep öğretilerinin ve bu anlayıştan dolayı eylemlerin birincil derecede önemli olduğunu göstermektedir(Yöntem, 2013:195-222).Be sebepten yola çıkarak Ebu Bekir el Bağdadi ve tabasının dinin gerçek öğretisinin Selefilik olduğunu düşünmektedir. İslami bir anlayışın hakim olması için tek gerçek mezhebin bu Selefilik olduğuna ve İslam Devleti'nin bu anlayışa göre yönetilmesi gerektiğine inanmıştır. 29 Haziran 2014'te kurulan İslam Devleti'nin bu anlayış ve fikirler etrafında kurulduğu ilan etmiştir.

İslam Devleti'nin benimsediği anlayış, IŞİD'in ilk kurucularından Zekravi'nin döneminde başlayan gruplar arasındaki fikir ayrılıkları, onun ölümünden sonra en üst seviyeye çıkmıştır. 2005 seçimleri öncesinde internet üzerinden yayınladığı konuşmasında Irak'ta yapılacak seçimleri eleştirerek adaylıkta bulunanlar ile seçmenleri kafir olarak niteleyen Zerkavi demokrasiye karşı savaş açmıştır. ABD'nin desteğiyle yapılacak olan seçimin sonucunda Iraklı Şiilerin seçimleri kazanarak Irak yönetimine gelmeleri ihtimaline karşı tehditlerde bulunmuştur (Gürler ve Özdemir, 2014: 121).

IŞİD Zerkavi'nin ölümünden bir süre sonra Ebu Bekir el Bağdadi'yi halife ilan etmiştir. Halifenin ilanından sonra, İslam Devleti'nin yeni lideri olan İslam Devleti'nin hedefindeki toprakları gösteren bir haritayı dünya medyasına servis etmiştir. Propaganda amacıyla yayınladıkları bu haritaya göre İslam Devleti sahip olduğu topraklarla yetinmeyeceğini tüm dünyaya duyurmuştur. İlan ettiği bu fikriyle bundan

böyle yalnızca sahip olduğu yerler Suriye'nin doğusu ve Irak'ın batısı ile sınırlı kalmamalıdır. Yayınladığı haritayla, IŞİD'in elinde bulundurduğu topraklardan hayli uzakta bulunan devletlerden, İslamiyet'in daha önce uğradığı yerler olan Hindistan'dan başlayıp İslam'ın daha önce uğradığı, Endülüs Emevileri'nin hüküm sürdüğü İspanya'ya kadar olabildiğince geniş bir coğrafyaya hükmetmesi gerektiğini ilan etmiştir. IŞİD'in yayınladığı bu harita dikkate değer bir önem taşır. Ortaya konulan bu harita bir zamanlar İslam dinini benimsemiş devletlerin egemenliğine girmiş bütün toprakları kapsamaktadır (Çiçek, 2014). Bu fikirden yola çıkarak kendisine uluslararası destek aranmaktadır. Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri örgüte militan desteğinin yanı sıra maddi olarak da en büyük desteği veren ülkeler arasındadırlar. Çünkü bu devletler Vahabilik mezhebinden dolayı Şia mezhebine karşıdır. IŞİD'e destek veren bu ülkeler bölgede Şii İran'a karşı güçlerini arttırmak istemektedirler. Temelde Selefilik fikri ile aynı özellikleri taşıyan Vahhabilik mezhebine bağlı olmalarından dolayı IŞİD'i maddi olarak desteklemektedirler. Aynı İslami fikir ve anlayışa sahip olmalarından dolayı gerçekte IŞİD Suudi Arabistan'ın sahip olduğu ve resmi mezhebi olan Vahabilik'in temel amaç ve fikirlerine hizmet etmektedir. Örgüt her ne kadar Suudi Arabistan'dan ihtiyaç duyduğu maddi ve manevi desteği alsa da IŞİD düşüncesine göre Suudi Arabistan'ın başında bulunan Suud ailesi batının fikir ve yaşantısına özenmekte ve İslam'dan uzaklaşmaktadır (Çiçek, 2014: 195-222).

IŞİD, kurduğu devletin bayrağında simge olarak Hz. Muhammed'in mührünü kullanmaktadır. Bu uygulamasıyla tüm dünyaya tek gerçek İslam Devleti'nin kendisi olduğunu belirtmek için yapmıştır. Yine de IŞİD'in ve liderinin örnek aldığı söylediği İslam Peygamber'inin uygulama, davranış ve yaşadığı dönemine göre çok farklı bir yapıya sahiptir. Örnek olarak aldıkları Hz. Muhammed döneminde, peygamberliği boyunca bütün savaşlarda toplam 200 kişinin dahi ölmediği dönem ve Peygamberden sonraki yönetimde bulunan 4 Halife döneminde ise IŞİD ele alınacak olursa rahatça görülebilir ki; asla İslam Devleti'nin eylem ve davranışlarında uyguladığı şiddet unsurlarını bünyesinde bulundurmamaktadır. Bütün bunlara rağmen, örgüt hala popülaritesini ve diğer ülkelerde bulunan farklı kesimlerden kendisine yönelen sempatican sayısını çoğaltmıştır. Ele geçirdiği topraklarda kendi anlayış ve fikri doğrultusunda bir yönetim biçimi uygulamaktadır. Uygulanan bu yönetim anlayışında ülkenin tek lideri halife ilan edilen Ebu Bekir el Bağdadî'dir. Kurulan devlette şeriat

kuralları uygulanmaktadır. Buna göre uygulanan kurallara uymayanlara şiddetli cezalar verilmektedir. IŞİD kurduğu devlette yönetim için İslam Devleti'nin dört önemli kuralını uygulamaya koymuştur. Bu kurallar şu şekildedir:

1. Hakimiyet şeriata esaslarına göredir.
2. Otoritenin sahibi ümmettir.
3. Ülkede tek bir halife tayin edilmelidir.
4. Şeriat hükümlerini yalnızca halife uygular, yani anayasa ve kanunları sadece halife belirler (Kar, 2014: 113).

Buna göre ülkenin başına kendisini halife ilan eden Ebu Bekir el Bağdadi kendisinden başka otoritesini paylaşacağı başka bir yetkili tanımamaktadır. Ülkenin benimsediği yönetim biçimi olan şeriat esaslarına göre kanunları sadece halifenin uygulayabileceği ve yasaların yalnızca kendisinin tasarrufunda olacağına inanmaktadır. Ebu Bekir el Bağdadi kendisini halife olmasından kaynaklı Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olarak görmekte ve yeryüzünde bulunan bütün İslam ülkelerinin ve ümmetin koruyucusu olarak ilan etmektedir.

IŞİD, sahip olduğu yerlerde diğer örgütlerden çok ayrı bir yönetim modeli uygulamıştır. Aslında bu uyguladığı sisteme bir devlet gibi hareket ettiğini söylemek yerinde olur. IŞİD bir örgütten çok bir devlet fikriyle hareket etmektedir. Fikirlerini ve mesajlarını dünyanın bir çok bölgesinde bulunan takipçilerine farklı diller aracılığıyla yapmaktadır. Yayıdığı mesajlar ve propagandalar sayesinde kendisine katılanlara yeni kimlikler ve isimler vererek bu kişilerin kurulan devlette çeşitli görevler almalarını sağlamaktadır. Kendisine katılan militanların kimlik ve pasaportlarını yakarak İslam Devleti'nin yeni kimliklerini kullandırmaktadır. IŞİD malvarlığını ele geçirdiği bölgelerdeki petrol rafinerilerinden elde etmektedir. IŞİD diğer örgütlerden farklı olarak hiçbirinin sahip olmadığı kadar büyük bir malvarlığına sahiptir. IŞİD, bağımsız bir devlet gibi gayri resmi olarak birçok devlete gizli olarak petrol satmaktadır. Sattığı petrol gelirleriyle sahip olduğu bölgelere hizmet götürmektedir. Alt yapı, elektrik vb. hizmetler ile önemli ölçüde maddi kaynak ayırmaktadır. Bunların yanı sıra belediye, sağlık kurumları, toplu taşıma ve yargı hizmeti gibi hizmeti karşılıksız olarak sahip olduğu bölgedeki halka sunmaktadır. İdaresi altındaki bu yerlere hizmetlerin sağlıklı ve tam olarak sunulması için çeşitli bakanlıklar oluşturmuş ve her vilayete yönetici bir emir atamıştır. Asayiş ve toplumsal düzeni sağlamakla görevli ahlak polislerine şeriat

esaslarına göre eğitim verilmektedir. Ele geçirdiği bölgelerdeki yoksul halka gıda yardımı yapılmaktadır. Düzenli olarak kontrolündeki halktan vergi toplamaktadır. Topladığı vergiler Beşar Esad hükümetinin daha önce topladığı vergilere göre daha azdır. Buna benzer uygulamalarıyla halk arasında sempati uyandırmaktadır (Yavuz, 2014). Bu yönüyle İŞİD'in mezhepsel inanç sistemi olan Selefilik anlayışını benimseyen diğer örgütlerle benzerlikleri vardır fakat metot ve yönetim anlayışı itibariyle aralarında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır.

2.3. VAHABİLİK

Muhammed b. Abdulvehhab, Vehhabi düşüncesine adını ve şeklini veren isimdir. Muhammed b. Abdulvehhab, 1703 yılında bugünkü Riyad'ın 70 kilometre kuzey batısındaki Uyeyne kadılığı yapan babası yanında hıfzını tamamlayan ve ilk dini ilimleri alan İbn Abdulvehhab, ilk ilim yolculuğunu genç yaşında Hicaz'a yapmıştır (Büyükkara, 2013a: 22).

İbn Teymiyye'nin görüşlerini detaylı olarak ilk defa Medine'de gözden geçirdiği rivayet edilmektedir. Medine'den Basra'ya geçip özellikle tevhit konusunda geliştirdiği fikirlerini burada yaymaya başlamıştır. Şehirdeki bir kısım ulemanın şiddetli tepkisi üzerine oradan ayrılmak zorunda kalmıştır (Büyükkara, 2013a: 23).

Tevhit, Vehhabi doktrininin ana temasını oluşturmaktadır. Yaratıcılık, kainata hakim oluş ve idarecilik, kullarına emredicilik gibi vasıfların sadece Allah'a ait olduğunu ifade eden tevhid-i rubûbiyet; ibadet edilecek, duada bulunulacak, kendinden korkulacak veya ümit bağlanacak tek mercii Allah olduğunu ifade eden tevhid-i uluhiyet; ve iman ile amelin ayrılmazlığını ifade eden tevhid-i ameli, tevhid itikatının vazgeçilmez üç ayrı dayanağını oluşturmaktadır (Büyükkara, 2013a: 25).

Vehhabilik, ölümlere Kuranı Kerim okunması, ölen insanın başkasının amelinden istifade etmesi, mevlit okuma, kerametın varlığı, kabir ziyaretleri gibi konularda diğer mezhep ve görüşlere aykırı fikirleri savunduğu gibi, bazı görüşlere göre de bunları yapanların dinden çıktıklarını iddia etmektedirler. Bu bağlamda, Abdulvehhab'ın "elinden gelse hücre-i saadeti yıkardım. Kabe üstündeki altın oluğu atar, yerine tahta oluk takardım" demesi ve kendine inanmayanları kafir olarak nitelemesi en çok eleştirilen ve yadırganan konular arasındadır (Özcan, M. 2015: 191).

Muhammed b. Abdulvehhab, geriye düşüncelerini yansıtan çok sayıda eser bırakarak bu dünyadan ayrıldı. Kendi soyundan gelen ulema ve Necdin din bilginleri başta olmak üzere İslam aleminin değişik ülkelerindeki Vehhabilik sempatisini müellifler O günden bu yana onun fikirlerini yorumlayarak geliştirdiler (Büyükkara, 2013a: 28). Vehhabilik özellikle dini düşünce alanında sadece Arap Yarımadası'nı etkilemekle kalmamış, aynı zamanda tesiri Kuzey Afrika'dan Uzak Doğu'ya kadar bir çok bölgeye ulaşmıştır (Koca, 2014: 20).

Vahhâbilerin özel önem verdikleri ki selefi akımın da savunduğu meselelerden birisi, peygamberlerin, evliyanın ve salih kimselerin kabirlerini onarma ve üzerlerine bina (türbe) yapılması konusudur. Bu konuyu ilk defa ileri süren kişi İbn Teymiyye olmuştur. Daha sonra öğrencisi İbn Kayyim el-Cevziyye söz konusu etmiş; kabirlerin üzerine türbe yapmanın şirk, haram olduğuna ve yapılan binaların yıkılıp, yakılmasına fetva vermişlerdir (İbn Teymiyye, 1996: 661).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞİD'İN İRAK'TA YAYILMASI VE MUSUL İŞGALİ

3.1. ABD'NİN 2003 İRAK MÜDAHALESİ

ABD'nin Soğuk Savaş Dönemi sonrasında Ortadoğu ile diyalogları ve bölgeye olan ilgisi artmıştır. Özellikle bu zamanda ABD ve SSCB ile olan rekabet bu döneme damgasını vurmuştur. 11 Eylül 2001 yılında ikiz kulelere yapılan saldırılar ile tarihinin en büyük terör olayını yaşayan ABD, Ortadoğu'ya yönelerek, bölgeyi askeri müdahalelerle kendi istediği şekilde şekillendirmeye çabalamıştır. Bu çabalar sonucunda Afganistan ve 2003'teki II. Körfez Savaşları olmak üzere çeşitli zamanlarda bölgeye hakimiyet kurma girişimleri izlemiştir.

Ortadoğu'nun sahip olduğu zengin enerji kaynakları nedeniyle, bölgenin sahip olduğu enerji kaynaklarına bağımlı tüm ülkelerin ilgisini çekmiştir. Bölgenin sahip olduğu bu özelliğinden dolayı tüm ulusların, ekonomi politikalarını ve güvenliklerini etkileyen bir bölge haline gelmiştir. Petrolün temel enerji kaynağı olarak kullanılmaya başlamasıyla ABD'nin bölgeye ilgisi artmıştır. ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik politikası, bölgenin sahip olduğu zengin petrol kaynaklarına daha rahat erişim ve söz sahibi olmaya yönelik olmuştur. Bölgede meydana gelen soğuk savaş ve buna bağlı SSCB-ABD rekabeti sonucunda ABD, bölgenin tek süper gücü haline gelmiştir (Öner: 264).

ABD'nin bölgedeki politikaları ve sonucunda getirdiği memnuniyetsizlik durumu kendi topraklarında birtakım terörist saldırılara maruz kaldı. Meydana gelen bu saldırılar sonucunda ABD, uluslararası ortamda oluşan mağduriyet psikolojisinden faydalanarak, Afganistan'a ve sonrasında Irak'a girmiştir. ABD, El Kaide üyelerinin Afganistan'da konuşlandığını söyleyerek üyelerin teslimini istedi. Bu istediği sonucu alamayınca, 7 Ekim 2001 yılında Afganistan'a müdahale etti.

ABD ve İngiltere tarafından ortaklaşa düzenlenen işgal operasyonu "Irak'a Özgürlük Operasyonu-Operation Iraqi Freedom" ismiyle 20 Mart 2003'te başlamıştır. Bu operasyon dünya kamuoyunda istenilen desteği bulamamıştır. Yaşanan gelişmelerden dolayı Fransa, Almanya, Rusya ve Çin endişe duyduklarını belirterek, bölgedeki saldırıların durdurulmasını istemişlerdir. Bunlardan farklı olarak Belçika ise ABD'nin bölgedeki uygulamalarından dolayı hukuk düzeninden ayrıldığını ifade

etmiştir. Irak'a karşı kullanılan güç stratejisine uluslararası alanda karşı çıkan ülkelerin başında Rusya ve Çin olmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nde oylama yapılması durumunda ABD müdahalesine karşı veto yetkisini kullanacaklarını dile getirmişlerdir. Bunun sunucunda ABD, askeri müdahaleyi kapsayan tasarımı Güvenlik Konseyine taşımamıştır.

ABD'nin Irak'a müdahalesi olan II. Körfez Savaşı'na bazı ülkeler aktif askeri desteği sağlamamışlardır. Aktif askeri desteği vermeyen ülkelere biri olan Türkiye, Irak'a Türk topraklarından girilmesi planına karşı çıkmıştır. Ayrıca ABD yakınlığına rağmen Suudi Arabistan, istenilen düzeyde destek vermemiş.

ABD'nin Ortadoğu'da gerçekleştirmek istediği politikalarından biri de Büyük Ortadoğu Projesi'dir. Ortadoğu Projesi'ni ile amaçlanan ABD çıkarlarını bölgede korumak ve geliştirmektir. Günümüzde İsrail'in bölgedeki varlığı ABD Ortadoğu politikasının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bölgede bulunan devletler içinde İsrail ABD'ye en yakın devlettir. Dolayısıyla ABD'nin bölgedeki en büyük destekçisi olan İsrail'in varlığını korumak ve geliştirmek önemli amaçlardan biri olmuştur.

Amerika'nın Ortadoğu politikası petrol ve İsrail'in etrafında dönmektedir. Irak'ın işgali, Washington'un petrol susuzluğunu kısmen memnun etti, ancak Suriye'de devam eden hava saldırısı ve İran'a yönelik ekonomik yaptırımlar tamamen İsrail'in bölgedeki güvenliğinin sağlanmasına yönelik olmuştur. Yaygın kanaate göre, Amerika'nın Irak'ı işgalinin altında; ABD'nin hegemonyasını devam ettirebilmesi için gerekli olan petrol ihtiyacı, ABD'nin hegemon bir güç olarak daha saldırgan politikalar izlemesi gerektiğini düşünen Yeni Muhafazakar grubun politikaları ve Amerika'da önemli lobi faaliyetlerinde bulunan ve Amerikan Hıristiyan Sağ'ının da önemli bir destek verdiği İsrail'in korunması amacı yatmaktadır. Raymond Hinnebusch da bir makalesinde Amerika'nın Ortadoğu'daki stratejik pozisyonu açısından petrolün ve İsrail'in güvenliği ile yeni muhafazakarlar olarak adlandırılan Bush yönetimini Irak'ın işgalinin arkasında yatan temel faktörler olarak belirtmektedir (Boz, 2015: 20). Amerika'nın petrol ithal etmesini zorlaştıran ve ülke içerisinde ciddi bir petrol sıkıntısının yaşanmasına neden olan bu petrol krizleri nedeniyle Amerika'nın Ortadoğu politikası, ABD'nin Körfez bölgesinde hegemonik bir güç haline gelerek, gelecekte bu coğrafyada sanayileşmiş bir rakip ile karşılaşmama stratejisi etrafında tasarlanmıştır. Bu

politika ile Amerika'nın küresel hegemonyasını devam ettirebilmesi için elzem olan petrol kaynaklarına ulaşımında herhangi bir sıkıntı yaşamak istemediği görülmektedir (Boz, 2015: 21). IŞİD, Amerika'nın Suriye yönetimini devirmek için kullandığı terör aracı değil; aynı zamanda İran'a baskı yapmak için de kullanılmıştır. İslam Devletinin neden bu kadar hızlı büyüdüğünü anlamak için örgütün Amerikan destekli köklerine bakmak gerekir. 2003 yılında Amerikan tarafından işgal edilen Irak istilasını, IŞİD gibi radikal Sünni grupların kök salmasında ön koşullarını sağlamıştır (middleeastnews-service.com, 2017).

3.2. IRAK'TA Şİİ İKTİDARI VE MEZHEPÇİ POLİTİKALAR

Ortadoğu coğrafyasının sahip olduğu en belirgin karakteristik özelliği İslam'dır. İslam, Ortadoğu'da dinsel ve kültürel örgüyü şekillendirmiştir. Dolayısıyla İslam, bölgede en önemli toplumsal şekillenme ve meşruiyet unsurudur. Bu sebeple bölgedeki devletlerin uygulama ve kanunlarında İslam ve bağlı mezheplerin önemli bir yeri vardır. Bu nedenle bölgeye yönelik oluşumlar politikalarını belirlerken, İslam'a ait değer sistemini de nazara alması gerekmektedir.

2003 yılında yapılan II. Körfez Savaşı bölgede güçlerin dengesini değiştirmiştir. Ortadoğu'daki petrol rezervlerinin neredeyse yüzde ellisine sahip olan İran ve Irak sınırlarında yaşayan yaklaşık 80 milyonluk Şii, Şii Hilali'ni meydana getirmiştir. ABD'nin İran ile sorunlu ilişkilere sahip olması ve bölgenin büyük Şii nüfusa sahip olmasından kaynaklı, bölgedeki politikalarının başarı kapasitesini etkileyen önemli faktörlerdendir.

Karmaşık bir etnik yapıya sahip olan Irak'ta yüz yıllardır bölgede yaşayan dinsel ve dinsel olarak değişime uğraşım pek çok etnik grup yaşamaktadır. Bu gruplar bir kısmı göç ederek başka ülke topraklarına yerleşmiş, bir kısmı ise uzun zamanlardan beridir bu bölgede yaşamaktadır. Ülkenin farklı yerlerine dağılmış, dinsel ve dinsel farklılaşma yaşayan bu gruplar genel olarak aynı kökene dayanıyorlar ya da benzer kavimlerden geliyorlar. Irak'ta yaşayan bu gruplar arasında en önemlileri Araplar, Kürtler, Türkmenler, Yezidiler, Asuriler, Şebekler, Keldaniler, Gergeriler ve Farslar'dır. Bahsettiğimiz bu etnik grupların sayıları hakkında net bilgilere ulaşmak mümkün olmamaktadır.

Irak'ın kuruluşundan bu yana halkının farklı kimliklere sahip olması ülke siyasetine etki eden en önemli dinamiklerden birisi olmuştur. Mezhepsel ve etnik yapıdaki kırılmalar siyasi çatışmalara dönüşmüş, kimlik farklılıkları muhalefet aracı haline gelmiştir. Örneğin Irak'ın vesayet yönetimine alınması sürecinde İngiltere tarafından kurulan yeni iktidar yapısına direnen birden fazla mezhepsel ve etnik yapıya dayanan muhalif gruplar olmuştur. Özellikle Şii Araplar Irak siyasetinde Baasçılardan Irak milliyetçilerine, İslamcılardan komünistlere kadar çeşitli grupların temel tabanını oluşturmuştur (Erkmen, 2010:110).

Irak vilayetlerine ve buralardaki nüfus dağılımı incelendiğinde sahip olunan demografik yapı hakkında bir fikir sahibi olmak mümkündür. Ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturanlar Arap'tır. Araplar Erbil, Duhok, Süleymaniye ve Kerkük gibi büyük kentlerin dışında kalan yaklaşık 14 şehirde yaşamaktadırlar.

Ülke nüfusu içerisinde Araplardan sonra ikinci büyük etnik grup Kürtlerdir. Kürtler ise çoğunlukla ülkenin Duhok ve Süleymaniye'de yaşamaktadırlar. Bu yerlerin dışında Kerkük, Musul ve Diyala'da da Kürt nüfusu yoğunluktadır. Üçüncü büyük etnik grup olan Türkmenler ise genellikle Kerkük, Musul ve Erbil'de yaşıyorlar. Ayrıca Selahattin ve Diyala'nın bazı ilçe ve kasabalarda Türkmen nüfusu bulunmaktadır. Söz ettiğimiz bu etnik gruplar ülke siyasetinde de etkindirler. Ülkenin orta ve kuzey bölgelerinde yaşayan diğer halklar ise Yezidi, Asuri, Şebek, Gergeriler ve Keldanilerdir. Bu etnik gruplar yaşadıkları bölgelerde yerel siyaseti etkileme açısından önemlidir. (Erkmen, 2010:112).

Irak, Şiiliğin en kutsal ibadet yerlerine sahip olmanın yanı sıra din adamlarının da en önemli merkezlerindedir. Ayrıca Samara, Bağdat ve Ncef gibi vilayetlerde önemli Şii imamların mezarları bulunmaktadır.

Ülke nüfusunun yüzde 60'ını oluşturan Şiiler Irak'ta yaşanan savaş sonrası fazla homojen bir grup görüntüsü vermemişlerdir. Irak'ın geleceği ile ilgili farklı politik yaklaşımlara sahip olan Şii gruplar, benimsedikleri dini inanış ve milliyetçilik homojen bir yapı kurulmasını engellemiştir.

Savaştan sonra Irak'ta etnik ve mezhepsel çizgilerle birbirinden ayrılmaya başlamış ve ülkedeki siyasal oluşumlar da bunun önünü açmıştır. Irak'ta bulunan Kürt gruplar ile Sünni ve Şii İslamcı gruplar, 2003 ile 2008 yılları arasındaki siyasette

belirleyici rol oynamışlardır. 2005 yılında yapılan Irak genel seçiminde ülke Şii Arap, Sünni Arap ve Kürt bölgeleri arasında bölündüğünü göstermiştir. Bahsedilen gruplar için politik eğilimler farklı anlamlar taşımaktadır. Ülkenin bütünlüğünden yana olan Sünni Araplar, federalizmi ve ademi merkeziyetçiliği reddederken, Kürtler ise özerkliklerini korumak ve etnik federal bir yapıdan yana olmuşlardır. Şiiler ise ülkede çoğunlukta olmalarından dolayı ülkenin büyük bir kısmını yönetecekleri düşüncesine sahip olmuşlardır. Bu düşüncelerinden dolayı merkeziyetçi bir yapıyı savunmuşlardır. Daha sonrasında Irak İslami Yüksek Konseyi partisi federalizmi savunmaya başlayınca ilk başlarda merkeziyetçi yapının güçlü olmasını savunan Dava Partisi ve Sadrcılar arasında ayrışma olmuştur. Bu ayrışmalar yerini yeni saflara bırakmıştır. Bu durum zayıf olan devlet otoritesini daha da hassas bir duruma getirmiştir. Bu yeni politik ayrışmalar ve devlet yapısında kırılmalara neden olmuştur. Bu kırılmanın en önemli nedenlerden birisi halkın ihtiyaçlarına yanıt verebilecek devlet idaresi ve siyasi düzenin oluşmamasıdır. Bunların sonucunda yerel idarelerin büyük bir bölümü yolsuzluk batağına saplanmış, ulusal düzeydeki politikacılar halkın sorunlarına çare olamamışlardır. Ülke idaresinin bu sıkıntılı durumuna karşılık dini grup ve kurumlar, halkın ihtiyaç duyduğu sağlık, gıda, eğitim, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını sağlamada etkin rol oynamışlardır. Bu kurumlar, halkın büyük bir kesiminin ihtiyaç duyduğu sosyal hizmetlerin sağlanmasında ilk yardım kapısı haline gelmişti. Bu gelişmeler Irak İslam Partisi ve Muktada el Sadr'ı yükselişe geçirdi (Köse, 2015:53-89).

Diğer yandan Irak'ta çoğunluğa sahip olmalarına rağmen ülkede kendilerini ikinci sınıf vatandaş olarak gören Şii Araplar, ABD'nin Saddam Hüseyin'i devirmesinden sonra ülkeyi yönetmek tarihi bir fırsat ortaya çıkarmıştır. İşgalle beraber Irak siyasetinin en önemli aktörü olan Şii Arapların bazıları milliyetçi ya da eski rejim yanlısı tutum sergilerken, bazıları da aşiret kimlikleri ön plana çıkmıştır. Irak'taki geleneksel yapısından faydalanarak çeşitli Şii partiler ortaya çıkmışsa da özellikle Şii partiler arasında İslamcı Şii partiler ülke siyasetinde etkili olmuşlardır. Geleneksel yapıya dayanarak ortaya çıkan en önemli Şii partiler Irak İslami Dava Partisi, Irak İslami Yüksek Konseyi (İİYK), İslami Fazilet Partisi, İslami Dava Partisi Irak Kolu ve Sadr Hareketi'dir (Erkmen, 2010).

Bütün bu olayların öncesinde, 2003 yılından 2008 yılına kadar, Amerikan'ın Irak işgali sırasında Sünnilerle Şiileri karşı karşıya getiren mezhep savaşı başladı.

Ülkenin en büyük iki Müslüman mezhebi arasındaki ilişkilerin uzun tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir biçimde çatışmalara sahne oldu. Sonrasında çoğunluğunu Şiiilerin oluşturduğu yüz binlerce ölü ve -Bağdat şehri özelinde simgeleşen- bölgesel bir cemaatleşme ve parçalanma süreci başladı ve Irak'ı kana buladı (Luizard, 2016: 11). Yedi milyon nüfuslu başkentte, Sünniler ve Şiiiler uzun yıllar yer yer karma mahallelerde birbirleriyle iç içe yaşadılar. Bağdat, Sünnilerin olduğu kadar Şiiilerin de eviydi. Sünnilerle Şiiilerin bir arada yaşaması, yıllarca aynı toplumda birlikte ortak geçinmeleri, Irak toplumunun –ilki İran-Irak Savaşı (1980-1988) olan– bir dizi trajedinin ardından yavaş yavaş bozulmasını az çok geciktirdi ama engel olamadı. 2000'li yıllarda yaşanan mezhep kavgası, 2003 Amerikan işgalinin ve savaşının doğrudan sonucu olarak mezhepçi temizlikle sonuçlandı. Bazı mahalleler tamamen Sünnilerden arındırıldı ve bu insanlar çeşitli Sünni yerleşim yerlerine göç etmek zorunda bırakıldı. Şii milisler, Sünnileri şehirden kaçırmayı başararak, Bağdat'ı Şiiilerin çoğunlukta olduğu bir şehir haline dönüştürmeyi başardılar. Bu arada, daha önceleri Sünnilerle Şiiilerin bir arada yaşadığı karma mahalleler de zaman içinde neredeyse tamamen ortadan kayboldu (Luizard, 2016: 10).

Özellikle Şii mezhebine yönelik saldırılardan sonra Irak'taki Şii liderler Ayetullah Sistani ve Mukteda el Sadr, kendilerine bağlı insanlara IŞİD'e karşı mücadeleye çağırmıştır. IŞİD'e karşı yapılan bu savaş çağrısı örgütün yapmak istediği propagandası için önemli bir fırsat olmuştur. ABD'nin bölgeyi terk ettikten sonra IŞİD, Irak'taki savaşını Şia'ya karşı gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Irak'ta yapılan 30 Nisan 2014 tarihindeki seçimlerde Şii lider Nuri el Maliki'nin tekrar başbakan seçilmesi Sünniler için bir tedirginlik oluşturmuştur. Bu durum Maliki yönetiminin Sünniler üzerinde baskının artacağı fikri oluşturmuştur. IŞİD Sünniler üzerinde uygulanacak fikri üzerinde propagandalar üreterek bu durumdan faydalanmayı iyi bilmiştir. Irak'ta gerçekleştirdiği bazı saldırılardan sonra burada da Suriye'dekine benzer bir politika ve yol takip etmiştir. Mücadelesinin baskıcı Şia anlayışına sahip yönetime karşı olduğunu belirterek kendisini Sünni İslam ümmetinin savunucusu olarak göstermiştir. 2011 yılından sonra ABD askerinin bölgeyi terk etmesiyle bölgede hızla artan mezhep çatışmaları IŞİD'in arzu ettiği amacı için bir zemin hazırlamıştır. Bölgede yaşanan bu gelişmeleri kendi lehine kullanan IŞİD, Şia mezhebine bağlı askerleri, tır şoförlerini, kısacası hedefindeki bütün bu insanları yol ortasından kurşuna dizmeye başlamıştır.

2013 yılı başlarında yaşanan bir olay, Irak'ta yaşananların devamını gayet güzel ortaya koyuyor. Irak ordusuna ait bir askeri konvoy, büyük olasılıkla Irak ve Şam İslâm Devleti (İslâm Devleti'nin Haziran ayına kadarki adı) ona bağlı olan cihatçı güçler ya da üyesi tarafından, Bağdat'ın kuzeyinde durduruldu. Cihatçılar, konvoyda bulunan askerleri teker teker minibüslerinden indirdiler ve namaz kılmalarını emrettiler. Namaz kıldırımlarındaki niyetleri açıkça konvoyda bulunan Şii'leri tespit etmekte. Bu durumu fark eden Şii askerlerin çoğu namazlarını Sünnilerin yöntemiyle kılmaya çalışsalar da yaptıkları "hatalı" hareketlerle Şii olduklarını ele verdiler. Sünni askerler yakayı kurtarıırken, Şii'ler hemen oracıkta katledildiler (Luizard, 2016: 10).

Günümüzdeki Selefiler, Şia ile ilgili çok daha katı bir tutum sergiliyorlar. Selefiler, Şeyh Abdülaziz b. Baz'ın Şia hakkında "Büyük Şirk Sahipleri" şeklinde verdiği fetvadan yola çıkarak hareket ediyorlar. Bu düşünceden yola çıkarak Selefilerin Şii'lerle aralarındaki problemin "tevhid" noktasında olduğunu söyleyebiliriz (Baz, 1989: 16). Bu noktada Selefiler, kabirleri önemsemelerini, kabirleri ziyaret etmeleri ve -kendi anlayışlarına göre-"şirk" olarak değerlendiriyorlar. Bu fikir ayrılığı tarafların birbirlerini tekfir etmesine yani dinden çıktıklarına kadar şiddetli ayrılığa neden olmaktadır. Fakat bazı Selefiler Şii'lerin kabirlerde tevessül etmesini şirk olarak görürken bazıları ise bunu şirk olarak değil de bid'at yani dine sonradan dahil edildiği düşüncesindedir. Bu mesele, Şeyh ibn Baz'ın olaya müdahale ederek Şii'lerin müşrik olduklarını ilan etmesine rağmen çözülememiştir.

3.3. İŞİD'İN İRAKLI SÜNNİLER ARASINDA TABAN BULMASI

İslam Devleti; Irak ve Suriye topraklarında devlet ilan eden bir devlet-dışı aktör olarak ortaya çıktı. Bu yapı, bölgede var olan jeopolitik düzeni ve devlet yapısını zorlayan sınır-ötesi ülkesel (territorial) yapılar oluşturmanın bir örneğidir. Birileri, bu fikre, bu tür yapıların kalıcı sınırlar oluşturmayabilecekleri gerekçesiyle itiraz etse de, İŞİD Arap dünyasındaki yeni sosyal ve mekânsal ilişkilerin gerilimine ve bunun var olan bölgesel sınırları zorlamasına vurgu yapıyor. Devlet-dışı aktörlerin yükselişinin yarattığı sonuçlar, gelişen yeni bir siyasi coğrafya ortaya çıkarıyor (Aras, 2011: 11).

ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle başlayan süreçte, Sünniler hep ön saflarda direniş gösterdiler. Afganistan savaşındaki gibi cihat için Irak'a gelen yabancı savaşçılarla Iraklı direnişçiler hep birlikte mücadele ettiler. Nitekim Nisan 2004'te Felluce Savaşı

bunun örneklerinden biridir. IŞİD'in kurucularından Zerkavi liderliğinde Tevhid ve Cihat Örgütü ve diğer Sünni gruplar birlikte savaşarak koalisyon güçlerini tek taraflı ateşkese zorlamışlardır. Daha sonraki zamanlarda Zerkavi'nin şiddet içerikli uygulamaları bu birlikteliği zedelemiş hatta bu fikir ayrılıkları Zerkavi'nin ölümünden sonra da devam etmiştir.

2005 seçimleri öncesinde Şii adaylar ve seçmenleri demokratik seçimlere destek vermeleri nedeniyle, İslam'a aykırı davrandıkları gerekçesiyle Zerkavi tarafından kafir ilan edilmişlerdir. Sünni destekçileri ile birlikte Zerkavi ve taraftarları demokrasiye karşı savaş açmış ve 2005 seçimleri boykot etmişlerdir. Şii karşıtlığıyla bilinen Sünni destekçileriyle birlikte seçimleri boykot eden Zerkavi ayrıca demokrasiye destek veren diğer Sünnileri de eleştirmişlerdir. Bu tutumları Şii iktidara gelmesini kolaylaştırmıştır. Oluşan Şii iktidarı ile Sünniler yönetimden uzaklaşmışlardır. Yönetimden uzaklaşan Sünniler ile yönetime gelen Şiiiler arasında Sünni-Şii gerilimi artmıştır. Bu gerilimler Zerkavi'nin Şii katliamları, çeşitli dini merkezlerinin bombalanması ile devam etmiştir. Zerkavi ve destekçilerinin bu tutumu El Kaide'nin o dönemki ikinci lideri Zevahiri'yi rahatsız etmiştir. Bunun sonucunda Zevahiri, Zerkavi'yi küresel çapta ve Irak içinde halk desteğini kazanmak istiyorsa Şiiilere ve dışladığı Sünnilere yönelik saldırılara son vermesini istemiştir. Bu uyarılara aldırmayan Zerkavi, masum sivil ve Müslümanların ölümlerine neden olan eylemlerine diğer direniş gruplarının dışlanma pahasına da olsa bu uyarılara kulak asmamıştır.

Zerkavi'nin 2005'te uyguladığı aşırı şiddetli terör eylemlerini Irak'ın Sünni aşiretlerini de memnun etmemiştir. Irak'ın sosyal yapısında önemli bir yeri olan Selahaddin, Ninova, Anbar ve Diyalagibi bazı bölgelerde yaşayan Sünni aşiretler Zerkavi'nin Sünnileri temsil etme noktasında olmasını benimsememişlerdir (Çubukçu, 2007). Zerkavi Şii düşmanlığından geri adım atmayarak mücadelesine devam etmiş ve Sünni direnişini bir arada tutmak amacıyla Ocak 2006'da İslamcı ideolojiye sahip beş Sünni direniş grubu ve Irak El-Kaidesi'ni bir araya getirerek Mücahid Şura Konseyi'ni kurmuştur. Kurduğu Mücahid Şura Konseyi fazla uzunlu ömürlü olmayıp, sonrasında El-kaide yerine kurulan İslam Devleti'nin yerel halk ve aşiretler tarafından destek bulamayınca konsey dağılmıştır.

Eski ismiyle Irak İslam Devleti'nin hakimiyet sürdüğü bölgelere kendi İslami yorum farkından kaynaklı hukuk ve kaideleri uygulamaya başlamasından en çok etkilenen bölgedeki Sünniler olmuştur. Diğer bir yandan bölgede yaşanan yoğun çatışma ortamı ekonomik hayatı durma noktasına getirmiş, pek çok işyeri ve ticarethaneler kapanmıştır (Katzman, 2008, s.12). Bütün bu olumsuzlukların üstüne IŞİD ile aşiret reisleri arasındaki güç mücadelesi dahil olunca bölgede yaşayan Iraklı Sünniler için hayat çekilmez olmuştur. Bu olumsuz durum karşısında Sünni aşiret liderleri tarafından kurulan "Sahva Hareketi" El-Kaide'ye karşı savaşmıştır.

Kendi güvenliklerini sağlamak için oluşturdukları Sahva Hareketi ile Aşiretler çeşitli zamanlarda El-Kaide militanlarıyla mücadelede bulunmuşlardır. ABD, Sünni aşiretlere silah ve cephane yardımıyla bulunarak IŞİD ile mücadelelerinde yardımcı olmuştur (Özcan, 2009, s.34). ABD ile Sahva arasındaki ittifaktan dolayı, ABD'den silah, para ve istihbarat yardımı alan Sahva, 2006 yılından 2008 yılına kadar zaman zaman çeşitli çatışmalara girmiştir (Çubukçu, 2007). ABD ile işbirliği sonucunda IŞİD artık Sahva hareketini Kafir ilan ederek Şiiler ile aynı değerde görmeye başlamıştır. Bünyesindeki savaşçıların sayısı giderek azalmaya başlayan IŞİD, aynı ölçüde bölgedeki çatışmaları da azalmaya başlamıştır (Laub, 2011, s.148). IŞİD ile mücadele başarı yakalayan Sahva hareketi, ABD'nin işgal ettiği bölgeden çekilmesi sonrasında Irak'ta kurulan Maliki yönetiminin Şiileri desteklemesi ile bölgedeki mücadelede kendini geri çekmiştir. Sünni Sahva Hareketi mensuplarının Irak ordusuna dahil edilmesi teklifine karşı çıkan Maliki, onları finanse etmeyip Sünnileri tamamen IŞİD'e iten bir politika gütmüştür. Şii iktidar için tehlikeli olduğu düşüncesiyle, sayıları yüzbin civarında olduğu tahmin edilen Sünni savaşçıların sadece yirmi bin kişinin orduya alınabileceği söylenmesi üzerine Sünniler arasında hayal kırıklığına neden olmuştur (Katzman, 2008, s.12. Maliki yönetimin bu kararı daha önce orduda görev almış yaklaşık sayıları 30 bin kadar olan profesyonel askeri hoşnutsuz bırakmıştır. Hükümete kırgın, hoşnutsuz bu askeri potansiyeli birer militan durumuna getirmiştir. Bunun sonucunda Sahva Hareketi saflarında savaşan bazı askerler IŞİD'e katılarak örgütün gücünü yeniden toparlamasına neden olmuştur. Bugün IŞİD'in bu denli güçlü olmasının en önemli nedenlerinden birisi de sonradan bünyesine dahil olan bu profesyonel askerlerdir (Erdoğan ve Deligöz, 2015, s.8).

ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesinden sonra Maliki yönetimi Sünniler üzerindeki baskısını arttırması sonucunda bazı Sünni grupların El-Kaide'ye yaklaşmasına sebep olmuştur. Bu arada Suriye'de yaşanan iç savaştan dolayı güç toplamaya başlayan IŞİD tekrar toparlanma sürecine girmiştir. Bu toparlanma ile birlikte IŞİD daha da güç kazanmasına katkıda bulunan "Duvarları Yıkma" adıyla hapishanelerden militan kaçırarak ihtiyaç duyduğu eleman ihtiyacını gidermiştir.

ABD, dokuz yıl süren işgali ardında fiilen parçalanmış, savaşın eşiğinde, ekonomisi çökmüş ve istikrarsız bir Irak halkı bırakmıştır. Irak'ta yaklaşık olarak 32 milyon nüfusa sahiptir. Bu nüfusun %32-37'si Sünni mezhebine bağlı kalan %60-65'lik kesimi ise Şii mezhebine bağlıdır (Hassan, 2007). ABD ordusu Irak'tan çekildiği yıl Maliki yönetimi tarafından Sünnilere baskılar uygulandı. Bu baskılar sonucunda Sünni politikacılar yönetimden uzaklaştırarak çeşitli suçlardan kaynaklı tutuklama kararları çıkartıldı. Maliki yönetiminin bu uygulamaları çeşitli protesto gösterilerine sebep oldu. Irak'ın Kerkük, Diyala, Ninova, Selahaddin ve Bağdat'da büyük çapta gösteriler olmuş, bu durum IŞİD'in işine gelmiştir. IŞİD, aradığı taban desteğini bu sayede kolaylıkla bulmuştur (Gürler ve Özdemir, 2014, s.113).

Sünni Araplardan oluşan büyük bir kent olan Anbar, Sünni protestolarının en yoğun yaşandığı yerlerden biri olmuştur. Anbar kenti Suriye, Ürdün ve Arabistan'a komşu olmasının yanında Şiiiler için büyük öneme sahip Kerbela ve Necef'e de sınırı vardır. Bu özelliğinden dolayı IŞİD'in önem verdiği yerlerden biri olmuştur. ABD işgalinden önce farklı siyasi bir yapıya sahip olan Anbar, işgal ile birlikte şiddetli direnişlerin yaşandığı bir bölge olmuştur. Anbar kentine komşu olan yerlerden birisi de Felluce'dir. Sünni direnişin simgesi olan, büyük çatışmaların yaşandığı Felluce şehri de Maliki yönetiminden uzaklaşarak protesto gösterilerinde bulunmuşlardır. IŞİD, bu bölgelerdeki protestolardan fırsat bilerek halk desteğini aramıştır. Mezhepçi politikaları yüzünden halkın Sünni-Şii ayrışmasının şiddetlenmesine zemin hazırlayan Maliki, 2012 yılında Sünniler tarafından başlatılan protesto gösterilerine karşı zor kullanmıştır. Bu zor kullanma Maliki karşıtı gösterilerin artmasına neden olmuştur. Maliki'nin bu tutumu IŞİD'in ihtiyaç duyduğu halk desteğini altın tepside önlerine sunmuştur (Gürler ve Özdemir, 2014,s.113).

IŞİD, Sünni toplum tabanından destek görmeye başlamışsa da aşiretlerin tamamı örgüt saflarında savaşmamıştır. Özellikle 2006-2007 yılları arasında Sahva Hareketi ile IŞİD arasında çıkan çatışmalarda görev almış aşiret mensupları, gerçekleşen protesto ve çatışmalarda sivillerin ölümlerine tepki gösterip yeniden IŞİD'e cephe almışlardır. Bazı aşiret mensupları ise Maliki yönetiminden rahatsız olmalarına rağmen çözümün IŞİD eliyle olamayacağını düşünüp tarafsız kalmışlardır (Cülük,2015).

Irak ordusu, bölge üzerinde tam hakimiyet sağlayamadığından IŞİD örgütü işgal yıllarındaki gücüne kavuşmayı başarmış ve Selahaddin, Anbar, Ninovave Diyala gibi bölgelerde taban desteğini alarak güçlenmeye başlamıştır.

3.4. FARKLI ÜLKELERDEN IŞİD'E KATILIM

IŞİD ile birlikte mücadele eden yabancı savaşçıların çoğunluğunu Suriye ve Irak bölgelerinde yaşayan Sünni mezhebine bağlı kişiler oluşturmaktadır. Müslüman nüfusunun yoğunlukta olduğu ülkeler kadar Batılı ülkelere de IŞİD'e katılım olmaktadır.

ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency)verilerine göre, IŞİD'in faaliyet gösterdiği Irak ve Suriye topraklarında şimdiye kadar 20.000 ila 31.500 savaşçısından 2.500'ü çeşitli Batı Avrupa ülkelerinden, bir kısmı Amerika'dan, yüzlercesi de Rusya'dan Suriye'deki IŞİD saflarına katılmıştır. Ayrıca ABD istihbarat kaynaklarına göre, IŞİD ile birlikte savaşmak üzere her ay 1000 yabancı savaşçı Irak ve Suriye'ye geçmiştir (Kardaş, Özdemir, 2015:8)..

Önemli bir güncel mesele haline gelen IŞİD'e katılan yabancı savaşçıların motivasyonlarıdır. Yabancı savaşçıların IŞİD'e dahil olmaları ve bu düşüncelerinin altında yatan motivasyonlarında; selefî dini düşünce söyleminin internetle birleştirilmesi önemli etkenlerdendir. Ayrıca cihat vurgusu yapılarak zalim yöneticilere karşı mazlumluk, bir araç olarak kullanılmaktadır (Kardaş, Özdemir, 2015:8).

Suriye İnsan Hakları Gözleme örgütünün raporuna göre Ağustos 2014'te örgütün Suriye'deki savaşçı sayısının 50.000, Irak'ta ise 30.000 olduğu bildirilmiştir. CIA ise Eylül 2014'te örgütün Suriye ve Irak'ta toplam 20.000 ile 31.500 arasında savaşçıya sahip olduğunu açıklamıştır (Karadeniz, 2016: 165).

Katılımın en fazla olduğu ülkeler arasında Rusya, Fransa ve Türkiye'nin yer alıyor olması da ayrı bir önem arz etmekte, bu ülkelerden yaşanan katılımlarda gerçekleştirilen iletişim faaliyetlerinin yeri ve önemi anlaşılmaktadır. Kısacası teknolojinin etkin kullanımı sayesinde terör eylemleri artık bir ülkedeki belirli etnik, dinî ve kültürel grupların mücadele biçimi olmaktan çıkmış, deniz aşırı mesafelerden gelen bir tehdit halini almıştır. Yeni terör olarak adlandırılan oluşumlar nedeniyle Ortadoğu'da yaşanan mezhepsel çatışmaların, kilometrelerce uzaktaki Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için bir korku ve tehdit unsuru olabilmesi de bu durumun en açık göstergesidir (Türkoğlu, 2017: 164). Şubat 2015'te ABD Ulusal İstihbarat Müdürü James Clapper, IŞİD'in Irak ve Suriye'de "20.000 ila 32.000 militanın olduğunu ifade etmiştir. Ancak ABD liderliğindeki koalisyon hava saldırılarının Ağustos 2014'te başlamasından bu yana saflarında "önemli bir yıpranma" yaşandığına dikkat çekti. ABD Dışişleri Bakan Vekili Antony Blinken Haziran 2015'te 10.000'den fazla IŞİD savaşçısının öldürüldüğünü ifade etmiştir.

Ekim 2015'te Ulusal Karşı Terörizm Merkezi Direktörü Nicholas Rasmussen, örgütün mevcut militanlardan 28.000'den fazlasının yabancı savaşçı olduğuna dikkat çekmiştir. Yetkili, yaklaşık 250 batı Amerikalı olmak üzere en az 5000 Batılı bulunduğunu ifade etmiştir. ABD'li komutanlar Temmuz 2007'de Irak ayaklanmasına katılmak için yaklaşık 60-80 yabancı savaşçının her ay (esas olarak Irak-Suriye sınırı)sınırdan geçtiklerini ifade etmiştir. Basın raporlarına göre ABD komutanları, Ekim 2007'de ABD'nin Eylül 2007'de Sinjar'da bir çöl kampına düzenlediği baskın nedeniyle Suriye sınırına ihtiyaç duyan ve yabancı savaşçıları kaçıran operasyonların merkezi olan bu akımın Ekim 2007'de 40'a kadar düştüğünü tahmin etmektedir (Naylor, 2009: 18).

Londra merkezli Radikalizasyon ve Siyasal Şiddet Araştırması Merkezi (ICSR).ve New York merkezli Soufan Grubu tarafından yapılan araştırmalara göre, yabancı savaşçıların yaklaşık dörtte biri Batı'dan geliyor olsa da Tunus, Suudi Arabistan ve Ürdün ve Fas çoğunluğu yakındaki Arap ülkelerinden katılmaktadır.

CNN yazarlarından Barbara Starr, kısa bir süre önce "ABD'li istihbarat, ISIL'in 9,000 ila 18,000 savaşçının arasında bir noktada toplam bir gücüne sahip olduğunu tahmin ediyor. "2014 yılının sonlarında, CIA'nın ISIL'in sayılarına ilişkin tahmini

analistler, grubun Irak'la Suriye'deki grupları arasında 20.000 ila 31.500 savaşçının olduğunu ifade ettiğini belirtmiştir (<https://warontherocks.com>, 2017).

IŞİD teknolojik imkânları en iyi şekilde kullanmakta ve bu alanda özellikle internette aktif bir şekilde rol almaktadır. Örgütün insan kazanma stratejisinde özellikle bölge dışından katılacaklar için sosyal medyada aktif rol oynamaktadırlar. IŞİD'in kurulmasında önemli rol oynayan Zerkavi internetin anahtar unsur olması yönünde çalışmalarda bulunmuştur (Şenol vd., 2016: 286).

Sosyal medyayı geniş ve güçlü bir şekilde kullanan bu oluşum, bireyin rahatlıkla kendilerine ulaşmalarına imkan verdi. Hatta Müslümanlar arasında interneti en iyi kullanan kesimin Selefi merkezli oluşum ve kişiler olduğu kabul edilmektedir. Ana tema itibarıyla kendi düşüncelerini savunmak, diğer Selefi ve İslami görüşleri reddetmek, totaliter Arap yönetim biçimi ve liderlerini eleştirmek yanında Batı'daki Müslümanların durumlarını yansıtan bir yapıda olan sosyal medya iletişim araçları, ciddi bir iletişim ağına sahiptir (Biçer, 2015: 9).

İnternette yaptığı çalışmalarla örgüte insan kazanma amacının yanında internette yayınladığı şiddet görüntüleriyle düşmanlarına korkutmak ve sindirme amacı gütmektedir. Ayrıca bölge halkını korkutarak yönetmeyi amaçlamaktadır Sosyal medyada *hashtag* uygulamaları ile sürekli organize olmaktadır ve takipçilerine düzenli olarak propaganda amaçlı görsel materyaller paylaşmaktadırlar. Diğer radikal İslami gruplara göre sosyal medyada en organize örgüt olmuştur (Şenol vd., 2016: 287).

Suriye ve Irak'taki Batılı savaşçılar, 1980'lerde Afganistan'da, 1990'larda Bosna'da savaşan diğer Batılı militanlardan oldukça farklı yeni bir nüfus profilini temsil etmektedir. Batılı savaşçıların üçte biri, şu anda Suriye veya Irak'ta savaşan akrabalar, evlilik ya da çatışmalar ya da saldırılardan dolayı cihatçılara başka bir bağlantı yoluyla olsun, cihad ile ailesel bir bağlantısı var. Ailesel bağlara sahip olanların yaklaşık üçte ikisi bu çatışmada nispi bir çatışma yaşıyor ve neredeyse üçte biri evlilik yoluyla bağlı ve bunların çoğu Suriye'ye geldikten sonra yapılan yeni evlilikler.

Suriye'ye veya Irak'a giden Batılı savaşçıların birçoğu hükümetten gözetiminde. New America veri setindeki Batılı savaşçıların sadece yedinci kısmı gözetiminde tutuluyor ve muhtemelen Suriye veya Irak'ta bireylerin beşte ikisi hala büyük. Batılı

yabancı savaşçılarının yüzde 42'si Suriye'ye veya Irak'a Türkiye üzerinden geçiş yapmıştır.

IŞİD'e katılmak için ailelerini terk edip gidenler arasında fakir ailelerin çocukları kadar, zengin ailelerin çocukları da bulunuyor. 2012 yılından bu yana IŞİD saflarına katılanlar arasında sadece işsizler değil, çok çeşitli meslek sahipleri de IŞİD içerisinde yer alıyor. IŞİD'e katılanların geldikleri ülkeler ve sayıları tahminlere göre şöyle:Tunus 3.000, Suudi Arabistan 2.500, Fas 1.500, Rusya ve eski, Sovyet Cumhuriyetleri 1.500, Ürdün 1.500, Lübnan 900, Fransa 700, Libya 600, Türkiye 400, Almanya 400, Mısır 360, Pakistan 330, Belçika 300, Avustralya 250, Cezayir 200, Hollanda 150, Kazakistan 150, Arnavutluk 140, İsrail/Filistin 120, Kosova 120, Jemen 110, ABD 100, Danimarka 100, İspanya 100, Çin 100, Sudan 100, İsveç 100, Somali 70, Kuveyt 70, Bosna Hersek 60, Avusturya 60, Endonezya 60, Ukrayna 50, İtalya 50, Norveç 50, İrlanda 30, Finlandiya 30, Kanada 30, Afganistan 25 (Ahmet Yıldırım, DHA, 04.09.2014) .

Türk istihbarat birimlerinin son değerlendirme raporlarına göre, IŞİD'in içinde 600-700 Türk olduğu tahmin edilmektedir.

3.5. IŞİD'İN MUHALİF ÖRGÜTLER İLE ÇATIŞARAK SİNDİRMESİ

IŞİD'in temel yapısı, genel dini yorumlamaları ve kullandığı metotları inceleyecek olursak şu sonuca varabiliriz; IŞİD ile diğer benzer çizgideki terörist örgütler arasında çok büyük farklılıklar vardır. Örneğin kısa bir süre önce ayrıldığı El-Kaide'yi ele aldığımız zaman IŞİD ile arasında oldukça fazla yöntem farklılığı olduğunu görebiliriz. İlk olarak El-Kaide bölge halklarıyla fiili bir çatışmaya girmemiş ve her ne kadar buradaki dini grupların anlayışlarını benimsememiş olsa bile tekfir etmemiştir. Diğer taraftan El-Kaide ve Selefi düşüncesine sahip benzer örgütler de Şia mezhebine karşı olmuşlardır fakat bu inanç ve düşünceye sahip kişilere karşı IŞİD'in yaptığı gibi şiddet uygulamamışlardır. Bu sebeple IŞİD'in kullandığı yöntemler El-Kaide örgütüne göre daha radikaldir ve çok fazla şiddet içermektedir. IŞİD bütün Müslümanlara karşı hegemonyasını dayatıp, tehditler savurarak daha düşmanca bir tavır almaktadır. Bu nedenle sadece hegemonyasını kurduğu coğrafyada bulunan Hıristiyan dinine mensup bölge halkı ve Şia'ya karşı değil aynı zamanda onun çizgisinde olmayan Sünni Müslümanlara karşı da savaşmıştır. Daha önce birlikte olup sonrasında

birbirlerinden ayrılan El Nusra ile çatışmaya girmesi bunun en büyük kanıtıdır. Böylece taviz vermez tavrını her kesime bir kez daha kanıtlamak istemiştir. Diğer silahlı örgütler gibi gerilla taktiği uygulamak yerine, çeşitli biçimlerde olan intihar eylemlerini kullanmıştır. Çatışmalarda koşullara göre stratejisini değiştirmeyi bilmiş, bir devlet gibi alan savunması yapmış ve farklı stratejiler uygulamaya başlamıştır. Devlet mantığında hareket edebilmesi IŞİD'in bünyesinde bulunan Saddam'ın eski komutanlarının payı büyük olmuştur (Beştaş, 2014: 16).

El Nusra 2012 yılında büyük bir başarı ele ederek Rakka gibi önemli şehirleri ele geçirmiştir ve bölgede en güçlü örgüt haline gelmiştir. El Nusra'nın bölgede yaptığı eylemler ve çatışmaların sonucunda artan gücü ve başarısı Ebu Bekir el Bağdadi'nin dikkatini çekmiştir. Bu tarihten itibaren Bağdadi Suriye'nin Irak İslam Devleti için olan önemiyle daha çok ilgilenmiş ve Suriye İç Savaşı'na daha fazla ağırlık vermiş ve dahil olmak istemiştir. Bu bölgede gücünü arttırmak isteyen Irak İslam Devleti, önemli başarılar elde eden ve iyi bir militan kadrosuna sahip olan El Nusra'yı kendi örgütüne bağlamak istemiştir. Bunun üzerine Bağdadi 2013 Nisan ayında şaşırtıcı bir hamle yaparak, internet sitelerine yüklenen videoda El Nusra ile Irak İslam Devleti'nin birleştiğini ve Irak Şam İslam Devleti'nin kurulduğunu iddia etmiştir. Bu duyuru üzerine kısa süre sonra El Nusra, böyle bir birleşmenin olmadığını savunmuştur. Daha sonrasında ise El-Kaide lideri Eymen el Zevahiri böyle bir birleşmenin olmadığını iki örgütün birbirinden ayrı mücadele edeceğini duyurmuştur. Bu açıklamada da anlaşılacağı üzere Eymen el Zevahiri'nin örgüt üzerindeki kontrolünün oldukça kısıtlı olduğu anlaşılmıştır (Beşiroğlu, 2015).

IŞİD askeri operasyonlar genelde iki kategoriye ayrılabilir. İlki, çoğunlukla sivil bölgelerde Şii, Alevi Müslümanları ve diğer azınlık gruplarını hedef alan kitleselsaldırılarıdır. Irak'ta daha yaygın olan bu saldırılar, IŞİD'in tipik bir terör örgütü olarak işlev gördüğünü göstermiştir. Fonlama ve teçhizat sağlayabilecek daha büyük bir militan altyapısıyla bağlantılı; küçük, gizli ve büyük oranda kent hücrelerini harekete geçirmek suretiyle yönetmek istemiştir. Bu operasyonlar, olumlu ya da olumsuz çalışma ortamlarında devam edebilir, ayrıca bunula birlikte düşmanlara karşı hücum momentumunu sürdürmenin anahtarı olmayı amaçlamıştır (Lister, 2014: 17).

IŞİD'in askeri stratejisinin diğer kategorisi, askeri muhaliflerin yetenek ve morallerine bozmaya yönelik tutarlı bir yıpranma kampanyası olarak tanımlanabilir.

Irak'ta bu tür operasyonlar başta Sünni kesimin yaşadığı bölgeler olmak üzere ulaşım yolları, özellikle Anbar ve Ninova şehir merkezlerine odaklanmıştır. Kaynak bakımından zengin olan doğu ve kuzeydoğu bölgelerinin yanı sıra Türkiye ve Irak'a komşu yerlerde yoğunlaşmış ancak muhalefet gruplarını ağırlıklı olarak hedef almıştır (Lister, 2014: 18).

3.6. MUSUL'UN İŞGALİ

Irak'ın en büyük ikinci şehri olan Musul 6 Haziran 2014'te IŞİD savaşçıları tarafından saldırı başlatıldı. Saldırı dört gün sürdü ve sonunda şehir düştü. Bölgedeki Irak ordusu, federal polis ile yerel polis dahil kayıtlara göre 60 bin kişi kuvvetindeki bir güce karşı sayıları 1.300'e civarında olan gücün kazandığı, şaşırılacak bir zaferdi bu. Fakat Irak'taki başka pek çok şey gibi sayısal eşitsizlikler de pek görüldüğü şekilde değildi. Irak güvenlik güçlerindeki yozlaşma buna bir örnekti; silahaltında olması gerekenlerin ancak üçte biri kadarı fiilen Musul'daydı; geri kalan kısmı sürekli izinde kalmak için aldıkları maaşlarının yarısını üstlerine rüşvet olarak veriyorlardı (Cockburn, 2014: 11).

Son Moğol saldırılarından bu yana Ortadoğu böyle vahşi bir saldırıyla karşı karşıya kalmamıştır. Ortadoğu ve sahip olduğu medeniyet tahrip edilmiş, IŞİD'in saldırmasına karşın Irak güçleri ve Peşmerge beklenen güveni sağlamamışlardır. Musul'u birkaç saatte teslim alan IŞİD'in Bağdat'a saldıracağı bekleniliyordu fakat, Irak Bölgesel Kürt Yönetimi'ne karşı saldırıya geçebileceği tahmin edilmiyordu. Peşmerge güvenlik zafiyeti göstererek IŞİD'in vahşice saldırılarını durduramayıp bir insanlık dramına imza atmasına olanak vermiştir (Kıran 2015: 135).

IŞİD, Haziran 2014'ten itibaren gerçekten şaşırtıcı bir şekilde genişleyerek neredeyse hiç savaşmadan Irak'ın Sünni Arap bölgelerinin dörtte üçünü ele geçirdi. Ülkenin en büyük ikinci şehri olan, nüfusu iki milyonu geçen ve İslam Devleti'nin gelecekteki dini başkenti olarak belirlenen Musul'un ele geçirilmesinin siyasi ve sembolik ağırlığı da fazladan bir getiri olarak kabul görmüştür. Musul'un IŞİD nezdinde özel bir önem taşımasının sebebi, geleneksel olarak savunma bakanını Musul'dan seçen Saddam Hüseyin döneminde Irak ordusuna katılan birçok ailenin yuvasının orda olmasıydı. Musul'daki birçok insanın gözünde IŞİD savaşçıları kadar vahşi olan bu

insanlar, Maliki'nin Şii egemenliğindeki hükümet güçleri karşısında ehveni şer sayılmaktaydı (Cockburn, 2014: 76).

IŞİD diğer terörist gruplardan farklı olarak her zaman ele geçirdiği bölgenin şartlarına göre bir strateji izlemiştir. Musul saldırısı da buna en iyi örnektir (Cülük, 2015). Suriye'nin Rakka şehri gibi Kuzey Irak da petrol zengini şehirlerle doludur. Musul bölgede bulunan şehirler arasında belki de en önemlisidir. Bağdadi bunun farkında olarak örgütün maddi ihtiyaçlarını petrolden sağlayarak gücünü arttırmak istemiştir ve bunun sonucunda Musul'a taarruz başlatmıştır. IŞİD'in Musul'a yaptığı bu taarruz IŞİD için tüm dünya kamuoyunun beklendiğinden çok daha kolay olmuştur. Irak hükümeti IŞİD'e karşı koyamamış ve Irak ordusu Musul kentini kaçarak terk etmiştir. Bölgede bulunan yaklaşık 30000 Irak askeri savaşı bırakarak buldukları bölgeyi terk etmeye başlamıştır. Kısa sürede ele geçirdiği Musul sonrasında IŞİD, Ninova, Enbar, Tikrit, Felluce ve Ramadi şehirlerini de kontrolü altına almıştır. Kontrolü altına aldığı bölgelerde de daha önce ele geçirdiği Musul ve Rakka şehirlerinde uyguladığı yönetim sistemini uygulamaya başlamıştır. IŞİD böylece hem Irak'ta hem de Suriye'de büyük bir alanı kontrol etmeye başlamıştır (Yavuz, 2014).

Musul işgali sonrası IŞİD Haziran 2014'te 1 ay gibi kısa bir sürede Irak'ta geniş bir alanı kontrol etmeye başlamıştır. IŞİD'in her iki ülkede de saldırıda bulunduğu yerler incelendiğinde, Irak'ın Batısı ile Suriye'nin Doğusu arasında bir devlet kurmak istediği görülebilir. Irak'a yapılan saldırılar ve ele geçirdiği kaynaklardan sonra IŞİD, İslam Devleti kurmak için gerekli güce sahip olmuştur. Sadece Musul kentinde neredeyse savaşmadan ele geçirdiği silahların ve paraların toplamı 1.5 milyar dolar civarında olduğu belirtilmektedir. Ayrıca ABD'nin Irak'ı işgalinden sora görevlerinden uzaklaştırılan kaçak durumda olan Saddam Hüseyin dönemi komutanları da örgüt bünyesine dâhil olarak ciddi katkıları olmuştur. Bu komutanların deneyimlerinden faydalanarak savaş taktiklerini geliştirmiştir. Eski ordu mensuplarının yanı sıra Saddam'ın kızı dahi IŞİD'e maddi yardımda bulunmaya başlamıştır. Suriye'de olduğu gibi Irak'ta da hapishanelere saldırmış, buradaki tutukluları militan olarak kendi bünyesine katmıştır. Böylece ihtiyaç duyduğu asker sıkıntısını bu şekilde halletmiştir. Bu şekliyle ihtiyaç duyduğu maddi gücünün yanında militan sayısını da arttırmıştır (Cülük, 2015).

Musul'un alınmasıyla beraber, Ebu Bekir el-Bağdadi, şehirdeki bie camiinin minberinden 29 Haziran 2014'te kendisini halife ilan etmiştir (Luizard, 2016: 19).

Bunlara ek olarak IŞİD'in Musul kentini ele geçirmesi Türkiye açısından da bir krize sebep olmuştur. Musul'un işgali sırasında, Türkiye'nin orada bulunan Başkonsolosluğu da etkilenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Musul Başkonsolosu ve konsoloslukta çalışanların aileleri ile birlikte toplam 49 Türk vatandaş rehin alınmıştır. Ayrıca o tarihlere denk gelen günlerde Irak'te IŞİD'in kontrolündeki bölgelerde 32 Türk kökenli tır şoförünü de esir almıştır. Rehin alınan tır şoförleri yapılan girişimler sonucunda 20 Eylül 2014 tarihinde serbest bırakılıp Türkiye'ye gelmeleri sağlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İŞİD'E KARŞI ULUSLARARASI MÜDAHALE

4.1. İŞİD KARŞITI ULUSLARARASI KOALİSYONUN OLUŞTURULMASI

ABD Başkanı Barack Obama, İŞİD ile mücadele stratejisi öncesinde NATO'ya bağlı üye ülkeler arasında bir 'çekirdek koalisyon' oluşturmaya çabalamıştır. Bölgede İŞİD'e karşı ABD'nin kurmak istediği uluslararası koalisyonda ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Danimarka, Türkiye, Polonya, Kanada ve Avustralya bulunulması planlanmıştır. Bu ülkelerin savunma ve dışişleri bakanları Irak ve Suriye'de İŞİD'e karşı bir strateji belirlemek üzere bir araya gelmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Kerry planlanan koalisyona bölge ülkelerinin de desteğini almak amacıyla Ortadoğu ülkelerine çeşitli ziyaretlerde bulunmuştur. İŞİD ile mücadele stratejisinin açıklanmasından sonra da bu ziyaretlerine devam etmiştir. Yapılan bu ziyaretler sonucundan Suudi Arabistan'ın Cidde kentinde "İŞİD ile mücadele için uluslararası güç oluşturulması" konusu çerçevesinde "Terörle Mücadele Toplantısı" yapılmıştır. ABD ile birlikte Türkiye, Irak, Suudi Arabistan, Mısır, Kuveyt, Lübnan, Bahreyn, Katar, Umman ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin katıldığı bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantı sonucunda İŞİD ile mücadelede mutabık kalınmıştır (aljazeera.com.tr). Bu toplantıda Türkiye, askeri değil insani yardım noktasında oluşturulan koalisyona destek vereceğini açıklamıştır (www.trthaber.com). Toplantı sonunda açıklanan bildiri ile İŞİD'in ve bölgede İŞİD'e benzer örgütlere yapılan maddi yardımın engellenmesi, Avrupa ve bölge ülkelerinde bu örgütlere savaşı katılımlarının önlenmesi gibi temel prensipler teyit edilmiştir. ABD başkanı Obama tarafından açıklanan stratejiye göre İŞİD'e karşı yürüteceği mücadelede karadan bir operasyon yapılmayacağını belirtmiştir. Daha önce benzer operasyonlarda ABD'nin tek başına yürüttüğü operasyonlarda böyle bir koalisyona neden ihtiyaç duyulduğu sorusu akla gelmektedir. Bunun nedeninin ABD'nin oluşturduğu koalisyona katılmalarını sağlamak için büyük gayret harcadığı bölge ülkelerini karadan yapılacak mücadelede kullanmayı düşündüğü ortaya çıkarmaktadır (Sedeeq, 2018: 22).

Çeşitli ülkeler ile oluşturulan bu koalisyonun oluşturulmasının altında yatan başka önemli sebepleri de vardır. Bunlardan birisi de bölgenin içinde bulunduğu kaos ortamı, bölgenin içinde bulunduğu durum ve örgütün ortaya çıkmasından ABD'nin Irak işgali nedeniyle sorumlu tutulması gelmektedir.

ABD'nin bozulan imajı düzeltilme çabası ile gerek dünya ülkelerine, gerekse bölge ülkelerine oluşturulan bu koalisyon aracılığıyla Irak'ın ikinci defa işgal edilemeyeceği bu mücadelenin tamamen örgüte yönelik olduğunu göstermek istemiştir. Başka bir sebebi ise, ABD halkının bu mücadeleye destek vermesini sağlamaktır. Çünkü kurulan bu koalisyon sonucunda, koalisyonun tabanı geniş tutularak kendi halkını da IŞİD ile mücadeleye ikna etmek istemiştir (Sedeeq, 2018:20).

4.2. IŞİD'E YÖNELİK ULUSLARARASI OPERASYONLAR

2014 yılında IŞİD, Irak'taki ilerleyişi güç dengelerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Ele geçirdiği bölgelerden başta Musul, Kerkük ve Bağdat'ta hakimiyet bölgeleri kurması ile IŞİD, Irak'ta siyasi yapının istikrarsızlaşmasına ve ayrışmaların giderek büyümesine sebep olmuştur. Irak'ın içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için sarf ettiği çabalar sonucunda elde ettiği ilerlemeler IŞİD tehdidiyle siyasi ayrışmalara sebep olmuş, etnik ve mezhepsel çatışmalar baş göstermiştir. Irak Hükümeti'nin bu durum karşısında yetersiz kalmasının yanı sıra Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi ve ona bağlı peşmerge güçlerini de zor durumda bırakmıştır. Irak Devleti içinden çıkılmaz bu durum karşısında uluslararası destek arayışına girmiştir. IŞİD'in bölgedeki bu ilerleyişini durdurmak için yapılan bu arayışa, ABD hava saldırılarıyla karşılık vermiştir. ABD'nin bu hava saldırıları örgütün bölgedeki ilerleyişini biraz olsun engellemiştir.

ABD'nin hava saldırılarına IŞİD karşıtı oluşturulan koalisyona katılan ülkeler de destek vermişlerdir. Irak bölgesinde gerçekleştirilen hava saldırılarına koalisyon ülkelerinden İngiltere, Hollanda, Fransa, Kanada, Danimarka, Belçika destek vermiştir.

Büyük ekonomik değere sahip yerler olan barajlar, petrol kuyuları, mobil petrol rafineleri gibi örgütün ele geçirdiği yerlerin geri alınmasına yönelik hedef alınarak toplam 2468 hava saldırısı gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu hava saldırılarıyla ayrıca örgüte ait silah ve personel yerleri, komuta kontrol merkezi, ağır silahların yer aldığı bölgeler, barınaklar gibi askeri yerler hedef alınmıştır. (Deligöz, s.5-9.)

Koalisyon güçlerinin hava saldırılarında bazı sivil ve yerleşimlerinin de olması tepkilere neden olmuştur. IŞİD militanlarının önemli bir bölümünün bölgede bulunan yerleşik halkın arasında yaşaması ve bu bölgeleri kontrol etmekle sorumlu olmaları nedeniyle hava saldırılarına ara verilmiş ve bu durum IŞİD'in yararına olmuştur. Bu

durumdan faydalanan IŞİD hava saldırılarından korunmak için halkın yaşam alanlarında bulunmaya tercih etmiştir.

ABD, IŞİD'le mücadele eden Irak'taki gruplara silah, ekipman, istihbarat ve eğitim desteğinde bulunmuştur. Koalisyon güçleri başta ABD, Almanya, Fransa ve İngiltere tarafından yapılan silah yardımlarını iki farklı yere göndermesi bazı problemlere neden olmuştur. Yapılan silah yardımları bir kısmı Irak Hükümeti'ne gitmiştir bir kısmı ise Irak hükümetin bilgisi dâhilinde Kürt Bölgesel Yönetimine verilmiştir. Irak Kürt Bölgesel Yönetimine yapılan silah yardımları Irak hükümetinin denetim ve kontrolü dışında olup sadece yapılan yardımlar hakkında bilgilendirilmiştir. Bu durum Irak hükümetine rahatsızlık vermiştir. Bu uygulama sayesinde Irak Bölgesel Kürt Yönetimi silahlı gücü olan peşmerge uluslararası meşruiyet kazanmıştır. Daha sonra peşmerge, Irak güvenlik güçlerinden ayrı bir yapılanma olduğunu kabul ettirmiştir. IŞİD tehdidinin ortadan kalmasıyla Irak güvenlik güçleri ile peşmerge arasındaki işbirliği sona ermiştir. Kürt Bölgesel Yönetimi'nin bağımsızlık talebiyle de yeni bir çatışma ortamı oluşmuştur.

Bölgede bulunan halk ve aşiretlerden de ciddi istihbarat paylaşımları olmuştur. Bölgesel güçlerin de örgütle mücadeleye katılmalarıyla bölgede mücadele eden ABD tarafından kurulan IŞİD karşıtı koalisyonun işini kolaylaştırmıştır.

Bölgede söz sahibi olan İran ve Rusya IŞİD karşıtı koalisyonda yer almamışlardır. Aynı şekilde Türkiye de ABD'nin ortaya koyduğu stratejiye karşı bazı çekincelerinde dolayı tam olarak içinde yer almamıştır.

4.3. ULUSLARARASI KOALİSYONUN PEŞMERGE VE IRAK ORDUSUNA DESTEĞİ

Irak-Şam İslam Devleti (IŞİD) 2014 yazında 100 günlük bir sürede Ortadoğu siyasetini kökten değiştirmiştir. Cihad savaşçıları dinsel fanatizm ile askeri uzmanlığı birleştirerek, Irak, Suriye ve Kürt güçlerine karşı görkemli ve beklenmedik zaferler elde etmiştir (Cockburn, 2014: 9). IŞİD'in bölgede hızla yayılmasını durdurmak için uluslararası koalisyon oluşturularak mücadele edilmeye çalışılmıştır. ABD öncülüğünde oluşturulan koalisyon güçlerinin IŞİD'in Musul'a girmesinden sonra Irak Merkezi Hükümet'i ve Erbil yönetimiyle birlikte hareket etmiştir. 8 Ağustos 2014 tarihinde Musul şehrinin etrafında meydana gelen olaylarda IŞİD ile mücadelede Peşmerge

güçleri ile ortaklaşa hareket edilmiştir. Daha önce Anbar ve Tikrit operasyonlarında Bağdat yönetimiyle işbirliği yapan koalisyon güçleri IŞİD ile mücadelede iki ayrı muhatap almışlardır.

IŞİD'le mücadelede koalisyon güçlerine liderlik yapan ABD, Irak'a bizzat asker göndererek daha etkin olmak istemiştir. ABD'nin bu isteğine Abadi yönetimi tarafından eleştirilmiş, ABD yönetimine kısmen mesafeli bir tutum sergilemiştir. Bağdat yönetimin başında bulunan Haydar el-Abadi topraklarında yabancı savaşçı istemediklerini, bu sorunun Irak'ın iç meselesi olduğunu söyleyerek karşı çıkmıştır (Deutsche Welle Türkçe).

Koalisyon güçleri Irak'ta IŞİD ile mücadelede Bağdat yönetiminden çok Erbil yönetimini daha çok muhatap aldığı söylenebilir. Bu süreçte bölgesel ve küresel aktörler IKBY'yi daha fazla ziyaret ederek bölge ile ilgili görüş ve askeri işbirliği konusunda görüşmeler yapmışlardır. Nitekim ABD Merkez Kuvvetler (CENTCOM) Komutanı General Lloyd Austin bir askeri grupla, 9 Aralıkta Erbil'de Mesut Barzani ile IŞİD ile yapılan mücadele hakkında bir toplantı yapmış, Anbar ve Selahattin illerinde gerçekleştirilen operasyonlar ele alınmıştır.

ABD Savunma Bakanı Ashton Carter yaptığı açıklamalarla, Peşmerge güçleri ile ortak mücadelede bulduklarını, terörizme karşı başarılı olmaya başladıklarını ifade etmiştir. Ayrıca IŞİD ile mücadelede IKBY yönetiminin önemli katkılarının olduğunu ve IKBY'ye askeri ve silah desteğini vermeye devam edeceklerini ifade etmiştir. Şengal'in DAES'den kurtarılması ve sonrasına yapılan ziyaretlerle de Peşmerge kuvvetlerinin gerçekleştirmiş olduğu operasyonlardan övgüyle bahsedilmiştir (Kalaycı, 2015:42).

Bunlarla birlikte Peşmerge güçlerine silah ve mühimmat desteğinde bulunan Almanya, IKBY'e olan ilgisini Savunma Bakanı Ursula von der Leyen'i çeşitli zamanlarda Erbil'e göndererek göstermiştir. Yapılan ziyaretlerde, Almanya ile IKBY arasındaki diyalogun devam edeceğini ve Peşmerge güçleriyle Alman askerleri arasındaki işbirliğinin süreceği vurgulanmıştır. Ayrıca Erbile yapılan ziyaretler ile Alman hükümetinin Erbil yönetimi ve Peşmerge güçlerine verdiği önemin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Yapılan ziyaretler sonrasında Almanya'nın Peşmerge güçlerine

1.800 ton silahdesteğinde bulunduğunu, toplamda 4.700 Peşmerge'yi askeri anlamda eğittiğini ve bu yöndeki çabalarının devam edeceğini söylemiştir (Kalaycı, s:42).

Koalisyon Güçleri Sözcüsü Steve Warren yaptığı açıklamada, 2015 yılında IŞİD'le mücadelelerinde ABD savaş uçaklarının IŞİD saflarına toplam 9.000 hava saldırısı gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Bu saldırıların IŞİD'in elinde bulunan toprakların geri alınmasında önemli olduğunu söyleyerek, yapılan hava saldırılarında 6 bininin Irak topraklarında gerçekleştirildiğini açıklamıştır. Ayrıca Warren erel ve uluslararası işbirlikleri sayesinde IŞİD'in elinde bulunan toprakların %40'ının geri alındığını söylemiştir (Cumhuriyet).

4.4. MUSUL'UN IŞİD'DEN GERİ ALINMASI

Irak'ta kendisine geniş bir hâkimiyet alanı oluşturan IŞİD, Haziran ayında Musul şehrini ele geçirek tüm dünyaya halifeliğini duyurmuştur. Halifeliğini ilan ettikten sonra Suriye ve Irak topraklarına yabancı ülkelerden IŞİD'e katılmak üzere yabancı savaşçı akını başlamıştır. Bu gelişmelerden sonra IŞİD kendisine Suriye ve Irak'ta büyük nüfuz alanı oluşturmuştur ve Sincar bölgesi başta olmak üzere Irak ve Suriye topraklarında bir katliama imza atmıştır (Şimşek, 2017).

Koalisyon güçleriyle birlikte ABD, Irak ve Suriye topraklarında hâkimiyet kuran IŞİD'e karşı hava hareketleri gerçekleştirdi (Humud, et. al., 2017 : 7).

Örgüt dünya çapında gerçekleştirdiği terör olaylarıyla yüzlerce kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Bu eylemleri sonucunda koalisyon güçleri örgüte hava saldırısı başlatmış ve önemli darbeler indirmiştir. Koalisyon güçlerinin yardımıyla Irak güçleri tarafından, örgütün elinde bulunan Felluce kenti ele geçirilmiştir. Bu gelişmeden sonra Musul'un da ele geçirilmesi için askeri hareket başlatılmıştır. Bunun sonucunda IŞİD elinde bulundurduğu bölgelerin önemli bir kısmını elinden kaybetmiştir.

2017 yılına gelindiğinde örgütün terör eylemleri sonucunda Irak ve Suriye topraklarında yüzlerce insan hayatını kaybetmiştir. Diğer yandan örgüt önceki yıllarda ele geçirdiği bölgelerin önemli bir kısmını kaybetmiştir. Daha sonra IŞİD'in elinde bulunan Musul şehri IŞİD'den arındırılmış ve ABD tarafından desteklenen muhalifler eliyle aynı zamanda Suriye'nin Rakka bölgesi de örgütten alınmıştır. Aynı yılın sonlarına doğru, Irak yönetimi ülke topraklarının tamamına yakını IŞİD'den temizlendiğini açıklamıştır (CNN, 2017).

IŞİD, 11 Haziran 2014 tarihinde Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğuna saldırı düzenlemiş burada bulunan çalışanları rehin almıştır. Başkonsolosluğuna baskın yapan IŞİD'den Türk rehinler kurtarıldıktan sonra Türkiye, IŞİD ile mücadelede siyasi ve askeri anlamda destek vereceğini açıklamıştır. Bu açıklamayla Türkiye, IŞİD'i resmi bir dille terör örgütü olarak ilan etmiştir. Bundan sonra Türkiye TSK'nın sınır ötesi operasyon yapabilmesi için 2 Ekim 2014 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden bir tezkere geçirmiştir.

Bu tezkere ile artık TSK'nın sınır ötesi operasyonlar yapabilmesine ve yabancı devletlerin askeri güçlerinin Türk topraklarını kullanmalarını izin vermiştir. Türkiye daha önce IŞİD ile mücadele için oluşturulan uluslararası koalisyona mesafeli duruşunu değiştirerek bundan sonra terör örgütüne karşı gerçekleştirilen uluslararası mücadeleye etkin olarak katılacağını uluslararası kamuoyuna ilan etmiştir (Oktav, 2016:210). Türkiye yeni kararından sonra IŞİD ile mücadele için kurulan uluslararası koalisyona aktif bir şekilde yer almış ve Adana'da bulunan İncirlik üssünü, ABD öncülüğündeki bu koalisyon kuvvetlerinin hava saldırıları için kullanıma açmıştır.

SONUÇ

Tarihte din, yağmaların, paylaşım savaşlarının en etkili silahı olmuştur. IŞİD'in ortaya çıkması, ya da ortaya çıkmasının sağlanması bu din silahının etkin bir şekilde kullanılmasıyla olmuştur. Aslında IŞİD bir anda ortaya çıkmış bir örgüt değildir. El-Kaide'den kopmuş bir örgüt olan IŞİD'in kökeni 1970'lerdeki Sovyet-Afgan savaşına kadar dayanmaktadır. Afganistan'ın Komünist Başkanı Nur Muhammed Taraki'nin Sovyetler Birliği'ne yaklaşması sonucunda mücahitler devreye sokulmuştur. ABD'nin ve Batı'nın Ortadoğu'daki çıkarlarının tehdit altında olduğu düşüncesinden yola çıkılarak Sovyetler Birliği'yle dolaylı bir şekilde mücadele edilmiştir. Bu mücadelede Amerika adına "iman savaşı" veren mücahitler Afganistan'da ortaya çıkmıştır. ABD ve Rusya'nın bölgede uygulamaya koyduğu 1970'li yıllardaki politikalar IŞİD ve benzeri örgütlerin oluşmasını hazırlayan dönüm noktalarıdır. Bundan hareketle IŞİD'i aramız gereken dönem Rusya ve Afganistan savaşı dönemi olmalıdır.

Bu dönem şu anda Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde faaliyet gösteren birden fazla Selefi anlayışa sahip örgütün oluşmasına zemin oluşturmuştur. Afganistan'da savaşmak için ülkelerinden gidin mücahitler Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekildikten sonra ülkelere geri dönmek zorunda kaldılar. Belli bir siyasi ve askeri eğitim ile donatılmış olarak geri dönen bu mücahitler kendi ülkelerinin siyasi sistemi ile illegal yöntemlerle mücadeleye başladılar. Başta Ortadoğu ve Afrika olmak üzere dünyanın bir çok yerinde çeşitli eylemler ile seslerini duyuran, Afgan savaşı sonrası varlığını sona erdirmeyen El-Kaide örgütü ile irtibatlı irili ufaklı örgütler ortaya çıktı. Daha sonra Irak İslam Devleti'nin temellerini atacak olan Ürdün asıllı Zerkavi de benzer bir şekilde savaş sonrası döndüğü Ürdün'de Kral Abdullah'a karşı giriştiği eylemler sonucunda tutuklanmıştır. Belli bir tutuklanma süresinden sonra bir ayla serbest kalan Zerkavi önce Afganistan sonrasında ise Irak'ta El-Kaide desteği ile şimdiki IŞİD terör örgütünün temellerini atmıştır.

El-Kaide'nin 11 Eylül'de Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan "İkiz Kuleler"e saldırması ve sonrasında ABD'nin Irak'a müdahalesi ile IŞİD bölgede etkin olmuştur. 11 Eylül 2001'de Usame, Amerika'ya en büyük darbesini yaptı. Küçük bir grup El-Kaide cihadi militan, Amerika'daki dört adet ticari yolcu uçağını kaçırdı; bunların ikisi Dünya Ticaret Merkezi kulelerine intihar saldırısı düzenledi. Başka bir uçak, Arlington, Virginia'daki Pentagon'a çarptı. Dördüncü bir uçak başarıyla geri

alındı ve Pennsylvania'da düşürüldü. Sonuçta, saldırı yaklaşık 3.000 sivil öldürdü. 11 Eylül saldırıları sonrasında, Başkan George W. Bush yönetimindeki hükümet, Taliban'ı başarıyla deviren bir koalisyon kurdu. Sonrasında 10 yıldan fazla bir sürede saklanmayı başaran Usame Bin Ladin'in öldürüldüğü açıklandı.

ABD'nin Afganistan'a müdahalesi sonrasında küçük bir grup olarak ortaya çıkan Mücahidîn Şûra Konseyi, sonrasında Irak El-Kaidesi ismiyle Afganistan'dan Irak'a geçmiştir. ABD'nin Irak'a saldıracağını öngören Irak El-Kaidesi lideri Zerkavi yeni savaşçılar kazanma, kamp yerleri ve güvenli bölgeler oluşturma amacıyla Irak'ın kuzeyi, Suriye ve Lübnan'daki Filistinli mültecilerin bulunduğu bölgelerde bulunarak kendisine yeni bir alan oluşturmayı hedeflemiştir.

Sorunlu bir gençliği olan ve ufak tefek suçlardan dolayı yirmili yaşlarının başlarında tutuklanan Zerkavi, beş yılını, Batının değerlerini ve etkisini tümüyle reddetme çağrısında bulunan radikal Selefiligi benimsediği hapisanede geçirdi. Benzer şekilde, sonraki dönemde Irak'ta koalisyon güçlerine karşı vereceği mücadele sırasında, hapisane baskınları sonucu kurtardıkları tutukluların hapisanede Selefilik düşüncesiyle tanışmaları gibi çok daha sonra örgütün başına geçerek halifelik ilan edecek olan Ebubekir El-Bağdadi de hapisanede Selefilikle tanışmıştır. Örgütün elaman ihtiyacına kaynaklık eden sıkı korunaklı bu hapisaneler Selefi düşüncesinin mahkumlar arasında yayılması için adeta okul görevi görmüştür.

Örgüt lideri Zerkavi, hapisanede bulunduğu süre içinde İslami ilimler öğrenmeye ağırlık vermiş ve öğrendiklerinden yola çıkarak sonradan İslami otoriteler tarafından eleştirilen bazı fetvalar yayınlamaya başlamıştır. Omzundaki dövmele, yetiştiği ortam ve şüpheli görülen davranışlarından dolayı bir takım fiziki görünümünden dolayı daha önce tanışmak için gitti Bin Ladin tarafından karşılık bulamamıştır. Daha sonra yabancı ülkelerden IŞİD'e katılacak olan yabancı savaşçıların profilleri de Zerkavi'ye benzer özellik göstermesi dikkat çekicidir.

Zerkavi, yeni savaşçılar kazanma, kamp yerleri ve güvenli bölgeler oluşturma amacıyla Irak'ın kuzeyi, Suriye ve Lübnan'daki Filistinli mültecilerin bulunduğu bölgelerde bulunarak kendisine yeni bir alan oluşturmayı hedeflemiştir. Ayrıca Irak'ın Sünni nüfus yoğunluğuna sahip bölgelerinde de bulunmuştur. Irak'ın kuzeyinde örgütlenen ve El-Kaide'nin düşünceleri ile paralellik gösteren ve müttefik olduğu söylenen Irak'ta İran sınırına yakın bir yerde bulunan Kürt hareketi Ensar el-İslam

örgütü ile irtibata geçmiştir.” Irak El-Kaidesi’nin temelleri de bu safhada atılmıştır. ABD’nin Irak’a saldıracağını öngören Zerkavi, Irak topraklarına geçmiştir.

Zerkavi, El-Kaide çatısı altında olmadan kendi bağımsız savaşını 2004 yılına kadar yürütmüştür. Belirtilen dönemde küçük ve bir o kadar marjinal olan Irak El-Kaidesi örgütünde bulunan ve Zerkavi’nin yanında yer alan militanların çoğunluğunu Irak’ta yaşayan Selefi düşüncesine sahip Iraklılardan oluşturmuştur. ABD’nin İşgalci Kuvvetleri Komiseri Paul Bremer’in isteğiyle ülkede çeşitli işlerde çalışan kişilerin işlerinden el çekmesi sağlandı. Irak ordusunda görev alan kişilerin uzaklaştırılmasıyla yüz binlerle ifade edilen Iraklı Baas Partisi üyesi ve Saddam dönemi Irak Ordusu mensupları, Zerkavi’nin liderliğini yaptığı gruplara benzer örgütlere sahip oldukları tecrübeleriyle birlikte katıldılar. Ordudan uzaklaştırılanlar ülkenin birçok yerinde işgalci güçlerle mücadele eden çeşitli direniş gruplarına büyük bir insan kaynağı olarak devreye girdiler.

Irak El-Kaide’sinin başında bulunan Zerkavi, 2003 yılında ABD güçlerine karşı cihat ilan emiş bu cihadın halk arasında karşılık bulması için de kargaşa ortamı oluşturulmuştur. Oluşan bu kargaşa ortamı ile mezhepsel çatışmalar planlamıştır. Çok planlı ve üstün askeri güç ve kabiliyete sahip ABD ve Batı koalisyon güçlerine karşı, kurulduğu ilk yıllara göre, bu denli küçük bir örgütün ülkede kargaşa ortamı çıkarmak, mezhepsel çatışmaları derinleştirmek başarısını sergilerken arkasında daha büyük örgütlü yapının olup olmadığı düşündürmüştür. Öte yandan bölgede oluşan bu kaos ortamı ve Zerkavi eliyle gerçekleştirilen radikalleşme sürecinin 2003 yılında ABD tarafında Irak’ta kurulan “Geçici Koalisyon Otoritesi’nin (GKO) bölgede aldığı kararların da etkisi olmuştur.

Zerkavi’nin Irak’ta yaptığı ilk önemli eylemi ABD’nin Irak’ı işgalinden sonra, Ocak 2004’te, Bağdat’ın şehir merkezinde bulunan BM merkezine ait binaya yapılan ve 24 kişinin ölümü ile sonuçlanan bomba yüklü araba ile intihar saldırısı olmuştur. Birçok eyleminde olduğu gibi bu eylemde de ölenlerin çoğu Irak vatandaşıydı.

Ebu Musab Zerkavi’nin El-Kaide’ye bağlılığını ilan ettiği 2004 yılı ve sonraki iki yılda, Irak’ta ABD işgal güçlerine önemli kayıplar vermiştir. İç savaş, kimsenin beklemediği şekilde Irak’a yaymakta önemli bir rol oynamıştır.

2006 yılında yapılan bir istihbarat sonucunda Zerkavi’nin yeri tespit edilir ve Amerikan hava saldırılarıyla öldürülür. Zerkavi’nin ölümünden sonrasında Irak El-

Kaide'sinin liderliğine El Masri geçer. El Masri'nin öldürülmesinden sonra yardımcısı olan, daha çok El-Kaide'nin yönlendirmesinden uzak Ebu Ömer El-Bağdadi örgütün başına geçmiştir. Ebu Ömer El-Bağdadi ise, "Irak İslam Devleti" veya "ISI" olarak bilinen, El-Kaide'ye bağlı bir oluşum gibi görünse de zaman zaman fikir ayrılığına düşmüştür. Fikir ayrılıklarıyla birlikte farklılığını ortaya koyan Ebu Ömer El-Bağdadi oldukça farklı grupları bir araya toplayan "Şûra Konseyi" liderliğini yaparak IİD Irak İslam Devleti'nin yönünü belirlemiştir. IİD'in zaman zaman kendi başına buyruk davranması ve El-Kaide'den ayrılmasının ilk tohumlarını bu sıralardaki Irak El-Kaide'si (AQI) ile Irak İslam Devleti (ISI) arasında ortaya çıkmıştır. ISI'nın El-Kaide'den bağımsız kendi başına buyruk hareket etmesi, El-Kaide'den kopuşa neden olmuştur. Ardından Suriye'de başlayan iç karışıklıktan sonra uygun zemin oluşumu ve taraftar toplama kapasitesi nedeniyle Suriye topraklarında da varlık göstermeye başlamıştır. Ayrıca 2009 yılında ABD'nin Irak'tan çekilmesiyle bitme noktasına gelen IŞİD, Maliki yönetiminin yanlış uygulamaları yüzünden tekrar Sünni tabandan elde ettiği destekle güç kazanmıştır. Oluşan otorite boşluğu ve taraftar bulabilme potansiyeli sayesinde ismine Şam'ı da ekleyerek 2013 yılında IŞİD olarak kendini tanımlamaya başlamıştır.

Nisan 2010'da IŞİD'in başına Ebu Bekir el-Bağdadi geçmiştir. El Masri ve Ömer El Bağdadi, 2010 yılında yine Amerikan istihbaratının sağladığı bilgiyle özel bir operasyon sonucu öldürülürler. Yerine, hemen hiç kimsenin tanımadığı, kimliği ve yaşadığı bölge hakkında çeşitli bilgi kırıntılarından öteye geçmeyen El-Badari veya daha sonra herkesi 'Ebu Bakir el-Bağdadi' ismiyle tanıyacağı, ISI şûrası tarafından atanır. IŞİD'in başına geçtikten sonra diğer taraftan El-Kaide merkezindeki yöneticilerin yaptıkları yazışmalarından yola çıkarak, Bağdadi hakkında kendilerinin bile çok da bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmıştır.

IŞİD'in kurucusu Ebubekir El-Bağdadi'nin ilmi yeterliliği konusunda farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Müslüman Kardeşlere mensup olduğu söylentileri yayılmıştır fakat bu bilgi daha sonra İhvan lideri Yusuf Karadavi tarafından yalanlanmıştır.

Şubat 2013'te ise iç çatışmalar nedeniyle Nusra ve IŞİD diye iki guruba ayrıldı. Silahlı güçlerini Irak topraklarından Suriye'ye yönlendiren IŞİD, burada bulunan el-Kaide'ye bağlı hareket eden Nusra Cephesi'yle çatışmaya girişmiştir. El-Kaide örgütünün IŞİD'in kendilerine bağlı olarak Suriye'de etkinlik gösterdiğini yayınladığı

bir bildiriyle duyurmuştur. Fakat IŞİD bu açıklamayı ret edip bağımsız bir örgüt olduğunu açıklamıştır. Bu açıklamadan sonra Nusra Cephesi'yle çatışma yaşamıştır.

Bölgenin içinde bulunduğu boşluğu fırsat bilen Ebu Bekir El-Bağdadi kurmak istediği devlet için bir fırsat yakalamıştır. Bölgede gücünü arttırmak için etkili eylemlere başvuran Bağdadi, Temmuz 2012`de internet üzerinden “Duvarları Yıkma” harekâtını başlattığını tüm dünyaya duyurmuştur. Bu harekâtın iki önemli ayağı bulunmaktadır; hapisane baskınları ve bomba yüklü araçlarla intihar eylemleri gerçekleştirmek. Bu durum sonucunda örgüt hem adını daha fazla duyuracak operasyonlar ve propaganda yapmış, hem de hapisanede yatan insanları kaçırmakla kendi militanı yapmış ve militan sayısını arttırmıştır. Dahası hapisanelerden kaçırarak, farklı düşünce ve yapılarda bulunan mahkûmları, kendi militanı haline getirecek, uğrunda ölüme gidecek kadar dönüştürebilecek özelliğe nasıl getirildiği tartışma konusu olmuştur. Bu kişilerin IŞİD'e katılmalarında bu denli kolay uyum sağlamaları, tutukluluk sürecinde, hapisane ortamında Selefî düşüncesinin öğretildiği fikri akla getiriyor.

Benzer davranışları gösteren dini temelli diğer birçok terörist örgüt gibi IŞİD de Selefî mezhebine bağlı bir örgüttür. Bu sebeple örgüt bağlı bulunduğu düşüncenin temel öğretisi olan cihat anlayışını etkili bir biçimde kullanabilmiştir

Kuruluşunun ilk dönemlerinde Selefî anlayışa sahip diğer örgütlerden ideolojik ve hareket biçimi olarak pek farkı olmayan IŞİD, zamanla kendisine benzeyen diğer örgütlerden farklı hareket etmiştir. Şia mezhebine bağlı halkın inanç yerlerine saldırması ve mezhepler arası çatışmaları derinleştirmek, hapisanelere baskınlar düzenleyerek orada bulunan mahkûmların kurtarılıp örgüt bünyesinde eleman olarak alınması gibi bir takım farklı stratejiler izleyerek gücünü arttırmış, sahip olduğu toprakları arttırarak insan sayısını genişletmiştir. Bu genişlemelerle birlikte IŞİD'in yapısı ve uyguladığı metotlar da zamanla değişim geçirmiştir.

IŞİD'in fikri dayanakları, kökenleri veya referansları meselesi birkaç boyutta ele alınabilir. Hareket olarak IŞİD bir terkiptir. Hareket olarak çok boyutlu faktörlere dayanmaktadır. Bu nedenle sadece bir fikre irca etmek mümkün değildir. Meselenin siyasi ve sosyal derinlikleri vardır. İndirgemecelikle sadece fikri bir boyuta hapsedilemez. Bölge ve dünyadaki sebepler ve sonuçlar ilişkisi açısından da incelenmelidir.

ABD'nin bölgeye müdahalesi ve bölgede uygulanan yanlış politikalar IŞİD'i besleyen ve bölgede önemli bir aktör haline getiren sebeplerin başında gelmektedir. Doğal dengeleri bozulan Ortadoğu coğrafyasında belli bir egemenlik alanı oluşturmaya çalışan yapılardan biri haline gelen IŞİD, farklı eylem ve saldırılar ile kendini bölgede hissettirmeye çalışmıştır.

Türkiye'nin de dahil edildiği Irak ve Levant'te Sünnî nüfusun yoğun olduğu bölgelerde, halifeliği kurma amacı vardır. Bu noktada aşiretlerden aldığı destek küçümsenmeyecek derecede fazla olmasına rağmen IŞİD, binlerle ifade edilecek sivil Iraklı, Irak hükümet üyeleri ve onların uluslararası destekçilerinin katledilmesinden sorumlu tutulmaktadır.

Gelinen aşamada, IŞİD, Irak ve Suriye'de çok ciddi anlamda darbe almış olmasına karşılık bugün halen bölgede ve hatta küresel düzeyde pek çok ülkenin güvenliğini tehdit etme potansiyeline sahiptir. Zira IŞİD bitmedi, aldığı ağır darbeler nedeniyle, taktik değiştirdi ve şimdilik yer altına çekildi görünüyor.

KAYNAKÇA

- Abdülazîz, b. Abdullah b. Abdurrahman İbn Baz, (1989). “Mecmuu fetava ve makalatun mütenevvia”, Muhammed b. Sa’d Şuveyir(drl), Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, c. I.
- Acun, C. ve Ö. Hüseyin (2014). “İŞİD – PYD Çatışmasının Sıcak Cephesi: Ayn El-Arab (Kobani)”, *Seta Perspektif*, Sayı: 77, Ekim, 25-28.
- Ağalday, B. (2016). “*The Impact of 2003 US-led Invasion On The Rise of Terrorism in Iraq*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilkent Üniversitesi SBE.
- America Created Al-Qaeda andt Isis Terror Group, <https://middleeastnewsservice.com/2016/06/13/america-created-al-qaeda-and-the-isis-terror-group/> (Erişim Tarihi: 09 Eylül 2017).
- Aras, B. (2011). “Arap Baharı Sonrası Jeopolitik İŞİD ve Türkiye”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 6, Sayı: 65, Kasım-Aralık, 162-180.
- Aydınalp, H., (2016). “*Canlı Bomba Sosyolojisi*”, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Bayrı, H. (2017). *Cihadçılık, efsaneler, Gerçekler*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Beşir, M. Nâfi (2016). “*Selefilğin Kavram Sorunsalı, Tarihi ve Muhtelif Görünümleri*”, Beşir M. Nâfi, İzzuddin Abdu’l-Mevlâ ve El-Hevvâs Takiyye (ed.), Nurullah Çakmaktaş (çev.). *Arap Dünyasında Selefilik ve Selefi Hareketler içinde* (13-32), İstanbul: Yarın Yayınları.
- Beşiroğlu, F. (2014). “*El Kaide-İŞİD Kopuşu ve Yeni İŞİD*”. www.21yyte.org, 20 Şubat 2014 (Erişim Tarihi: 16.08.2015).
- Beştaş, A. (2014). *Bir İŞİD Panoraması*, Ankara: Süreç Analiz.
- Bıçer, R. (2015). “*İŞİD Düşünce Yapısının Teolojik Arkapları*”, *Klema Araştırmaları*, Vol.13, No.1, 36-38.
- Büyükkara, M. (2015). *Çağdaş İslami Akımlar*, İstanbul: Klasik Yayınları.
- Büyükkara, M. A. (2013). *İhvandan Cüheyman’a Suudi Arabistan ve Vehhabilik*, İstanbul: Rağbet Yayınları.

- Carla, E. Humud, Blanchard, Christopher M., Nikitin, Mary Beth D. (2017). “*Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response*”. <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33487.pdf> (Erişim Tarihi:31.11.2017).
- Chaliand, G. ve Blin A. (2016).“*Terörizmin Tarihi Antikçağdan İŞİD’e*”, Bülent Tanatar (çev.). İstanbul: Nora Kitap.
- Cockburn, P. (2014). “*İslam Devleti'nin Yükselişi*”, Osman Akınhay (çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Cülük, A. (2015). “*İŞİD'in Düünden Bugüne Gelişimi ve Geçirdiği Dönüşüm*”, Akademik Perspektif. <http://akademikperspektif.com/2015/01/21/isidin-dunden-bugune-gelisimi-vegecirdigi-donusum/> (Erişim Tarihi: 05.03.2016).
- Çiçek, N. (2015). “*Düünden Bugüne Irak Şam İslam Devleti: İŞİD*”, İstanbul: Akademik Perspektif.
- Çubukçu, M. (2007). “*Irak'ta Direniş: Düşman Bu Kez El-Kaide*”. BirikimDergisi.<http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/4918/irak-ta-direnis-dusman-bu-kez-el-kaide#.Vurt5uKLTIU>(Erişim Tarihi:18.03.2016).
- Dolunay, Ş. Erdem S. ve Erdem E., (2016). “*İŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Vol.26, No.2.
- Eaton, J. (2017)“*What Is ISIS?*”, <https://www.teenvogue.com/story/isis-explainer>, (Erişim Tarihi: 01 Temmuz 2017).
- Ebü'l-Abbas, (1996). Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye, Mecmuatu'r-Resail-i ve'l-Mesail, c.1, s. 59-60, Mısır, trz. Muhammed Reşid Rıza derlemesi; el-Cevziyye, İbn Kayyim, Zadu'l-Maad, Şükrü Özen (çev.). İstanbul İklim yay.
- Erdoğan, Ş. ve D. Ergün (2015). “*Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): Gücü ve Geleceği*”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Mayıs, 26-29.
- Erkmen, S. (2010). Irak'ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam ve 2010 Parlamento Seçimleri, *Ortadoğu Etütleri*, Temmuz Cilt 2, Sayı 3. 28-31.
- Esed'in Kanlı Bumerangı: El Nusra, www.aksiyon.com.tr, 10 Haziran 2013, (Erişim Tarihi: 22.08.2015).

- Gambill, G. (2004). "Abu Musab al-Zarqawi: A Biographical Sketch" The Jamestown Foundation, Terrorism Monitor 2, Issue 24.
- Gürbüz, B. (2008). *Dini Motifli Ve Uluslararası Bir Terör Ürgütü Olarak El-Kaide*, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Gürler, R. T. ve Ö. Behram (2014). "El-Kaide`den Post-Kaide`ye Dönüşüm: IŞİD", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*.
- Heykel, M. H. (2002). "New York'tan Kâbile Amerika Zamanı" Mısır-Arap Ulusal Yay.
- Gartenstein, D. (2015). *How Many Fighters Does The Islamic State Really Have?*, <https://warontherocks.com/2015/02/how-many-fighters-does-the-islamic-state-really-have/> (Erişim Tarihi:10 Eylül 2017).
- ISIS: Everything you need to know, <http://edition.cnn.com/2015/01/14/world/isis-everything-you-need-to-know/index.html> (Erişim Tarihi:07 Ekim 2017).
- Kalaycı, R. (2015). *Irak 2015, Ortadoğu Yıllığı*, Sakarya.
- Kar, M. (2014). "IŞİD`in Dünü, Bugünü ve Yarını", *Köklü Değişim*, sayı 113, 18-21.
- Karadeniz, A. (2016), "Kur`ân`da Cihad-Kıtal Farkı ve IŞİD Terör Örgütü", *TESAM Akademi Dergisi*, Vol.3, No.1.
- Kardaş, T. ve Özdemir, Ö. B. (2015). "Avrupalı Yabancı Savaşçılar: Kimlik, Sosyal Medya ve Radikalleşme", *SETA Analiz*, No. 115.
- Katzman, K. (2008). "Iraq and Al Qaeda". CRS Report for Congress.
- Kıran, A. (2015). *Yeni Bir Ortadoğu ve Kürtler*. Ankara: Nas Yay.
- Koca, A. E. (2014). "IŞİD Karışıklığı", *Stratejik Düşünce Dergisi*.
- Koca, F. (2016). *İslam Düşüncesinde Selefilik Genel Karakteristiği ve Günümüzdeki Motivasyonları*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Koca, A. E. (2014). "IŞİD Karışıklığı", *Stratejik Düşünce Dergisi*, Ekim, Sayı 59.
- Köse, H. (2015). "Şii Grupların Irak Siyasetine Etkisi: 2003-2012 Dönemi", *The Journal Of Europe - Middle East Social Science Studies*, October.
- Kurdi, R. (2016). "Islamic State, Background Report", *pražský studentský summit*.

- Lister, C. (2014). *Profiling The Islamic State*, Washington: Brookings Institution.
- Luizard, P. (2016). *IŞİD Tuzağı*, Yasemin Özden Charles (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weaver, M. A. (2006). “The Short, Violent Life of Abu Musab al-Zarqawi” (<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2006/07/the-short-violent-life-of-abu-musab-al-zarqawi/304983/>).
- Napoleoni, L. (2005). “*İslam ve Modern Cihat*”, Fulya Çeçen ve Ahmet Faruk Çeçen (çev.). İstanbul: Altınbilek Yayınları.
- Naylor, D. H. (2009). “*Al Qaeda In Iraq*”, New York: Nova Science Publishers.
- Observer, E. (2014). “*YPG sucsfully defends Manajir from ISIS*”, Transnational Middle, (Erişim Tarihi: 18.08.2015).
- Oktav, Ö. Z. (2016). “*Suriye Krizi Sürecinde Türkiye ve İran: Değişen Roller, Çatışan Çıkarlar, Küresel Güçlerle İlişkiler*”. (Editör: Hasan Basri Yalçın, Burhanettin Duran). Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri. İstanbul: SETA Yayınları.
- Orhan, O. (2014). *Suriye İç Savaşı ve Ortadoğu`da Güvenlik*, Ankara: Orsam.
- Özcan, A. (2013). “*Tarihin Hesaplaşması: Ortadoğu`da Gizli Paylaşım Planları*”, İstanbul: Yedi kıta.
- Özcan, M. ve Özcan L. (2015). “*IŞİD ve Kökenleri*”, İstanbul: Safa Yayın, 1.Basım,.
- Özerkmen, N. (2014). “Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*.
- Pehlivanoglu, A. Ö. (2004). *Ortadoğu ve Türkiye*, İstanbul: Kastaş Yayınları
- Özcan, M. (2017). “*Terör*”, İstanbul: Yenyüzyıl Yay.
- Riedel, B. (2008). *The search For Al Qaeda*, Washington D.C: Brookings Institutions Press.
- Salih, M. (2016). “*How Islamic State is trying to lure Kurds to its ranks*” Al Monitor,
- Sandıklı, A. (2015). “*Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği*”, İstanbul: Bilgesam Yayınları.

- Sedeeq, H. T. (2017). ABD'nin Irak Politikası ve IŞİD Sorunu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi SBE.
- Şen, A. (2013). "Irak Dosyası: İşgal ve Direniş", *International Pressmedya*. (Erişim tarihi:10.12.2013).
- Şimşek, M. (2016). "Suriye'de 6 yılda neler oldu?" <http://www.bik.gov.tr/2011-2017-suriyede-6-yilda-neler-oldu/> (Erişim tarihi: 08.10.2018).
- Taşdemir, D. (2016). "Türkiye'de Selefi Hareketler ve Dini Radikalizm", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi SBE.
- Taştekin, F. (2016). *Karanlık Çöktüğünde. IŞİD: Din adına şiddetin dünü ve bugünü*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Türkoğlu, E. (2017). "Küresel Bir Terör Örgütü Olarak IŞİD'in Dijital Dergi Kullanımı: Konstantiniye Üzerine Bir İnceleme", *Erciyes İletişim Dergisi*, Vol.5, No.1.
- Boz, Ü., (2015). "Amerikan Müdahaleciliği ve Irak: İşgal ve Çekilme", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE).
- W. W. Norton and Co. Naylor, D. H. (Ed.). (2009). "Al Qaeda in Iraq. New York: Nova Science Publishers. Ní Aoláin, F. (2000). The politics of force: Conflict management and state violence in Northern Ireland. Belfast: Blackstaff Press.
- Weiss, M. ve Hassan H. (2016). *ISIS - Terör Ordusunun İçyüzü*. İstanbul: Kırmızı Yayaymevi.
- WelleD. (2015). "Abadi: Irak'ta yabancı asker istemiyoruz", <https://www.dw.com/tr/abadi-irakta-yabanc%C4%B1-asker-istemiyoruz/a-18888160> (Erişim Tarihi: 10.11.2017).
- www.evrensel.net (Erişim Tarihi:10.01.2016).
- Yalçınkaya, H. (2015). "IŞİD ve Yabancı Terörist Savaşçılar", *Ortadoğu Analiz*, C. VII, No. 66 (Ocak-Şubat 2015).
- Yavuz, C. (2014). "IŞİD Terör Örgütü Mü Devlet Modeli Mi?" www.devlet.com.tr, (Erişim Tarihi: 16.08.2015).

- Yiğit, H. (2016). *Tekmili Birden IŞİD El Kaide'den IŞİD'e: Amerika İçin Cihat!*. İstanbul: Tekin Yay.
- Yöntem, A. (2013). “Şii-Sünni İlişkileri Bağlamında Günümüz Selefiligi”, e-Makalat Mezhep Araştırmaları.
- Zachary, L. (2011). “*Al Qaeda in Iraq*”. Council on Foreign Relations. <http://www.cfr.org/iraq/islamic-state/p14811> (Erişim tarihi:18.03.2016).
- Zeydan, A. M. (2013).“*Taliban'ın Yükselişi*”, Hülya Afacan (çev.). İstanbul: Mana Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Erdal YILDIZ 25.01.1978 tarihinde Van'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Van'da tamamladı. 2000 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilgisayar Bilimleri, 2006 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi, 2013 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kimya Mühendisliği, 19.02.2014 yılında Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde yüksek lisansa başladı. Çeşitli yerel ve ulusal gazetelerde gazete tasarımcısı, muhabir, yazı işleri görevlerini yaptı. Ulusal ve yerel olmak üzere 1000'den fazla kitap, gazete, dergi gibi masaüstü yayıncılık alanında çalışmalarını üstlendi. 2014 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Gevaş Meslek Yüksekokulu'nda öğretim görevlisi olarak atanmış olup halen görevini sürdürmektedir.